GENÇLİK VE TOPLUM

İLETİŞİM YAYINLARI/AYLIK DERGİ/SAYI 8 250 LİRA

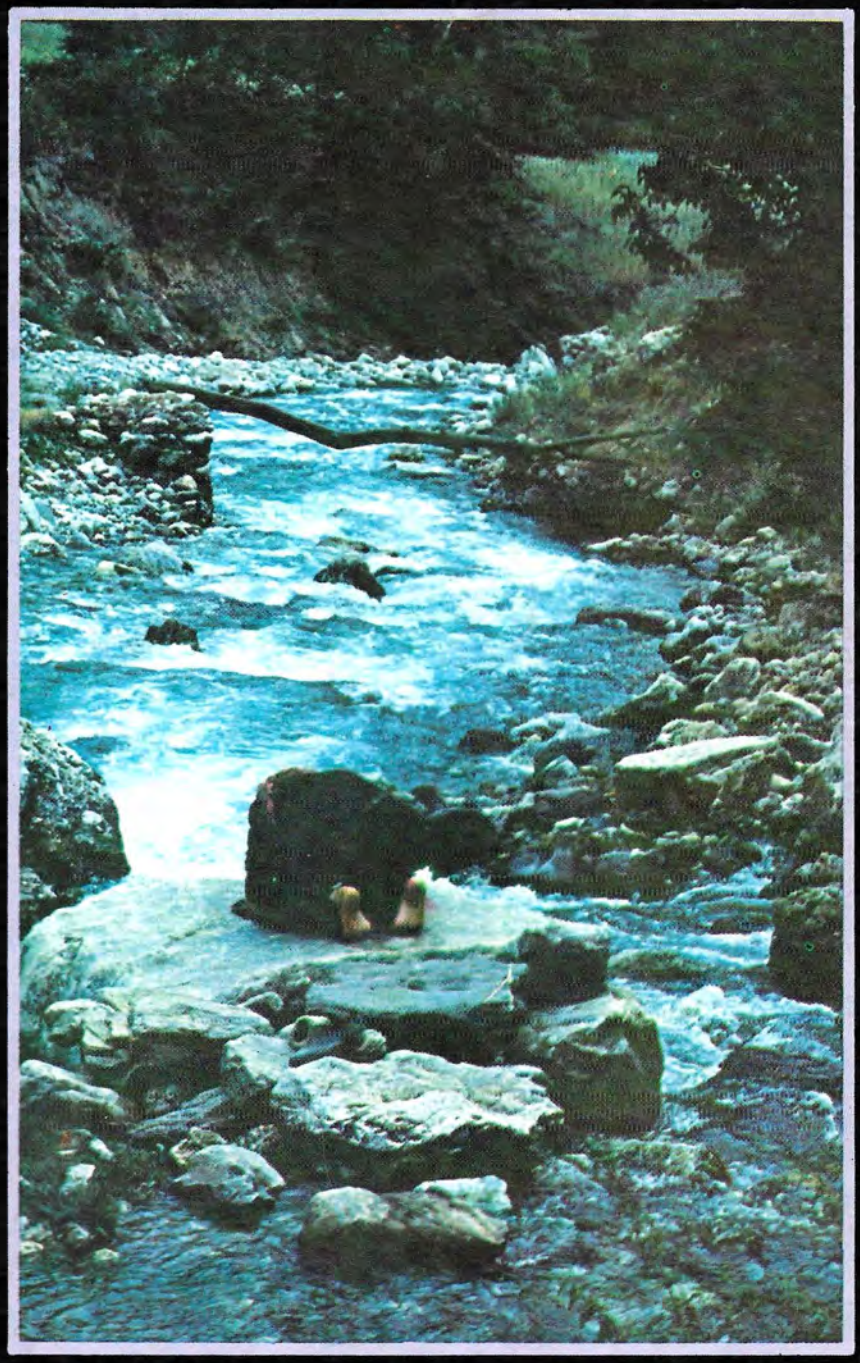

İNANIYOR MUYUZ, BİLİYOR MUYUZ?

Niçin Conan? ● Üniversite: dün-bugün

Planlanan Gençlik

tarih ve toplum

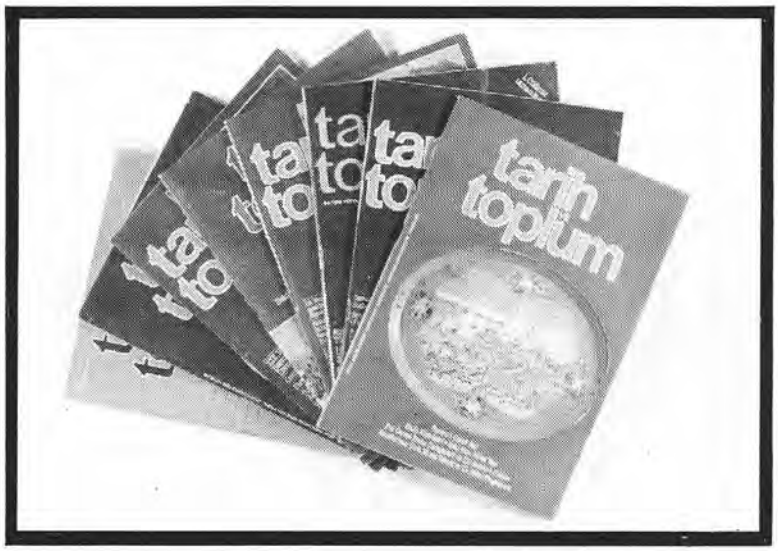

Ekim sayısında:

Bir Tek-Parti Politikacısının Önlenemez Yükselişi ve Düşüşü

Ayrıca,

Uzun Mehmet Efsanesi
Enderûn'da Eğitim
Yuşâ Tepesi
Huizinga: Ortaçağda Yaşam, Aşk ve Ölüm

İletişim Yayınları/PERKA A.Ş.
Klodfarer Cad. İletişim Han Cağaloğlu-İst Tel: 520 14 53-54-55

GENÇLİĞİN ÖRGÜTÜ ve KÜLTÜRÜ

Gençlerin toplumdaki konumu ne? ''Geleceğin büyükleri'' olarak potansiyel bir saygınlık mı; dış mihrakların elinde her an toplumun temelini tehdite yönelecek potansiyel suçlular kitlesi mi? Zıt gibi görünen bu iki konum, aslında birbirlerinin uzantısı. Türkiye'de bu konudaki resmi yaklaşım incelendiğinde, temel politikanın, ''gençleri kendi başına bırakmamak'' olduğu çıkıyor. Gençlerle ilgili yasal düzenlemelerin kağıt üzerinde kaldığı, gençlik politikasının soyutluğu ile ilgili eleştiriler, galiba olayın bu yönünü gözardı ediyor. Gençlik politikasızlığı gibi görünen bu durum, aslında bizzat gençlik politikası. Hazırlanmakta olan ''Gençlik Örgütlenmesi'' yasa tasarısı ve 5. Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan gençliğe yaklaşım biçimi, sanırız bu savı doğruluyor.

Gençliğe aslen tahsis edilen toplumsal konum olan okul, geçtiğimiz ayın ortalarından beri yine güncellik sıralamasında üstlere tırmandı. Özellikle üniversiteler, bu sene giderek katmerleşen sorunlarla açılacağa benziyor. Yurt sorunundan eğitim kalitesine, sınav teröründen paralı öğretim tehlikesine kadar. Bütün bunların yanısıra, öğrencilerin kendi aralarındaki ilişkiler (yani öğrencilerin kendileriyle olan sorunları) en önde gelen sorunlar yumağını oluşturuyor. 2. sayıda ''80 öncesi gençlikle, 80 sonrası gençliği'' karşılaştırarak, ''gençlerarası kuşak çatışması''nı ele almıştık. Bu sayıda da, 80 öncesinden bugüne, genel olarak üniversite yaşamının nasıl değiştiğini çeşitli kuşaklardan üniversitelilerle birlikte tartıştık.

Bu sayıdaki ağırlıklı konumuz, İslam. Bu konu, son zamanlarda Batılı (ve Türkiyeli) aydınlar İslam'a yoğun teveccüh gösterdiği için, ya da İslam ''moda'' olduğu için aklımıza gelmedi. Kültürün kitle iletişim araçlarıyla ''uluslararaşırılaşması'' Heavy Metal'i, rock müziğini ''mahalli'' hale getiriyor. Ancak, bu gelişmenin ''geleneksel'' veya ''geri'' denilen kültür birikimlerini ölüme mahkum edebildiği söylenemez. Uluslaraşırı kültürel, yerel/geleneksel kültürel formasyonları yeniden biçimlendirdiği gibi, tersine doğru bir süreç de işliyor. Göbeğinde yaşadığımız bu karmaşık dönüşüm içinde geri-ileri cetvelleri yapmak pek anlamlı değil.

Konut üzerine yaptığımız söyleşide Murat Karayalçın'ın söyledikleri de benzeri şeyler düşündürüyor. Karayalçın, Ankara kıyıcığında kurulacak yeni kentin ütopyasını kurarken, ısrarla eski mahalle yaşamını hatırlatıyor.

AYIN MEKTUBU

Alternatif Nerede

Öğrencilerin beyninin daimî gündem konusu olan ''eğitim sistemi'' konusuna değinmek istiyorum. Sürekli eleştiriyoruz, yeriyoruz. Ancak eleştirileri yöneltirken, SAKAT diye nitelediğimiz sistemin yerine nasıl bir sistemi düşlediğimizi AYRINTILARIYLA düşünmüş olmamız gerekir. Yoksa ''ne istemediğini bilen, ama ne istediğini bilmeyen'' durumuna düşmüş oluruz. Bireysel olarak, olması gerekenler üzerine düşündüklerim var. Ama tümü yüzeysel ve teorik! Örneğin, gelebilecek ''yakındığımız vize sınavlarının yerine, bilgi değerlendirmesi için önerdiğiniz alternatif nedir?'' biçiminde bir soru bende yanıtsız kalırdı. Siz, Gençlik ve Toplum olarak derinlemesine düşündüyseniz, bir sayınızda genişçe yer verir misiniz?

Derginizin ''içerden'' konuşmasına olan beğenimi iletir, tirajınızı arttırmak zorunda kalacağınızı üzülerek (!) beyan ederim.

Not: Biraz daha oturduktan sonra size katılmak isterim. Bu olası mı?

Nazik Atınel
Eyüp/İstanbul

Eleştirinin İçinde

Varolan eğitim sistemini eleştirirken, alternatifini de geliştirmenin gerekliliği konusunda hemfikiriz. Fakat, eleştiri ile alternatif geliştirmek arasında öncelik-sonralık ilişkisi olduğunu sanmıyoruz. Eğitim sistemini hangi noktalardan, nasıl gerekçelerle, niçin eleştiriyorsak, alternatif de bu eleştirel düşünce dizgesi çerçevesinde oluşmalıdır. Etkin ve üretken bir eleştiri, zaten olumsuzlayacağı nesneye tabi değildi; sadece ''karşı'' olmakla belirlenemez. Zaten bir şeye karşı olmak, ifade edilsin-edilmesin, karşı olunanın dışında bir düşüncenin, konumun varlığına delâlet eder. **Önce** alternatif tasarlayıp, **sonra** eleştiriye girişmek, henüz olgunlaşmamış ve **yaşamaya** başlamamış bir ilişkiyi erkenden dondurmaya yol açabilir. Bütün çözümleri kurumlarla, kurumsallıkla aramanın belâsı da bu ya!

Dünyada şimdiye dek denenmiş alternatif eğitim modellerinin bir kısmına önümüzdeki sayıda yer vereceğiz. Senin de düşüncelerini yazmanı bekleriz. **Not'a not:** Bizim ''oturmamız'' konusunda söyleyeceklerimiz, ''eleştiri-alternatif'' ilişkisi hakkında söylediklerimizle aynı. Yani, katılman ve katılmak her zaman olası. Derginin yayın kurulunun nasıl genişlediği sanılıyor ki?

Gençlik ve Toplum

PERKA A.Ş./İletişim Yayınları adına
Sahibi: ZEKİ TÜRKKAN
Genel Yönetmen: MURAT BELGE

Yayın Yöneticisi: TANIL BORA
Sorumlu Yazişleri Müdürü: EMRE ÜNSEV
Teknik Sekreter: BÜRGE İRTEL

Yayın Kurulu
YİĞİT EKMEKÇİ
MÜCTEBA ANĞ
RECAİ HALLAÇ
LÜTFİ KUZU
HAKAN KENİ
MEHMET ŞENOL
ABDULLAH ONAY
GÖKHAN CENGİZHAN
METİN GÜNEN
KEMAL CAN
İRFAN EROĞLU
SÜLEYMAN MELİH
KENAN HALİS
ve Dizgi Servisi

Katkıda Bulunanlar
MEHMET TEVFİK ULUĞ
METE AYGÜN
KÂMİL ERCİYES
SERDAR CANSEVER
M.TURHAN TAN
YETKİNER ULUKILIÇ
SERPİL BİLDİRİCİ
GÜL YAZICIOĞLU
AYŞENUR UÇKAN
ADNAN GÖZPINAR
TEKİN UTKU
İRFAN KUZU
HÜLYA IŞIL
SARPER AYDEMİR

Reklâm ve Halkla İlişkiler:
MERAL KATI / ÇİĞDEM AÇAN

İLAN KOŞULLARI
Renkli dış kapak 200.000 TL
Renkli iç kapak 150.000 TL
Renkli iç sayfalar 100.000 TL
Siyah/Beyaz iç sayfalara 50.000 TL

YILLIK ABONE
(12 Sayı) 2500 TL
Yurtdışı Abone Bedeli 25 dolar

İletişim Yayınları/PERKA A.Ş
Ofset tesisierinde hazırlanmıştır.
Renk Ayırımı: Üçel Ofset
Baskı: Gözlem Matbaası

Banka Hesap No:
Yapı ve Kredi Bankası
Çemberlitaş Şubesi
No: 2364

İletişim Yayınları/PERKA A.Ş.
Klodfarer cad. İletişim Han.
Cağaloğlu-İSTANBUL
Tel: 520 14 53

Ankara Bürosu
Konur sok. 24/4
Yenişehir/ANKARA
Tel: 30 80 73

Dağıtım: GAMEDA

GENÇLİK VE TOPLUM

8
AYLIK DERGİ
EKİM 1984
250 LİRA

4 Yaşam Mücadelesi
Dün-Bugün

8 Öğrenci Kolonisi
Sıvas'ta

10 İslami Hareket
İslamcı Gençlik
Cengiz Çandar
Mübeccel Kıray
Tarikat Üyesi
Soruşturma

25 Öncelikli Yöre
Kalkınmada, fena halde

30 Punk-Rock
Rock'ın devamı

32 Poster
Azıcık abartma

37 Dağ
Delisiz olmaz

38 Heavy Metal
Dergi olanı

40 Hayatımız Çizgi
Roman

42 Conan
İflahımızı kesiyor

44 Herkes Conan

45 Stadda Sınav
İş yok!

46 Gurbetçiler
Uydurulacak

48 Derhal Teşkilatlanın
Kanun namına...

20 Planlanan Gençlik

23 Şehir Yapalım!
Murat Karayalçın

34 Caz Yapmayın!
Ama yazısını okuyun

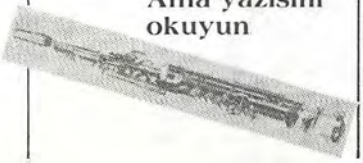

GENÇLİK TARİHİNDEN

53 Batı'da Üniversite Tarihi

60 Çatışma
Yine Aile ile

62 Üşenmeyip Yazanlar

Üç kuşaktan üniversiteli açık oturdu: Eğitimden siyasete, cinsiyete

Kimliğimizi kaybettik hükümsüzdür

Yeni bir öğretim dönemine daha girdik. Geçen ay liseler açılmıştı. Şimdi de üniversiteler öğretime başladı. Türkiye'de son dört beş yılda pek çok değişiklik oldu. Öyle ki, başka ülkelerde 15-20 yılda ancak hissedilmeye, yaşanmaya başlayan değişiklikler, bizde iki üç yılda hemen farkedilebiliyor. Üniversiteyi alalım: Üniversite bir eğitim kurumu. Daha doğrusu, üniversitenin resmî tanımı bu. Bir kurum olarak üniversite, bize dört ya da beş yılda, ilerde yapacağımız görevlerin üstesinden gelmemize yarayacak bilgileri sağlayacak. Okuyup öğreneceğiz. Ama buna rağmen, üniversitede başka şeyleri de yaşıyoruz; çünkü, üniversite yalnız bir eğitim kurumu değil, öğrencilerin şu kadar yıl birarada buludukları, diğer alanlardan farklı olarak kendine özgü ilişkiler geliştirdikleri bir 'yaşam alanı'. Hatta, eğitimden de, öğretimden de daha önemli bir 'gençlik hayat alanı'. Öğrenciler burada yaşıyorlar ve bu zamanda yaşananlar onların genel yaşayışlarını belirliyor. Yani, üniversitede okumak, bir şeyler öğrenmekten çok, orada yaşananlarla öğrencinin işine daha çok yarıyor. Bir dersten başarısız olmak bizi olağan olarak etkiliyor, ama aynı zamanda okulda yaşadığımız bir olay da aynı şekilde, belki de daha fazla etkiliyor bizleri...

YÖK'le birlikte üniversitede dersler, kitaplar, hocalar, vb. değişti. Verilen eğitim farklılaşarak uzmanlaşmaya doğru büyük bir hız kazandı. Ama sadece bunlar mı? Üniversitedeki 'gençlerin hayat alanı' da benzer bir değişikliğe uğradı hızla. Öyle ki biz bugün oturup aşağıdaki açık oturumu düzenlemeyi düşünüyoruz. Bir ülke tarihinde beş yıl gibi çok kısa sayılabilecek bir zaman kesitinde, birbirinden çok farklı üniversite yaşamı olan öğrenciler var. Üstelik bu öğrenciler, karşı karşıya geldiklerinde, birbirlerinin anlattıklarını birer 'yabancı' gibi dinleyebiliyorlar. Bizi bu yazıda asıl ilgilendiren üniversitenin eğitim yüzü değil, öbürü... yani, üniversite yaşamı...

— 80 öncesi dönemde, üniversitelerde öğrencilerin kendi aralarındaki ilişkiler hakkında neler söylenebilir? Bunu o dönemdeki genel üniversite yaşantısı hakkında fikir sahibi olabilmek için soruyoruz.

Celal— 80 öncesinde çoğu öğrencinin siyasî bir kimliği vardı ve bu anlamda herkes kendi tarafı doğrultusunda ilişkilere giriyordu; bir kolektiflik söz konusuydu. Çünkü yaşanan ortam ortak tavır almayı gerektiriyordu. Öbür gruba karşı kendini korumak için mücadele etmek zorundaydın. Biz Gazi'ye 3-5 bin kişi giderdik. Amacımız en az zararla okula gitmekti. Okula vardıktan sonra o ilişkiler büyük ölçüde dağılıyordu. Güvenlik sağlanmıştı, okula girilmişti. O zaman okulda hakimiyet kurma işi kalıyordu geriye. Öğrenciler, oluşan gruplara çoğunlukla arkadaş bulmak için katılıyordu. Yalnızlığı kırmak veya cinsel kimliğini örtbas etmek için katılmalar da söz konusuydu. Çünkü her grup içerisinde belli bir toplumsallık yaşanıyordu. Ders hemen hiçbir öğrenci için önemli değildi, inek tabir edilen öğrenciler için bile.

— Tevfik, sen iki dönemde de öğrenci oldun. Bu geçiş süreci hakkında neler söyleyeceksin?

Tevfik— Evet, o dönemde öğrencilerin kafasında yalnızca genel amaçlar vardı. Her şey, Türkiye'nin bütününe yönelik olarak düşünülüyordu. O yüzden pek kendimizle, arkadaşlarımızla uğraşmazdık. Bu belirleyicilik bittikten

Açık oturan öğrenciler

ESKİLER

Celal Keskin/ Gazi Eğitim Enstitüsü 79-80 mezunu,
Vahap Çolak/ G.Ü. Bankacılık bölümü mezunu,
İrfan Özsoy/ G.Ü. Bankacılık bölümü 4. sınıf öğrencisi.

ARA DÖNEM

M. Tevfik Uluğ/ H.Ü. İşletme bölümü 83-84 mezunu,
Atıf Akçal/ G.Ü. Bankacılık bölümü 4. sınıf öğrencisi,
Mete Çubukcu/ Basın Yayın Yüksek Okulu öğrencisi. Y O

YENİLER

Hüseyin Kıyar/ ODTÜ Makine bölümü 2. sınıf öğrencisi,
Raci Akça/ G.Ü. Ekonomi bölümü 2. sınıf öğrencisi,
Serdar Dikkatli/ A.Ü. Ziraat Fakültesi 2. sınıf öğrencisi,
Feryal Aksoy/ G.Ü. Ekonomi bölümü 2. sınıf öğrencisi.

EN YENİ

Volkan Atılgan/ H.Ü. Sosyoloji bölümüne bu yıl girdi.

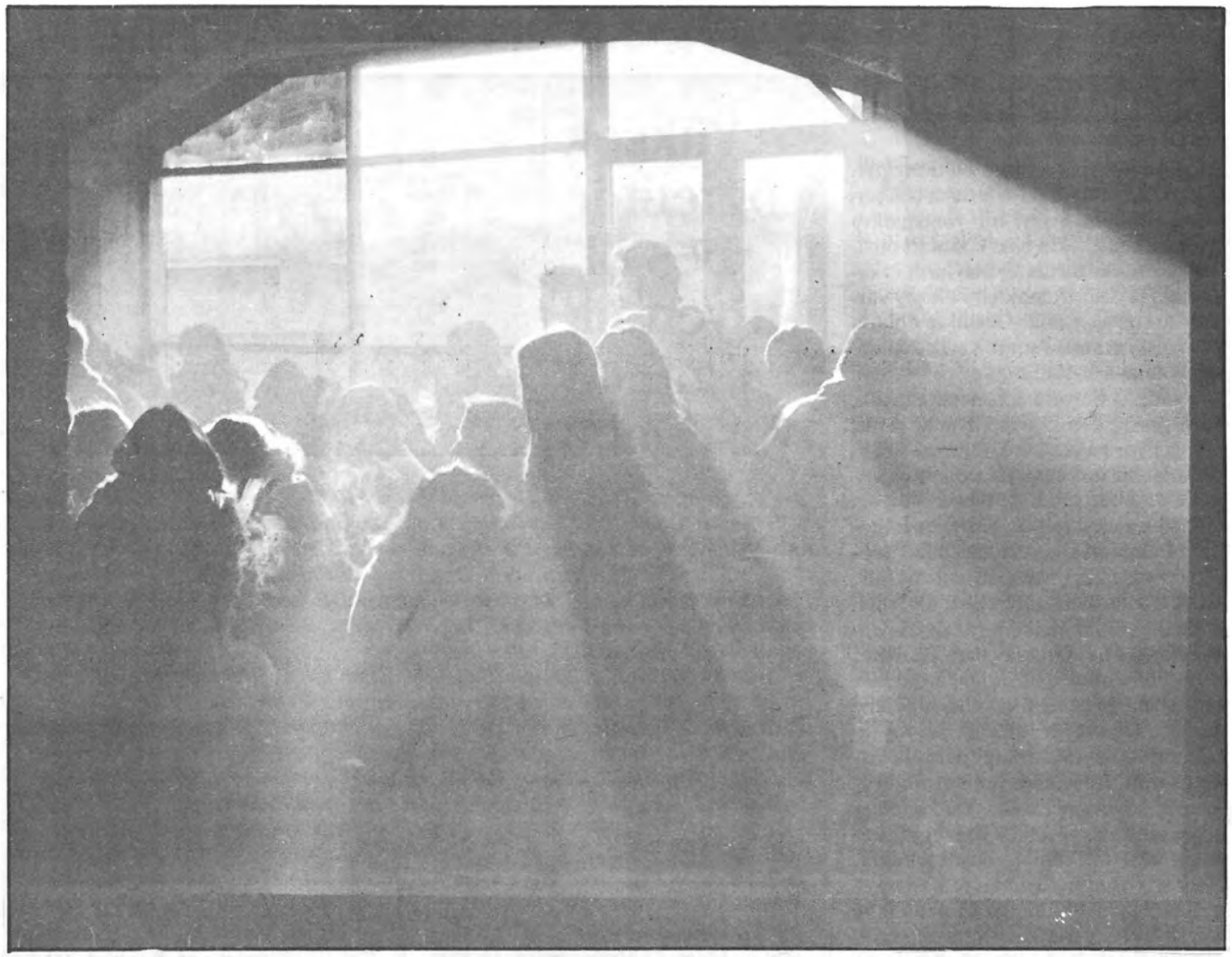

"VAKTİYLE" ÖĞRENCİ KANTİNİ *Fotoğraf: HÜSEYİN KUZU*

sonra insanlar normal kimliklerine dönmeye başladı. Çünkü bu çok önemli bir olay: Kendi siyasî kimlikleri ne olursa olsun kendi içlerinde daha değişik, ona uymayan şeyleri benimsemiş insanlardı. O kimliklerin tasfiyesi çok zordu. Bir kere, geçmişte yaşananların sonucu insanların kafalarında senin için yarattığı birtakım yakıştırmalar vardı. Benim beraber kaldığım arkadaşım bir gün bana gelip "artık seninle beraber görünmeyelim" dedi. Bu tepkiyi de aldıktan sonra şoke oluyorsun tabiî. Aslında bu kimlik değiştirme olayını çoğu insan başaramadı. Bu arayışa giren insanlar istemedikleri roller yüklendiler. Bazıları hiç girmedi, kimliklerini devam ettirdi. Onlarda da yeni öğrencilere karşı garip bir yaklaşım biçimi ortaya çıktı: Kendisi gibi olmayana yukardan bakma, aşağılama...

— Sizler üniversiteye son dönemde girdiniz. YÖK'lü üniversiteyi anlatır mısınız?

Raci— 80-81 lise mezunuyum, ideal veya ideal değil, bir yere girdik sonunda; çevrenin baskısını hafifletmek için. Çünkü sorun üniversite olayını yaşamak. Ne oldu? Çok değişik geldi. Kafamdaki üniversite ile bu üniversite arasında birazcık fark vardı. Çok büyük anfilerde ders yapıldığı için ilk defa böyle bir ders sistemi içerisindesin. 200 kişi doluyor, bir hoca geliyor ders anlatıyor. Bir iki kişiyle tanışıyorsun o ara. İlk tanıştığım Kars'lı bir arkadaştı. O da kimseyi tanımıyordu. Bir bocalama devresi oldu. Zaten o arada hiçbir şey belli değildi. Tam YÖK'ün çıktığı zamanlardı. Şunu söylemem lazım: Ben ilk yıl derslerle birlikte çevreme de uyamadım. O havaya alışamadım. Bu belki benim sorunum oluyor galiba. Ayrı kültürden gelen insanların burada, üniversite düzeyinde arkadaşlık ilişkisine girmeleri her insan için değişik oluyor.

— Feryal, senin ekleyeceği bir şey var mı?

Feryal— Şimdi üniversitede farklılaşmış bir dolu grupçuklar var. Bu gruplarda benim gördüğüm olay, gelir düzeyi. İlk girdiğim grupta benim bir aylık harçlığım onların bir günlük harcamaları oluyordu. Böyle tabakalaşmış gruplar var ve ister istemez dıştalıyorlar. Mesela ben makyaj yapmam, ama bir grup içinde oturduğum zaman tamamen yabancı kalıyorum. Çünkü onların konuştuğu şeyler bambaşka.

— Hüseyin, sizin eski dönem öğrencileri ile karşı karşıya geldiğiniz oluyor mu? Ve kendi aranızdaki ilişkilere değinirsen iyi olur.

Hüseyin— ODTÜ'de hazırlıkta okudum geçen yıl. Orda yaşanan ilişkilerle ilerki sınıflarda yaşanan ilişkiler bambaşka. Hazırlıktaki ilişkiler daha çok lisede yaşanan ilişkilerin bir devamı gibiydi. Siyasî ortam kalmamıştı. Ve belki de üst sınıftan öğrenciler kanımca bunalıma düşmüşlerdi. Hiç unutmayacağım bir olayı anlatmak istiyorum. Satranç Klübünün düzenlediği bir yarışma bir türlü gerçekleşmeyince bir gün gittim sordum. Klübe sık sık uğrayanlardan birisi bana kızarak "Öğrenci İşleri Dekanlığı kapatıldı" dedi. Öyle bir tavırla söyledi ki, sanki onun kapanmasına neden olan benimişim gibi... Ben onu hissettim o an, o olay beni klüpten soğuttu.

Kendi aramızdaki ilişkilerde önce şunu söyleme lazım. Paylaşılacak şey çok azdı. Bunalıma düştüm. Paylaştığımız şey şu cinsellik konusuydu. İşte şu kız ➡

nasıl, şuna ne diyorsun... bu tür şeyler. Ancak bir ya da iki kişiyle daha çok şeyi konuşabildim. Siyasî bir yönü yoktu ama yaşama ilişkin bazı konuları tartışabiliyorduk. Birtakım olayların arkasındaki şeyleri aramak gibi bir şey vardı o arkadaşlarımla. Özellikle onlarla olan ilişkilerimden sonra kendi kişiliğimi bulmaya başladım.

Vahap— Sorunu 80 öncesi gençlik, 80 sonrası gençlik diye koymak yanlış gibi geliyor bana. Çünkü, bence 80 öncesi olanlar farklı boyutlarda ve biçimlerde de olsa, şimdi de devam ediyor. Ayrıca meseleyi salt üniversite boyutunda da almamak gerekiyor çünkü toplumda yaşanan birçok düzenleme var, YÖK bunlardan sadece biri. Öğrencilerdeki değişim biçimi biraz gayri- iradi oldu galiba. Ortaya çıkan sessizlik, tedirginlik, okul yönetiminin artan baskısı falan öğrencilerin arasındaki ilişkiyi daraltti. Ortaya bir yalnızlık çıkıyor tabiî ama benim eski arkadaşlarımla ilişkim sürdü. Bu sadece yenilerle ilgilenmemek boyutunda kaldı. Yeni gelenler de yalnız kaldı ve galiba bunun yüzünden farklı birikimler oluştu okulda. Herkes ayrı ayrı düşünmeye başlamıştı. Şimdi, yeniler konulara çok basit ve usdışı yaklaşıyorlar ama varacağı nokta doruyu yakalamak olacak. Ama şimdi üniversitedeki ilişkiler bir kaosa dönüştü, özellikle yeniler normal ve sağlıklı ilişki kuramıyorlar.

Serdar— Buna bir örnek vereyim bizim okuldan. Bir öğrenci 16 saat aç kalıyor, civardaki arkadaşlarıyla ilişkiye geçemiyor. Sonunda kanını satıyor. Bu kadar kopuk bir ilişki var yani...

Atıf— Yanlış anlamadımsa arkadaşlar 80 sonrası öğrencilerin davranışlarının kökeninde geçmişe tepki yattığını söylediler. Bence 80 Öncesi ilişkiler farklı boyutlarda devam ediyor şimdi. Bir örnek vermek istiyorum. Okulda tiyatro üzerine klüpte yaptığımız bir tartışma genişleyerek cinselliğe geldi. Bir arkadaş cinselliğin insana verdiği zevkleri anlattı. Tartışmanın boyutlarını buraya kadar getirmek yanlış. 80 öncesinden bir arkadaş bu tartışmada olsaydı konuyu böyle erotik açıdan mı alırdı yoksa bilimsel bir platformda mı ele alırdı? Bence ikincisi...

Vahap— Eskiden salt siyaset konuşulurdu. Şimdi saatlerce cinsellik konuşuluyor ya da futboldan konuşuluyor. Ama tek bir uğraşa giriyor. İşte olay bu kısır döngüde kaldığı sürece yine o zamanki siyasetten bir farkı yok. Tek boyutlu olmanın verdiği olumsuzluk gene var. Bence, yaşadığımız toplum fikir tartışmalarını engelliyor. Çağdaş toplum bütün fikirlerin çatıştığı bir toplumdur. Böyle olmadığında gençliğe sadece olayları kısır olarak değerlendirebileceği kısır düşünce kalıpları bırakılıyor...

— Volkan, sen üniversiteye bu sene başlayacak bir öğrenci olarak üniversite yaşamından beklentilerin neler?

Volkan— Lisede laçkalaşmış bir arkadaşlığımız vardı. Üniversitede daha ciddi konular, toplumsal sorunlarla ilgili konuların konuşulduğu bir ilişkinin olacağını sanıyorum. Lisede grubumuz hep erkekti. Üniversitede kafama uygun insanların arayışı olacak bende... Böyle bir grup oluşturmaya çalışacağım... Ben istediğim gibi davranmak isterim. Eğer grup içerisinde bana karşı bir görüş veya tavır gelirse onu ikna etmeye çalışırım. Olursa olur, olmazsa olmaz. Ona uymak zorunda değilim...

— Şimdi bu anlatılan ilişkilerin öğelerine girelim isterseniz. Mesela cinsellik, ders-dışı şeyleri paylaşma gibi...

Mete— Okuduğum okulda, eski kafalar, ki ben bunlara fosil diyorum, cinsellik konusunda hâlâ aynı tepkileri ve riyorlar. Yani eskinin "bacı" kavramı hâlâ yıkılmış değil. Bu insanların varolma koşulları eskiden vardı, ama şimdi bu koşullar yok. Yeni ilişkiler oluşuyor okulda... Girmekte güçlük çekiyorlar ve bu güçlüğü tepki ile gösteriyorlar. Çok iyi bir örnek var. Kantinde sarmaş dolaş oturan öğrencilere karşı okulun panosunda "sarmaşıklar" diye bir yazı yayınladılar. Okul idaresinin denetiminden geçti bu yazı... İçinde biz üniversite öğrencileri bilinçli olmalıyız, bunu yapacaksanız gidin Yıldız Parkı'nda yapın falan yazıyordu...

Celal— Bence bu fosil deyimi yanlış bir deyim. Bu kelimenin içerdiği bir karalama, fosil diye nitelendirilenleri bir çırpıda değişik bir statüye sokuyor. Önce bunu açmak gerekir. Birtakım insanların hataları çok büyük boyutlara ulaşmış olsa dahi bu onların çevrelerinden bağımsız değerlendirilemez. Zamanın ve mekanın tarihi koşulları belki de bunu gerektiriyordu. Çünkü eskiden yaşam söz konusu değildi, yaşamı savunmak söz konusu idi. Yaşamayınca da değişik bir yaşama biçimi oluşturamadılar. Bunun şaşkınlığı herkeste var. 80 sonrasında kimi bu şaşkınlığı atlattı, kimi atlatamadı. Atlatanlarda izi kaldı ama atlatamayanlar ne yazık ki geçmişi yaşamaya devam ediyorlar.

Mete— Ben fosille şunu kastetmiştim: eskiden yaşadığı ortamı, eskiden gösterdiği davranış biçimlerini, olaylara yaklaşma tarzını sürdürmekte ısrar edenlere fosil diyorum ben...

Celal— Sen genel olarak söylüyor-

Yüksek öğretime "boş ol" diyen bir öğretim üyesi daha

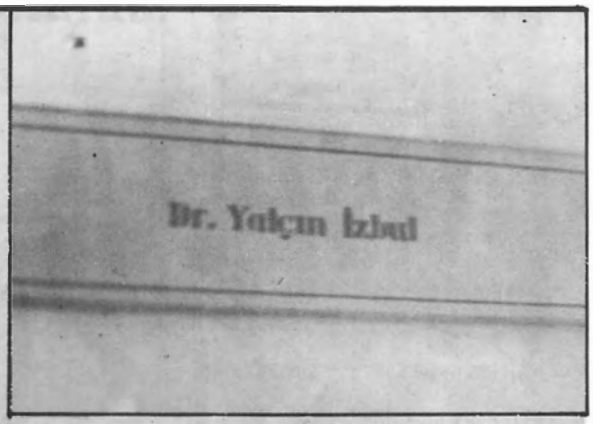

Geçtiğimiz ay içerisinde Hacettepe Üniversitesi öğretim görevlilerinden Yrd. Doçent Yalçın İzbul'un odasına tesadüfen girdiğimizde kendisini oldukça bunalmış olarak bulduk. Çayından bir yudum alıp, sigarasından derin bir nefes çektikten sonra ortalık netleşti. Yrd. Doç İzbul kalemi eline aldı. Artık ok yaydan fırlamak üzereydi. Bir öğretim üyesi daha "SADE YURTTAŞ" oluyor, kalemin ucundan çıkan her harf kapıdaki; Dr. belirtgesini siliyordu. İzbul istifasını dilekçesinde şöyle açıklıyor:

"Giderek olumsuz yönde gelişen eğitim, yönetim, çalışma düzeni ve özlük haklar koşulları ile, bu koşullardan kaynaklanan yetersiz bilimsel araştırma ve etkinlik ortamında bir bilim adamı olarak ülkeme bundan böyle sade yurttaş sıfat ve niteliğiyle daha yararlı hizmette bulunabileceğim inancına vardığımdan üniversitedeki görevimden istifa etmiş bulunuyorum."

Akademik kariyeri filoloji, dilbilim ve dil antropolojisi dallarında olan "ESKİ" bir öğretim görevlisinin hikâyesinin üzerinde çok düşünmek gerekir, hem de ÇOOOOOOK!

sun, anladım. Geçmişte en sıkı toplumcu en namuslu toplumcuydu. Tamam, insanlar varolan ilişki biçimlerine karşı çıkıyorlardı ama kendilerinin yaşadıkları ilişkiler daha kısıtlayıcıydı... Mesela o kısıtlayıcı ilişkilere girmeyip, örneğin birini yolda bir kızla görseler, "hah işte bu yaşantıya ayak uyduramadı, küçük burjuva duyguları egemen oldu" falan diyeceklerdi... Bu da o kişinin gruptan tecrit edilmesi anlamına geliyor. Bu kişinin yapabileceği iki şey vardı: Ya "fıstıkçı" olup gruptan tecrit olacaktır ya da tecrit olmamak için daha alt ilişkilere girecektir. Demin Hüseyin cinselliğin paylaşılmasından söz etti. 80 sonrası en çok paylaşılan şey nasıl cinsellikse, bizim dönemimizde de hiç paylaşılmayan şey o. Kızlar da "bacı" olmayı ciddi olarak kabul ettiler, hem de bilinçli olarak. O an erkekler için çözümler ise Genelevdi, porno gösteren sinemalardı...

Hüseyin— Bizde şimdi "bacım" falan yok ama yine de birçok sakatlık var. Üniversite olduğu halde toplumdan kaynaklanan sakatlıklar bunlar. Yine bir kızla bir erkeğin yatması hayal; doğal bir olay değil. Bana göre bir duvar var ortada. Bu duvarın aşılması gerekli çünkü yaşamımda bir sürü sorun doğuruyor. Çok merak ediyorum geçmişte insanlar cinselliklerini nasıl bastırıyordu, sorun yaratmıyor muydu? Ve ben bunu sorduğumda eskilerden bir kız bana "bazıları bu işi aşırıya götürüyorlardı, ona karşı çıkıyorduk" dedi. İşi garip tarafı bunun yapılmasına izin vermeyenler de öğrenci... Bana ortada büyük bir çelişki varmış gibi geldi ve o kız bunu hiç düşünmemişti galiba, sanki bastırmış gibi...

Tevfik— Tabiî bastırılmış durumdaydı. Çünkü o dönemdeki çeşitli grupların görüşleri hep ileriye yönelik, uzun vadeli olarak beliriyordu. Yani ortada ulaşılması gereken bir hedef vardı ve buna ulaşacak olan bir toplumdu, sen değil. Sen bu yolda hiç önemli olmayan bir varlıksın... Bu olurken tabiî otoriteye ihtiyaç vardı.. Kolay değil, toplumun genel çıkarları için kendini feda ediyorsun!.. Cinsel denebilecek konular varmış ya da yokmuş, bunlar hiç önemli değil tabiî...

Raci— Bence, kız-erkek ilişkilerinde birtakım kurallar ve ölçütler getirilmeli. Herkes kafasına göre hareket etseydi bir kargaşadan başka bir şey olmazdı. Okulda sarmaş dolaş gezmeyi, oturmayı tasvip etmiyorum. Eğer toplum içerisinde yaşıyorsak, birtakım kurallar koymalıyız. Ne aşırı serbestliğe, ne de aşırı tutuculuğa gerek var. Bizim üniversitede her yöreden insan var. Kars'tan gelmiş, kantinde sarmaş dolaş olanları görünce şoke oluyor. Aldığı kültüre uymayan bir görüntü...

Tevfik— Fakat böyle bir hareketi tasvip etmemek, ona müdahele etmeyi gerektirmiyor...

Raci— Tamam. Tasvip etmiyorum. Müdahele falan yok ama bunun bir kuralı var...

Mete— Bu kural nerden çıktı? Sen mi koyuyorsun?

Raci— Ben kural koyucu değilim, ama kural oluşmalıdır; toplum düzeyine göre, kültürüne göre. Okulda kendi grubumuz içinde bu tür hareketlerin yersizliğine inanıyorum. Grup dışındakiler bizi ilgilendirmiyor. O onun kendi sorunu. Grup içinde böyle bir sorun çıkarsa ilişkiler yozlaşıyor.

Feryal— Üniversite içinde bu tür hareketler var. Gerçi Raci'ye göre çok ters ama bana göre öyle değil. Bence gariplik, okulda değişik yörelerden öğrenci olmasında. Çünkü, çoğu cinselliği bilinçaltına itmiş, açık olarak söyleyemiyor ve birtakım normal arkadaşlık ilişkilerinin arkasına sığınarak, bu ilişkiyi oluşturmaya çalışıyorlar. Gariplik bu...

Celal— Raci'nin söylediği hiçbir şeye katılmıyorum. 80 öncesi savunduğum şeyleri gördüm Raci'de. En talihsiz kuşak biz değiliz. Biz trajik kuşağız. Raci, her şeyin aşırısına karşı olduğunu söylüyor, aşırı olan nedir? Bunlar çok esnek kavramlar, herkese göre değişir. Ortada bir talihsizlik var: Bireysel ve toplumsal olanın bir birlikteliği yok. Geçmişteki kuşak toplumsallığı savundu, şimdiki ise bireyciliğe yatkın. Siz şimdi bu ikisi arasında bir arayıştasınız. Bu arayışın cinselliğe yansıması söz konusu.

— Okuldan okula değişiyor galiba, değil mi?

Celal— 80 öncesinde kız-erkek ilişkilerinin daha "liberal" olduğu okullar vardı. Mesela, ODTÜ'nün yapısından, yani çoğunluğunun kolejlilerin oluşturmasından dolayı, öğrenciler çaktırmadan yapabiliyorlardı. Ama örneğin Gazi'de, bu ufak tefek kaçamaklar yeni yeni yaşanıyor. Aşırı anlamda çok değişen bir şey yok. Gazi yine aynı Gazi. Bu sefer başka amaçlarla ket vurmalar başlıyor, "ya annem görürse?" gibi.

— Volkan, sen bu kız-erkek arkadaşlığı, cinsellik meselesinde ne diyeceksin? sin?

Volkan— Sanırım üniversitede daha ciddi kız-erkek arkadaşlıkları oluşuyor. Benim gördüklerim kaynaşmış, samimi arkadaşlıklardı. Lisede herkes ayrı ayrı. Mesela sinemaya gitmek istersin, annem kızar der gelmez. Üniversitede, pek cinsellik konusunda sorun çıkacağını sanmıyorum. Orda bu konular daha rahat konuşulabilir. Bu da kültürlü olmalarından kaynaklanıyor.

— Öğrencilerin öğretim üyeleriyle ilişkileri konusunda gelsek...

İrfan— 80 öncesinde öğrencilerin okul dışı faaliyetleri, öğretim üyeleriyle olan ilişkisi oldukça iyiydi. Bu ilişkiler bir anlamdı siyasî ilişkilerdi ama çıkara dayalı da oluyordu. 80 sonrasında bu tür ilişki geriledi. Tabiî, en büyük nedeni, genel ortamın getirdiği korkaklık ve çekingenlikti. Ama, şunu belirtmek lazım, bu dönemde öğrencilerle ilişkisini kesen müstahdem ve öğretim üyeleri de oldu.

Hüseyin— Benim dönemimde, bundan önceki döneme oranla, hocalar ve çalışanlarla öğrenciler arasında daha büyük bir iletişimsizlik söz konusu. Bunun çeşitli nedenleri var. Önceden iki tarafın da düşünce düzeyinde paylaştıkları bir şeyler vardı, şimdi bu bizde yok. Diğer bir özellik de, YÖK'le beraber sınıfların kalabalıklaşması. Bence bu önemli; çünkü, diyalogun azalmasında büyük bir etken.

— Peki, bu iletişimsizlik nasıl algılanıyor, dert ediliyor mu?

Hüseyin— İşte en kötü olan bu. Kimse farkında değil. Bu iletişimsizliği takan bile yok; tıpkı lisede olduğu gibi. Lisede hiçbir öğrenci öğretmenler odasında öğretmenin halini görmemiştir. Görse, herhalde çok şey farklı olurdu. Çaba olsa bu iletişimsizlik aşılabilir.

Ders dışı ilişkilerde öğrencilerin durumu hakkında ne diyorsun?

Hüseyin— Ders dışında paylaşılan şeyler var ama, bunlar belli birtakım insanlarca, gruplar halinde oluyor. Birtakım "Heavy Metal"ci arkadaşlar var, onlar kendi aralarında. Bazıları okuldan çıkıp kız tavlamaya gidiyor. Basketbol grupları var. Aslında, ders çok fazla ağırlıkta olduğu için, öğrencinin yaşamındaki paylaşma anları azalıyor.

Tevfik— YÖK sonrası dönemde, hem hocalarda, hem öğrencilerde genel olarak bir çekingenlik hakim. Öğrenci-hoca ilişkisi sınıf içerisinde pek var sayılmaz. Ders sırasında hocanın anlatıp, bizim de dinlememizden başka bir diyalog yok. Ama, birey olarak hocayla iyi ilişkilere geçilebilir. Örneğin, sınıfta kötülenen bir hocayla bile, çaba gösterildiğinde iyi bir ilişki kurulabiliyor. Ama bu da, okuldan okula değişen bir olay.

Volkan— Ben üniversiteye girince hocalarla ilişkilerim pek sıkı olacak sahocalarla ilişkilerim pek sıkı olacak sanmıyordum. Söylenenlerden anladığım anlatıp gidiyor. Sen de not tutup vizelere giriyorsun. Halbuki lisede derdimi açıkça anlatabiliyordum. □

Sivas'ın kısa öğrenci tarihi

İki öğrenci, mutlu olur. Üç öğrenci faaliyette bulunur. Dört öğrenci, rezil olur...

Öğrenci milleti **Sivas'a** *bundan üç yıl önce ayak bastı.*

MEHMET ŞENOL

Sivas'taki öğrencilerin tarihi, ilginç bir çelişkiyi ortaya koyuyor. Öğrencilerin sayısının artması, "kökenleri" ve faaliyetlerinin çeşitlenmesi bir "sorun" haline gelebilir mi? Bir aile gibi, küçük birimler halinde yaşamak mı daha kolay; dışa açılmak mı? Kolay olan aynı zamanda "iyi" olan mı? Sivas öğrencilerinin tarihi bunu düşündürüyor.

1981-82: Öğrenci ailesi...

Sivas'a üniversite öğrencisi bundan üç yıl önce ayak bastı... Hepsi tıp öğrencileriydi ve yaklaşık yüz kişiydiler. Çoğunluğu Ankara'dan gelmişlerdi, birbirlerini tanıyorlardı. Kendilerine şehre 20 dakika uzaklıktaki Kampüs'te ayrılan bir yurt vardı. Rahattı, hatta bir odada biriki kişi kalabilecek kadar rahat; öğrencilere yetti... **Vedat** o dönemi şöyle anlatıyor: **"O zaman Sivas halkıyla pek ilişkimiz olmuyordu. İçimizden çoğunluğu Ankara'dan gelmişti. Orayı biliyorduk. Öğrencilerin kendi aralarındaki birlik çok güzeldi. Bir aile gibiydik."**

Sivas'ın yeni öğrencileri şehre pek inmiyorlardı. Kendi aralarında çeşitli faaliyetler oluşturdular. Bir **Halk Bilim Topluluğu** kuruldu. Halk oyunları çalışmalarına başladılar. **Dergi Masası** adını verdikleri diğer bir faaliyetle öğretim üyeleri ile birlikte kendi aralarında para toplayıp hemen tüm yayınları izleyebiliyorlardı. Öğretim üyelerinin öğrencilerden pek bir farkı yoktu. Çünkü onlar da yurtta kalıyorlardı. İlk ve yeni olmanın getirdiği tüm tedirginlikler sayılarının azlığı yüzünden kaybolup yerini sıcak bir aile oramına bıraktı.

1982-83: Daha çok öğrenci, daha çok sorun, daha çok faaliyet...

İkinci yıla öğrenciler öncekine göre daha değişik başladılar. Cumhuriyet Üniversitesi artık sadece Tıp Fakültesi'nden oluşmuyordu. Yeni bölümler bu yıl hizmete girdi. Öğrencilerin sayısı böylece kalabalıklaşmaya başladı. İlk yıl öğrencilerin bazı konulara yaklaşımları pek farklılık göstermemişti. Bunda Ankara'daki okuldan gelen birlikteliğin de payı vardı. Şimdi ise Sivas'a yeni gelen öğrenciler yurdun değişik yörelerinden geliyordu. Başkalaşma kendini gösterdi ister istemez. Öğrencilerin kalabalıklaşması yurt yaşamında da etkisini gösterdi. Bir odada kalan öğrenc isayısı çoğaldı, kantin yetersiz kaldı. Böylece ilk "öğrenci öncüleri" şehre yayıldı. Önceki yıl başlayan kültürel faaliyetler de sonuçlarını vermeye başladı. Halk oyunları ekibi Sivas halkına gösteriler verdi. Gerçi bu tür faaliyetler Sivas'ın aydın çevresi ile sınırlı kalıyordu ama bu da Sivas'a karşı çekilen yabancılığın aşılması yönünde önemli bir adımdı.

Okulun elindeki bir müzik seti de bu dönemde kullanılmaya başlandı. Bir grup öğrenci klasik müzik dinletileri vermeye başladı. Okulun yardımıyla basılan tanıtma duyurularıyla o gün sunulacak eser ve bestecisi hakkında bilgiler veriliyor, bu da ilginin artmasını sağlıyordu. Öğle yemeği saatine denk getirilerek caz müziği saatleri kondu ama aynı kişilerin dışına çıkmadı bu. Öğrenciler çoğaldıkça değişik ilgi alanları da ortaya çıkıyor, bu da kendisini hemen faaliyet biçiminde gösteriyordu. Boş zamanları değerlendirmenin ötesinde bir anlayışla öğrenciler günlük yaşamlarını okulun/dersin belirleyiciliğinden çıkarmak için çaba gösteriyordu. Tiyatro topluluğu çalışmaya başladı, Tıp kafeteryasının duvarına büyük bir satranç tahtası asıldı... Yeni yeni faaliyetler yeni yeni sorunlarla birlikte birbirini izliyordu.

1983-84: Yurtlarda yemeksiz, susuz yaşam...

Bu dönem Sivas'ta okuyan öğrencilerin sayısı büyük bir artış göstererek üç bine çıktı. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nin kampüsündeki binalara ve halen yapımı sürmekte olan inşaatlara bakacak olursak bu kadar öğrenci üniversite için az bile sayılır. Çünkü kampüste yapımı bitmiş binaların bazıları henüz boş, kullanılmıyor. Bunun nedeni yöneticilerin dirayetsizliği falan değil. Sa-

➡

İlk öğrenci topluluğu 100 kişiydi, herkes birbirini tanıyordu. Kendi aralarında muhabbetleri iyiydi. O yıl Sivaslı'larla pek ilişkileri olmadı. Sonraları memleketin her yerinden öğrenciler gelmeye başladı. Bunun sonucunda öğrencilerle Sivaslı'lılar arasında ilk ilişkiler başladı. Ayrıca yemek, servis, barınak gibi sorunlar gündeme geldi. Çeşitli sosyal etkinlikler başladı. Çeşitli etkinlikler Sivas'ın aydın çevresi ile sınırlı kalmasına rağmen, Sivas'a karşı çekilen yabancılığın aşılması yüzünden önemliydi. Şimdilerde ise her üniversitede yaşanan sorunlar burada da yaşanıyor.

dece ihtiyaç fazlası binalar bunlar. Ama yurt? Yurt binası yapıldığı andaki durumunu koruyor. Öğrenci sayısının bu kadar fazla olması, zaten geçen yıldan beri nüfuzu artan yurdu barınılmaz hale getirdi. Sivas'a ilk gelen öğrenciler eve çıkmaya başladı bu yüzden. Şimdi Tıp dönem 5 ve 6 öğrencilerinin büyük çoğunluğu şehirde, evlerde yaşıyor. Yurtlarda ise bir oda başına 6 kişi düşüyor. Bu rakam kız yurtlarında 8-9'a kadar çıkıyor. Bu rahatsız ortamın yanında bir de yemek sorunu var. Yurtlarda sadece öğlen yemeği çıkıyor, akşam yemeği yok. Bu yüzden olacak öğrencilerin yurtta yemek yapmalarına izin verilmiş. Bunu da yapamayan, kantinde satılan köfte-ekmekle idare etmek zorunda. Öğrenciler sadece yemekle değil, temizlik işiyle de boğuşuyorlar. Yurdun temizlik işlerini de müstahdem sayısının yetersizliği yüzünden öğrenciler yapıyor. Bunlar aslında öyle görünse de, büyük ölçüde üniversite yönetimine bağlı olmayan sorunlar. Örneğin müstahdem açığını kapatmak için Bakanlığın izni gerekiyor. Yurtlardaki sorunlar ise 84-85 döneminden itibaren çözülmüş olacak. Rektör **Akman** yurtların Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü'ne devredildiğini söylüyor. Tabiî bu devir işlemiyle birlikte daha değişik sorunların ortaya çıkacağını kestirmek hiç de güç değil.

Sorunların çoğu öğrencinin dışında

Sivas'ta öğrencilerin karşılaştıkları sorunların kaynağı büyük ölçüde kendi dışlarında. MYO öğrencisi **Muammer**'in deyişiyle **"okulu yeni kuruldu. Hiçbir şey rayına oturmamış, bütün eksiklikler buradan geliyor."** Diğer okullarda pek görülmeyen öğrenci-öğretim üyesi ilişkisinin nedeni de belki bu yenilik ve küçüklük. Öğrencilerin sorunlarını üniversite yönetimine bildirmelerinde bu ilişkiden gelen bir kolaylık var. Çünkü aynı 'mahrumiyetleri' hocalar da yaşıyor. Rektörün **"öğrencilerin nasıl yaşadıklarını merak ediyormuşsunuz. Yazın sorunlarını, hatta benim ağzımdan yazın istiyorsanız"** demesinin nedeni de bu galiba. **Vedat**'ın söyledikleri, Sivas'ın öğrenciye verdiği en önemli şeyler olsa gerek: **Burada yaşamanın bize öğrettiği bir şey var. Bağımsız karar verebilme ve düşünme yeteneğini kazanmamızda çok önemli deneyimler elde ediyoruz Sivas'ta."** □

İSLAMİ HAREKET

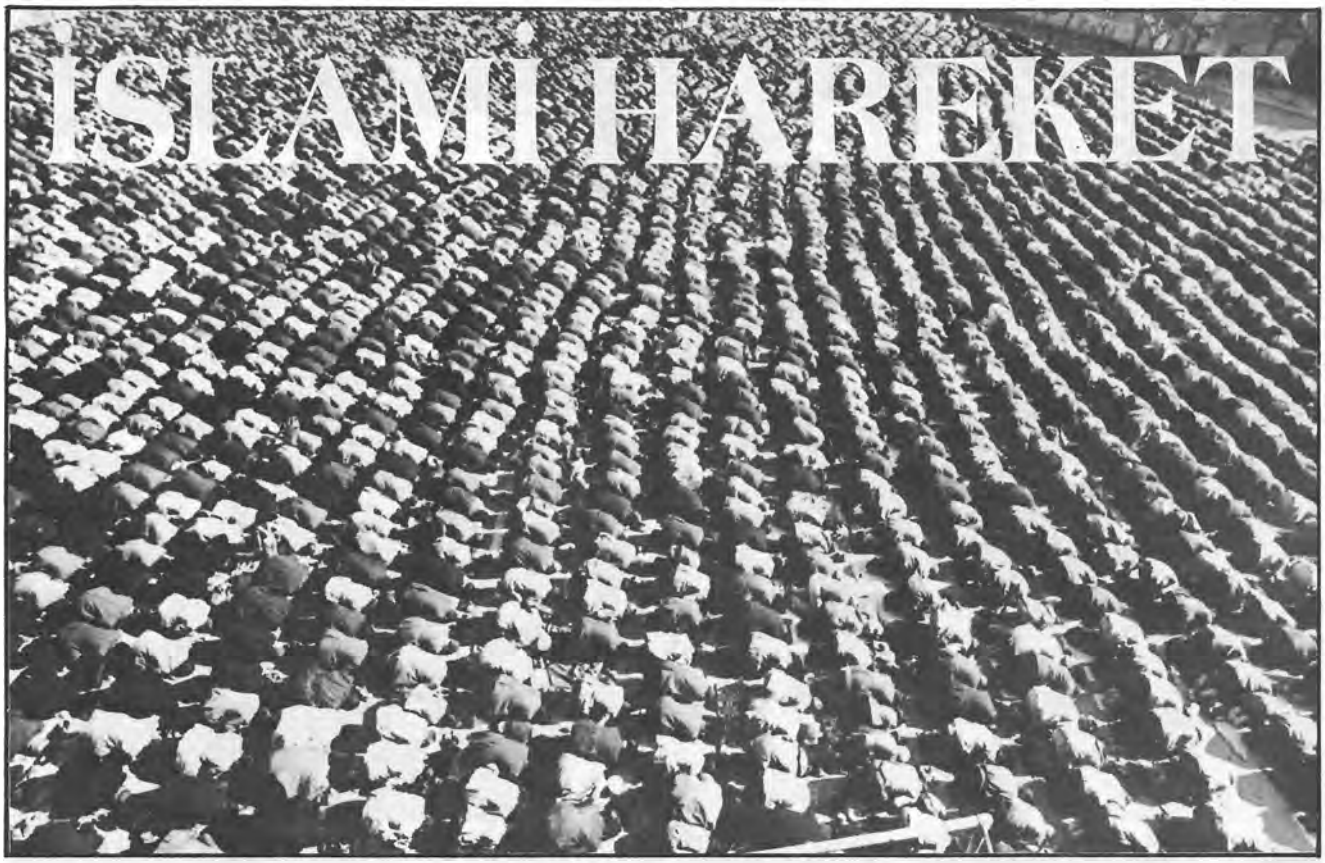

YİĞİT EKMEKÇİ
ABDULLAH ONAY

İslam, 80'li yılların hemen öncesinde dikkatleri üzerine çeken bir konu haline geldi. Bunda, kuşkusuz, 1979 İran İslam Devrimi'nin büyük payı var. Dünyada bugün tartışılan ve Ortadoğu'nun temel dinamiklerinden biri haline gelen İslami Hareket, yeni içeriğiyle bizim toplumumuza oldukça uzak. Bu uzaklık ilkin çok garip görünebilir. Çünkü, bu ülkede yaşayan insanların yüzde 99'una yakını, kendilerine dinlerinin ne olduğu sorulduğunda, "Müslümanım" cevabını veriyorlar. Her gün geçtiğimiz yollardaki camilerin bolluğu ve minarelerden yükselen ezan sesleri artık yaşamımızda "olağan" bir sıradanlıkla sürüp giderken, dünyadaki "İslam" neden bu kadar uzak geliyor?

Bu soruya verilebilecek ilk cevap, İslamiyet'in uzun yıllardan beri ilk defa, İran İslam Devrimi vasıtasıyla, kendini siyasi planda ifade etmesidir. Siyasi plandaki İslam, toplumca bilinen İslam'dan farklılaşmakta. Bu yeni içeriği ile İslamiyet neydi? 1400 yıl sonra gerek gerek Türkiye'de, gerek dünyada İslamiyet'in bu yeni kimliğinin ortaya çıkmasındaki etkenler nelerdir? Özellikle gençlerde İslamiyete kayış nerelerden kaynaklanıyordu? Son yıllarda yayın alanında değişik bir tavrı gözlemekteyiz. İslam düşüncesini inceleyen/irdeleyen pek çok eser Türkçeye çevriliyor, birçok düşünür görüşlerini ortaya koyuyorlar. Gerçekten bir çıkış yolu mu İslam?

Bu söylenenlerin yanı sıra, bugüne kadar hep gericilikle suçlanagelmiş bu kanat gerçekten gerici mi? Ya da İslam adına birşeyler söyleyen herkes bu gericilik yaftasını boynunda taşımalı mı? Böylesi sorular bizi bu çalışmaya yönlendirdi.

İki ay sürecek bu dizinin bütün İslamcı çevreyi kapsadığını söylemek oldukça güç. Çünkü bu çevrenin içinde pek çok grup bulunmakta. Bütün grupları derlemek oldukça güç olacağından, biz söyleşilerle elde ettiğimiz verilerin ışığında kısa bir tanıtımı hedefledik. Söyleşiler, bir yandan düşün/yazın adamlarıyla, diğer yandan üniversite öğrencileriyle yapıldı. Bunun yanı sıra akademik olmayan kişilerle de konuşuldu ve görüş alındı. Dergi sayfalarının elverdiği ölçüler içinde, bir genellemeye varmaktan çok, konuyu ana hatlarıyla aydınlatma hedeflendi. Konu ile ilgili yazılacak yazıları bu iki ayın sonunda bekliyoruz.

Aşağıdaki söyleşiyi bir grup Müslüman gençle yaptık. Yaşları 20-25 arasında değişen bu gençlerin hepsi üniversite öğrencisi. Söyledikleri bütün İslamcı gençliğin düşündüklerini yansıtmıyor kuşkusuz. Ama, İslami düşünce üretimindeki kimi "genel" noktaları yansıtması açısından önemli olarak ele alınmalıdır. Bunun yanı sıra, üniversiteli İslamcı gençlik üzerine bizi fazlasıyla aydınlatacak görüşleri dile getirmekteler.

- Sizin kendinize verdiğiniz kimlikle başlayalım. Bu ülkede yaşayan insanların yüzde 99'u kendilerine sorulduğunda, "Dinim İslam" diyor. Siz kendinizi bunlardan ayırıyorsunuz. Bu ayrımın kaynağı nedir?

A.- İlk önce Müslümanlığın ne anlama geldiğinden başlamak gerek. Müslüman kelime anlamıyla teslim olan demek. Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerim'de böyle adlandırıyor. Teslim olmak bütün bir olay. Size Allah tarafından ve Resulullah'dan gelen her şeye teslim olmak; kayıtsız şartsız. Toplumumuzda yaşayan insanlara bakalım: Allah'ın dinine gerçekten teslim olmuşlar mıdır? Hayır. Allah, **"Hüküm sadece Allah'ındır"** diyor. Halbuki bugün insanlar, hükmetme yetkisini başka insanlara ve-

riyorlar. "**Mülk Allah'ındır**" deniyor, bugün mülk insanların tasarrufuna verilmiş durumda. "**Rızık verici olan Allah'tır**" diyor Cenab-ı Allah. Oysa insanlara rızık verme yetkisinin de diğer insanlara verildiğini görüyoruz. Aslında İslam çok genel anlamda insanların insanlar üzerindeki hakimiyetini ortadan kaldırıp, Allah'ın yaratılanlar üzerindeki hakimiyetini tesis etmek amacına yönelik olarak inmiş bir dindir.

B.- Biz Müslümanlığı hayatın her alanını düzenleyen bir ideoloji olarak anlıyoruz. Ama halkta olay, inanç düzeyinde kalıyor. Bu da ayrımın bir kaynağı.

H.- Bir de şu var: Bize göre otorite ve hakimiyet, yani hayatı düzenleyen kurallar yalnızca Allah tarafından vazedilebilir. Türkiye toplumundaki insanların ise müşrik cahiliye toplumu gibi bir tavır içinde olduklarını görüyoruz. Yeri ve göğü yaratan kimdir diye sorsan bu insanlara, şüphesiz Allah'tır derler, ama iş toplumsal mekanizmaya geldiği zaman bu insanlar der ki: "**Bu dünya işi, 20. yüzyıldayız.**" Biz yönetiriz, biz yaparız ya da başkalarını başımıza çoban seçeriz, onlar yönetir bizi derler. Bu falan partidir, filan rejimdir. Oysa Allah insanların insanlar üzerindeki hakimiyetini değil, insanların yaratıcısı olması bakımından Allah'ın hakimiyetini istiyor. Toplumda geleneksel bir inanç söz konusu. İslam toplumda kültürel bir kimlik ama ideoloji ve devlet sistemi planında İslam'ın bazı kuralları uygulanmıyor, burada bizim kimliğimiz ortaya çıkıyor. Biz diyoruz ki, "Biz Allah'ın tüm kurallarına itaat ederiz." İnsanlar bu kurallardan habersiz.

İslam, kültür geleneği değil, dünya görüşüdür

- Ayrım bütünsellikte o zaman...

A.- Evet, İslam kesinlikle bölünme kabul etmez. Bugün İslam bölümlere ayrılmış durumda. Eksiklik İslam'ın bütününün hayata geçirilmemesinde. Kısaca ayrım dine, yani bu dünya görüşüne bilinçli olarak bağlanma ile, İslam'ı geleneksel bir kültür biçimi olarak edinme arasında. İslam'ı bu yönüyle incelemek lazımdır.

- Bu toplumda yaşayan insanların İslam'ı ele alış tarzını eleştiriyorsunuz. Peki bu insanlara Müslüman diyebilir miyiz?

B.- Kişi olarak benim onları tekfir etmeye bir yetkim olamaz, elbette ki onların hesaplarını Allah görecektir. Fakat objektif olarak Allah'ın emirlerini, herhangi bir kanununu inkâr ederek, ➡

"Müslüman için asolan iman ve cihattır". İran, 1981.

Ortadoğu bölgesinde iki dinamik var: Batı ve İslam

Cengiz Çandar, gazeteci ve yazar. Özellikle Ortadoğu konusunda uzmanlığıyla tanınıyor. Uzun bir süre Filistin'de yaşamış olan Çandar'ın "Direnen Filistin", "Dünden Yarına İran" "Ortadoğu Çıkmazı" ve "Tarihle Randevu" adlı kitapları var. Çandar'la, Ortadoğu'da İslamcı hareketler ve bu hareketlerde gençliğin rolü üzerine söyleştik.

- 80'lerde İran Devrimi ile birlikte dünyada İslam tartışılmaya başlandı. Sizce buna yol açan nedenler nelerdir?

Çandar- 80'lerle beraber İslam'ın canlı bir siyasi hareket olarak gündeme gelmesi **İran Devrimi**'nin başarıya ulaşmasıyla ilgili görülmelidir. İran Devrimi uluslararası güç dengelerini altüst etmekle kalmadı, İslam adına bir devrim olarak zafere ulaştığı için İslam dünyasındaki milyarlarca insanın dikkatini üzerine çekti. Çok uzun zamandır Müslüman halkların yaşadığı topraklarda o insanların büyük bir çoğunluğunu baskısı altında tutan güçlere karşı tavır almış olduğu için de, milyarlarca kişiye moral, kendi kültürel kişiliğine güven getirdi. Tarihteki örneklerden görüyoruz ki, bir siyasi dönüşüm, zemin hazırlandıktan sonra gerçekleşebiliyor. Ama dönüşümden sonra tıkanıklık ortadan kalkıyor onu, kültür planındaki, bilim planındaki açılımlar izliyor. Tipik örneği **Fransız Devrimi.** Fikirleri önceden hazırlanmıştı, maddi şartları vardı. Fakat Fransız Devrimi olmadan önce dünyanın birçok ülkesinde özgürlük, eşitlik, milliyetçilik, rasyonalizm ve pozitivizm gibi akımlar gelişememişti. Fransız Devrimi'nin getirdiği siyasi dönüşümle onun önü açıldı. İran Devrimi de, çağ değiştiren türden devrimler ailesine mensup olduğu için, evrensel bir mesajla ortaya çıktığından açtığı yol çok geniş bir coğrafya üzerinde kültürel mayalanma getirdi.

- Siz Filistinlilerin Lübnan'dan çıkarılmasından sonra yazdığınız bir yazıda artık Ortadoğu'da iki temel güç kaldı, bunlardan biri İsrail, diğeri İran, yani İslami hareket olduğunu belirttiniz, iddialarınız hâlâ geçerli mi?

Çandar- Öncelikle şunu söyleyeyim: İran ve İsrail tanımlamasını imgesel ve simgesel anlamda yaptım. İsrail'in şahsında bölgedeki Batı; İran'ın şahsında yoğun bir dinamik olarak

İslam dairesinin dışına çıkıyorlar. Bunlara İslam'ın yeniden tebliğ edilmesi gerekiyor.

A.- Aslında insanlarımızın kullandığı kelimelerin muhtevasından pek haberleri yok. Cehalet tam bu noktada ortaya çıkıyor. Bilinçsizler, onları kolayca tekfir etmek mümkün değil. Aslında hangisine sorarsanız sorun, biz kayıtsız şartsız Allah'a teslim olduk diyebiliyorlar. Bu onların mümin olmaları için yeterli. Onları kendimizden ayrı görmüyoruz; kendimize Müslüman diyoruz, farklı bir sıfatımız yok. Ancak, halkımızdaki inancın bilinç düzeyine çıkması gerek. Farklılık sadece burada. Bunun için çalışıyoruz; halkımız da Müslümandır.

- Burada İslami aydınlarla halk arasında ayrım ortaya çıkıyor?

H.- Yok, kesinlikle bunu kabul etmeyiz.

- Peki bu insanlardan daha bilinçli olduğunuzu kabul etmiyor musunuz? Tebliğ görevimiz var diyorsunuz...

H.- Bu bir imtiyaz değildir. Elbette ki birtakım şeyleri daha iyi bilen insanlar çıkacaktır.

B.- Yani bu insanların sorumlulukları artacak.

H.- Ayrıca böyle bir ayrıma izin vermeyecek kadar asgari müştereklerimiz var. Çünkü inandığımız ortak değerler var.

- Ben burada kendi anne-babamdan örnek vermek istiyorum. Bu insanlar kendilerine Müslüman diyorlar, ama size gerici diyorlar.

H.- Doğrudur. Bu İslam'ın tarihsel bir gelenek olarak aktarılmasının getirdiği bir sonuç. Benim annem ve babamla da durum aynı.

Gündelik yaşam: rahat değil

- Biraz da gündelik yaşantı. Ne gibi farklılıklar var?

A.- Günde beş kere mescide veya camiye devam eden insanlarız. Burada Müslümanlarla beraber oluyoruz, Allah'a ibadet ediyoruz. O insanlarla ilişkide bulunuyoruz. Sizi orada bulabiliyorlar, birçok konudan haberdar olabiliyorsunuz, en büyük farklılık bu.

M.- Bir de çalışma hayatının insanı sınırlaması var. İnsan 9.00-17.00 arası işe gidiyor, hayatını dakikalarla düzenliyor. Kendisinin istediği hayatın dışında bazı şeylere zorlanıyor. İnsana serbestlik verilmesi lazım. En azından bir Müslüman hayatını namaz vakitlerine göre ayarlayabilmeli.

A.- Akrabaları, eşi dostu zorunlu olarak aramak lazım.

- Nasıl bir zorunluluk?

A.- Sıla-i rahim diye bir olgu var. Bu hepimizin üzerinde bir vazife. Esprisi şu; tebliğe ilk önce ailenizden başlamalısınız. Çünkü onlara karşı çok açıksınız. Onların sizi kabullenmesi çok kolay.

- Aileyle problemler oluyor mu?

A.- Nasıl olmaz. Birçok arkadaş ailesini terketmek zorunda kalmıştır.

İslam anlamında yaptım. İran'da devlet olarak, İsrail'e de uluslararası ilişkiler bağlamında yaklaşırsak yanıltıcı olabilir, yarın İran'da rejim yıkılabilir. İsrail de krizler nedeniyle kendi içine kapanabilir. Ayrıca insanlar hata da yapabilir. İmgesel olarak ana dinamik olan, tayin edici dinamik Ortadoğu bölgesinde İslam ve Batı olacaktır. Bunun temsilcileri zaman içinde değişebilir. Ayrıca unutmamak gerek İslam, İran'la kaim değildir. İslam zaten bu bölgenin kültürü, insanlarının geleneği, töresi. İran bunu siyasi plana çıkardı ve gelişme yollarını açtı. İran bu yoldan ayrılır, bambaşka bir yerde, durum bir rejim değişikliği biçiminde İslami yönde değişebilir. Önemli olan hangi tarihi evrenin açıldığıdır. O açıdan yaklaşarak bölgede tayin edici dinamiğin milliyetçilik değil, İslam olduğunu tekrar altını çizmek istiyorum.

- Uzun zamanlar Ortadoğu'da bulundunuz ve yaşadınız. İslami hareketler içindeki gençlik hakkında bilgi verir misiniz?

Çandar- Yaşlılar İslami mirasın devam ettiriciliğini temsil ediyorlar. Kuşaklar olmasa kültür yaşayamaz. İslam birdenbire gökten zembille vahiy halinde şimdiki kuşaklara inmedi. Bundan önce İslam denen kültürü saklı tutan, İslam denen anlayışı, dini, siyasi ülküleri saklı tutan kuşaklar olmasaydı, bugünkü gençler İslama birden döner miydi? Yaşlı kuşağın anlamı burda. Fakat, İslam ülkelerinin bugün nüfusunun büyük çoğunluğu genç. Bu ülkelerde siyasi akım olarak İslam güçleniyor diyeceksek, bunu gençlikten bağımsız, ilgisiz olarak ele alamayız. Yeni olan her şey toplum yaşamına yeni çıkmakta olan güçlerle gelir zaten. Yaş kategorileri anlamında anlarsak yeni akımlar, toplum yaşamına yeni çıkan güçlerin sürükleyebileceği olgulardır. Artık toplum hayatından çekilmekte olan yaş grupları birdenbire yeni akım yaratamazlar, onlar zaten 20-30 yıldır belli bir faaliyetin temsilcisidirler. Yeni olan gelişmelerle gençlik arasında ilişki kurmak gerekmektedir. Yeni olan bir şey gençliğin ilgisini çeker, çünkü toplum yaşamına yeni çıkmaktadır ve gençler ortaya çıkan her türlü yeni ne varsa onunla bir ilişki kurmak ister; nedir, ne yapmak gerekir gibi sorular sorar. Bu gençliğin tipik bir karakteristiğidir. O bakımdan tanık olduğum canlı militan özellikler taşıyan bir siyasi akım olarak İslami hareketin mensuplarının çoğunluğu gençlerden oluşuyor. İskeleti onlar teşkil ediyor. Lübnan, Mısır, Cezayir, Tunus'ta böyle.

- Yaşlı kuşaklar için o zaman daha gelenekçi diyebilir miyiz?

Çandar- Gençler, İran İslam Devrimi'nin getirdiği yeni soluğu geleneksel İslami gruplar ve kişiler tarafından sürüklenemeyeceği kanısındalar. Hatta bu bir teorik ve ideolojik çatışma noktası. Çünkü İslam dünyasında İran'a şiddetli muhalefet var İslami gruplar arasında. Mesela Mısır'da **Müslüman Kardeşler** ana kesiminin İran'a karşı olumsuz bir tavrı var. Suriye'deki **Müslüman Kardeşler** hareketinin **Said Havva, İhsan el Attar, Adnan Sadeddin.** Bu geleneksel liderliğin olumsuz bir tavrı var İrana karşı. Keza **el Ezher** ulemasının İran'a karşı hiçbir sempatisi yok. Beri yandan Fas'ta karışıklıklar çıkıyor Kral **II. Hasan,** bu işin altında **komünistler, siyonistler** ve **Humeynistler** var diyor. Humeynistler kim diye baktığınız zaman çoğu genç İslami militanlar çıkıyor. Tunus'ta ve Cezayir'de aynı olgu. Diplomatik bakımdan İran'la iyi ilişkileri olan Cezayir rejimini tehdit eden ana akım İslami hareket. Bu hareket içinden tutuklananlara bakınca hepsi 20 yaşında gençler. Mısır'da **Enver Sedat**'ı öldüren militanlar gibi, "bunlar Humeynici" denilen insanlar, gençler. Dolayısıyla oldukça ilginç bir ayrım çizgisi de oluşuyor. Eğer işaretler bizi yanıltmıyorsa, İslam dünyasının büyük çoğunluğunu oluşturan Sünni toplumlarda geleneksel İslami hareketlerin, örgütlerin ve liderlerin İran'a karşı olumsuz bir tavır almalarına karşılık oralarda yeni bir dalga halinde gelişen ve rejimler için tehdit unsuru olan hareketlerin İran'dan esinlenmiş olduklarını görüyoruz. O noktada **Şii-Sünni** ayrımı da anlamsızlaşıyor. □

M.- İnançlar konusunda aile ile bir ayrılık söz konusu oluyor. Ama yine de gidilecek ilk yer ailedir.

- Şimdiye kadar her konuşmamızda karşımızda erkekleri bulduk. Kızlarda İslam'a kayış var mı?

A.- Kızlar daha farklı çevrelerde olduğu için ilişki kuramıyorsunuz.

- Mekân ayrılığı...

M.- Var, birçoğu gelenekten kaynaklanıyor.

H.- Ben geçenlerde bir kızla tanıştım, yeni Müslüman olmuş. Ailesinden ayrılarak tek başına bir evde yaşamaya başlamış.

M.- Böyle olaylar daha çok üniversite çevresinde oluyor.

A.- Aslında kızların kendi aralarındaki iletişim çok farklı ve yoğun.

- Kızlarla sizin iletişiminiz nasıl?

M.- Aynı düşünceyi paylaştığımız kızlar da var. Ama tarikat çevresinde olanlarla pek ilişkimiz yok. Olamaz da. Yapıları buna uygun değil.

- Aynı mekânları paylaştığınız kızlarla nasıl?

M.- Bunu saklamıyoruz, ama mobilite çevrede hoş karşılanmadığı için, ilişki kurarken oldukça zorluk çekiyoruz.

A.- Bu konuda ben çok farklı düşünüyorum. Kız arkadaşımın olmasını istemem. Fakat konuştuğum kızlar var. Ama arkadaşlık kıskanç bir olay, hareket yeteneğinizi kısıtlıyor, sizi mahkûm ediyor. Sizden ayrıca zamanınızı istiyor.

M.- Ben tam aksi düşüncedeyim. Kızların üzerindeki baskı çok daha fazla. Erkek daha özgür. İcabında çekip gider.

- Günlük yaşantınızda bu İslami ilkeleri uygulamakta güçlük çekiyorsunuz. Pek rahat değilsiniz galiba?

A.- Kesinlikle rahat değiliz. Bu ilkeleri tam olarak uygulayabilmemiz ancak İslami bir toplum yapısında mümkün olabilir.

Mesela, mülk edinecek misiniz?

A.- Bizim ailenin arazisi var ve onlar bunu bize miras bırakıyorlar. Bunu kabul edecek miyiz acaba; bu meşru mu? Bunlar aslında talî meseleler; bizim için aslî meseleler önemli. Çözüm bu toplumdan kaçmak mı? Biz bu toplumda yaşamayı kabullenmişiz, ama bu toplumu dönüştürmek pahasına.

- Sorunların çözümünü ideal bir yarına bırakmak, bir kaçış olmuyor mu?

A.- Bu mümkün değil. Her Müslüman her şartta uygulayabildiği kadarını uygulamak zorunda. Bizim önümüzde iki tane bağlayıcı örnek var. Kur'an ayetleri ve Peygamber'in sünnetleri.

- Peki bu ayetlerin hepsi bugünkü yaşantıya cevap veriyor mu? Mesela Garaudy "İslam'da reform gereklidir", diyor.

H.- Buna gerek yok. Bu bir iman sorunu. Eğer Allah'ın eksiksiz olduğunu kabul ediyorsan, O'nun kurallarının da çağları aştığını kabul etmek zorundasın.

B.- Kur'an ayetlerinde bir reform yapılması kastedilmiyor. Olsa olsa bazı fıkhî ihtiyaçlardır. Bir de reform fikrini ortaya atanlar kimlerdir? Niçin ortaya atılıyor?

➡

- Sence neden?

B.- Bence, insanları, İslam'ı hayata uygulama çabalarından başka yönlere kanalize etmek. Bunları saptırmak. Mesela, Hıristiyanlık kapitalist toplumda faizi meşru görmüştür. İslam bunu yapamaz. Ayrıca fıkhî sorunlar her zaman tartışmaya açık.

A.- Bunlar bizim bugün tartışmamız gereken sorunlar değil.

- Ama fıkhî sorunlarda, çok farklı yorumlar var.

A.- Mesela, Kur'an'da örtünme emri var. Ne şekilde örtüneceklerini de tarif ediyor. Bunun ötesinde siz çarşafla mı örtüneceksiniz, mantoyla mı? Bu tamamen sizin seçiminize kalmış. Buna reform denilemez.

H.- Garaudy İslam için ölçü olabilir mi? Ahmet, Mehmet İslam için ölçü müdür? Garaudy Batı toplumunun bir çocuğudur. Reform da Batı'dan kaynaklanıyor.

- Günümüz toplumuyla, Peygamberin yaşadığı toplumda kültürün insanları etkilemesi bayağı farklı. Örneğin eğitim kurumları: bugün lâik bir eğitim var.

B.- Farklılaşma olur. Bizim için mühim olan, değişmeyen karakter özelliklerini yakalayarak bunlara göre tavır alınması.

- Ayrım biraz da üretim ilişkilerinin değişmesinden kaynaklanmıyor mu?

H.- İslam iki dünya görüşü kabul eder. İslam ve Cahiliye. Cahiliyenin değişik toplumlarda farklı görünüşleri olabilir.

B.- Sanayi toplumunun olması, insanların yaradılışlarından kaynaklanan bazı özelliklerini değiştiremez.

H.- İnsanın ilişki türü pek değişmedi. Mesela o dönemin Ebu Cehilleri. Al sana bugünkü patronlar: Misyon olarak bu ikisi arasında fark yok.

- Ama bugünkü sanayi toplumunun sorunları, bir Mekke toplumunun sorunlarından çok farklı. Bunun üzerine kurulacak bir İslam toplumu...

H.- Bunu biz düşüneceğiz. İpuçlarını peygamber zamanında bulabiliriz. İslam'ın insanlık kültüründeki büyük etkisini unutmamak lazım. Ayrıca bir İslam toplumu kurulduğu zaman, gayri İslami toplumların bütün etkilerini silip süpüreceğiz, diye bir şey yok. Tevhidi olan ne varsa kabul edilmeli.

Bilim-din

- Bilimler geliştikçe dinin etkisinin azaldığını görüyoruz. Bu İslami toplumda bilim kurumları ne olacak?

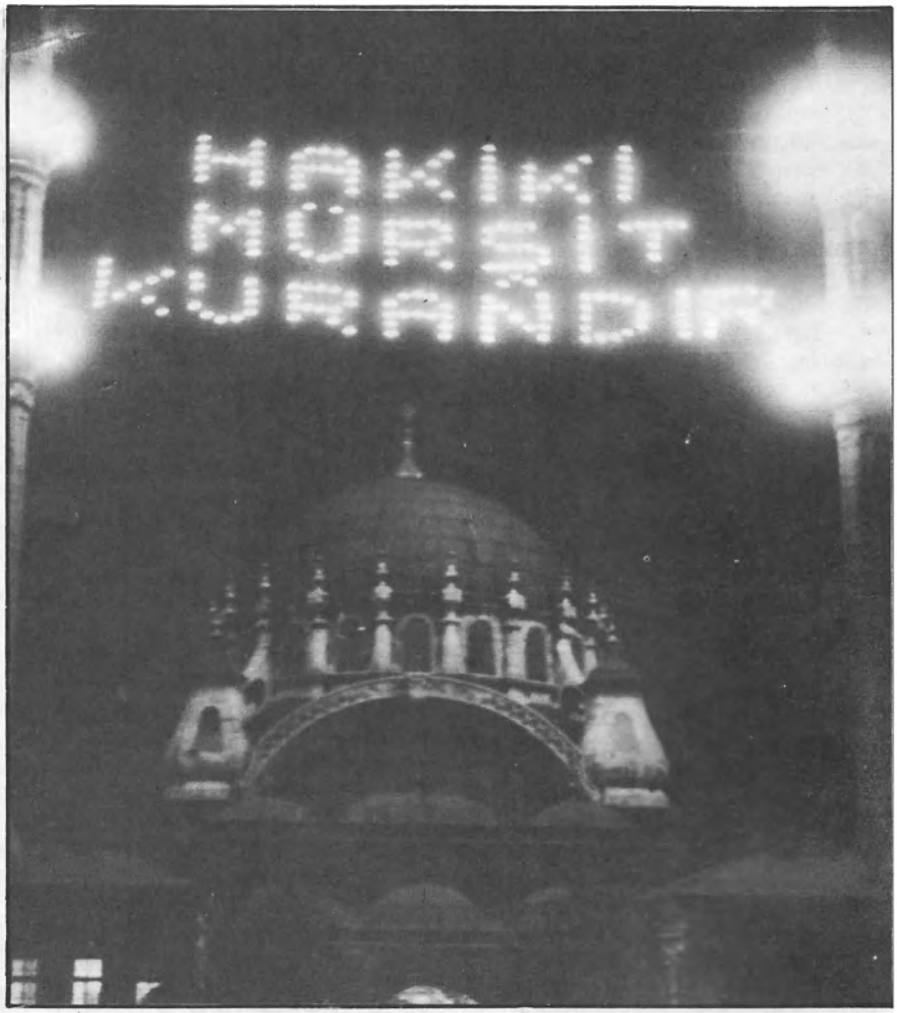

— YAZISIZ —

B.- Emin misiniz? İslam dünyasında acaba böyle bir gelişme olmuş mudur? Din, bilim geliştikçe mi gerilemiştir? Bu Batı toplumunun tarihsel gelişimine uyuyor, İslam toplumunun değil.

- Peki eğitimin yerine koyacağınız alternatif bir sistem var mı? Bu, bence şurada önem kazanıyor: Batı'nın eğitimine karşı çıkıyorsunuz, ama teknolojisine karşı çıkma imkânından yoksunsunuz. Bir topluma yalnızca teknolojiyi ithal edeceğim demenin, hayal olduğunu biliyoruz. Çünkü o teknoloji aynı zamanda kendi eğitim sistemini, kendi ideolojisini de getiriyor. Bu durumun çözümü var mı?

H.- Haklısın, bugün önümüzde böyle bir sorun var. En azından biz böyle bir sorunun bilincindeyiz. Bir tez ileri sürmek belki bugün, belki yarının işi. Batı bilimi ve teknolojisi İslami bir toplum hedefine yönelik değil. Bu konuda İslam dünyasında yapılan ve habersiz kaldığımız çalışmalar olduğunu unutmamak lazım.

M.- Bugün bu sorunun cevabını vermek mümkün değil. Şimdiki hedef zaten topluma İslam'ı yeniden anlatmak.

H.- Bugün insana düşman bir teknoloji var. Ama önümüze "öncelikler" sorunu çıkıyor.

M.- Bir de teknolojinin çıkış nedenleri önemli. Bugün hangi ihtiyaçlara cevap veriyor. Bunlar önemli. Bilim önermeye dayanan bir olay bütün bilimini bir önermenin üzerine kurarsın.

- Teknoloji evrensel değil mi?

B.- Teknolojiyi evrensel kabul etmek Batı sömürgesini meşrulaştırmaktır.

M.- Unutulmaması gereken, ihtiyaçların bizim tarafımızdan belirleniyor olmaması. Bugün ihtiyaçlar bize empoze ediliyor. Mesela telefon bize çok aykırı bir şey. Telefon dost ziyaretlerini ortadan kaldırmıştır.

A.- Sonuç olarak şunu söyleyeyim: Aslında bu konu **İsmet Özel** tarafından yeterli bir şekilde irdelendi. Bunun dışında söylenecek, en azından şimdilik, fazla bir şey yok. Henüz eleştiri aşamasındayız dersek doğru olur, sanıyorum. Ancak, bizim söyleyebileceğimiz şu ki, ihtiyaçların belirlediği tekniğe evet, ihtiyaç üreten tekniğe hayır! Fabrikada sürekli vida sıkan bir insan olmamalı-

yız. Yanımıza bir dostumuz gelince, elimizi işimizden çekip ona belli bir vakit ayırabilmeli, ibadetlerimizi rahatlıkla yapabilmeliyiz.

Gelenek ve gençlik

- Bu tartışmayı kesmek iyi olacak. İslam'da gençliği nasıl değerlendiriyorsunuz? Mesela İslamcı akımlardaki son bölünmelerde, radikal kesimlerin gençlik tarafından oluşturulduğunu görüyoruz...

B.- Eskiler geleneği almışlar, özümsemişler. İslam'ı saf olarak anlayabilen ise gençlik kalıyor, zihni daha bulanmamış.

M.- İslam'da gençliğin rolü diye bir şey kabul etmemek lazım. İslam bir bütündür ve İslam'da her bireyin rolü vardır. Günümüz toplumlarında yaşlılar daha muhafazakâr olur.

- Sizler nasıl Müslüman oldunuz?

M.- Bizler genellikle Anadolu ve kırsal kökenliyiz ve aileden bu inancı alıyoruz. Küçüklüğümüzden beri biz Müslümanızdır.

H.- Bu biraz öznel bir durum.

M.- Genel olarak söylüyorum. Şehirde yaşayanlar ise belli bir müddet sonra, belli arayışlara girerek, ondan sonra aradıkları cevapları İslam'da buluyorlar.

- Bu evreye nasıl geldiniz?

M.- Bazı çevrelerce tanışmam sayesinde oldu ve Kur'an ile sünneti öğrendim.

A.- Ailelerimizden bize bir geleneğin aktarıldığı kesin. Bazıları aradıkları soruların cevabını bambaşka yerlerde bulabiliyorlar, bulabilirler. Ben ise aradığım soruların cevabını en iyi şekilde İslam'da buldum. Aslında daha önce de Müslümandım. Ancak İslam'ın benim için taşıdığı anlam farklıydı. Bilinçli bir inanış değildi. Belli bir yaşa gelince -özellikle öğrenciler için bu böyle- dünyanın çok farklı olduğunu görüyorsunuz. İslam'da bir ideoloji olarak sunuluyor bu arada. Belli bir şeye inanmak ihtiyacı sarıyor sizi. Öyle bir çelişki yaşıyorsunuz ki, akıl alacak gibi değil. İslam'a yeniden inandım ben. Temel yapı hazırdı. Tabii Marksist de olabilirdim. Aynı kültür çevresinden gelen arkadaşlarımdan Marksizmi bir ideoloji olarak benimseyenler oldu.

B.- İslam'ın bir dünya görüşü olarak bilinmesi ve ortaya konması da çok önemlidir.

A.- Tabii, İslam'ı bu yönüyle keşfedince çarpılıyorsunuz. Okumaya başlıyorsunuz.

B.- Sorular, sorular...

- Yerleşmiş bir kültürden söz ettin. Bence bu kültür bugün yok olma tehlikesiyle karşı karşıya. Buna karşı bir sinema, bir müzik, bir fotoğraf alanında İslami kesim suskun. Bu konuda yapılan bir çalışma var mı?

M.- Bahsettiğin ögeler günümüz kültür yaşamının ana belirleyicileri. Fakat bunlar geleneksel Müslüman hayatına yabancı. Bunlarla içli dışlı değil. Onun hayatının kültürel ögeleri daha farklı, ama bundan sonra bunlar üstünde çalışılması gerekir.

Kavramlarınız-kavramlarımız

B.- Bu biraz Türkiye'ye özgü bir durum. Geçmişte bunların olup olmadığı da tartışılabilir. Ama İran'da durum değişik.

- Ama 600 yıllık gelenek var...

B.- Cevabını kendin veriyorsun: Gelenek!

M.- Yıllarca müzik dinlemek haram, resim haram dendi, sinema haram dendi. Toplum bunlardan tecrit edildi.

- Dil konusunda sizlerle anlaşmakta güçlük çekebiliyoruz. Bu büyük oranda Kur'an'ın dilinin Arapça olması ve Kur'an'da kullanılan terimlerin aynen Türkçeye aktarılmasından kaynaklanıyor. Kavramlarda yenileşme gibi bir çalışma var mı?

A.- Mesela cihad kavramı var. O kadar geniş bir kavram ki. Buna savaş mı, çaba mı, uğraş mı diyeceğiz? Bunların hiçbiri cihadı karşılamıyor. Onu karşılayacak bir kelime üretmiş değil toplum.

- Üretmek gibi bir uğraş var mı?

B.- Hayır, yok. Bizim için doğru olan, bu kavramlar. Biz Müslümanız ve Kur'an asıldır. Kur'an'daki kavramlar asıldır. Öyleyse toplum kavramlara gelmeli.

H.- Bir dünya görüşünü belirleyen şeyler kavramlardır. Ben bir arkadaşıma benden ayrı düşüyorsa revizyonist diyemem. Siz de bu durumda arkadaşınıza "fasık" diyemezsiniz. İnsanlar bunları öğrenmeli.

B.- Mesela bugün birisine cahil denince kafamızda "bilmeyen" imajı uyanıyor. Ama "cahil"in İslam'daki anlamı İslam'ı bilmeyendir.

- Ama ben 4 yaşımdan beri cahili ilk anlamında öğrendim. Bu çelişki nasıl aşılacak?

A.- Vallahi İran'da çocuklar okula giderken "Kahrolsun Amerika" diye bağırarak gidiyor. Anlayacağınız bu bir eğitim sorunu. Her sistem kendi bütünlüğü içinde bu sorunu kolayca çözebilir.

- İran'ı nasıl değerlendiriyorsunuz?

A.- Olumlu. Humeyni, "İnkılabımız 20 yıl sonra gerçekleşecek" diyor. ➡

ANKET

İşte ya da okulda inançlarını tam uygulamada önlerine çıkan engeller:

Birtakım yaptırımlar sonucunda inançlarına göre yaşamalarının (başörtü, sakal, vb.) engellenmesinin dışında, karşılaşılan en önemli sorunun "düşündüğü gibi olamama"dan kaynaklandığını gördük. **Harun**'a göre bir **"trajedi"** bu. Diğer boyutu ise, toplumla girilen ilişkilerde ortaya çıkıyor. Büyük bir çoğunluğu dejenere olmuş insanlardan rahatsız. Çalışanların sorunu ise, İslama uymayan durumların ortaya çıkması. Duyduğu rahatsızlıklara karşılık **Ahmet, "aynı rahatsızlıkları Hz. Muhammed'in de yaşadığını düşünerek, onu örnek alarak sabrediyorum"** diyor.

Neler okuyorlar:

Hemen hepsi başta **Kur'an** ve hadisler olmak üzere İslamın temel görüşünü yansıtan kitaplar okuyorlar. Bunlar arasında en çok **Seyyid Kutub, Muhammed Kutub, Ali Şeriati, Mevdudi, Said Havva, Abdülkadir Üdeh, Muhammed Hamidullah** vb. okunuyor. **Ali Bulaç, Ali Ünal, Sezai Karakoç, Yusuf Kerimoğlu, İsmet Özel, Cengiz Çandar, Cemil Meriç** en çok okunan yerli yazarlar. Bunların dışında farklı düşüncelere sahip **Şerif Mardin, Murat Belge, Mete Tunçay, İdris Küçükömer, Atilla İlhan** rağbet görüyorlar. Batılı düşünürler arasında ise şu sıralar ilgi çekenler: **Erich Fromm, Ivan Illich, Karl Popper.**

Günlük gazetelerden ilk sırayı alan **Cumhuriyet.** Onu **Milli Gazete** ve **Yeni Devir** izliyor. Diğer gazeteleri de okuyanlar olmasına rağmen, genelde ciddi ve objektif olmadıklarından pek rağbet edilmiyor.

Dergilerden en çok okunan **İktibas.** Onu izleyenler ise şöyle **Kriter, Nokta, Çağımıza Selam, Aylık Dergi, İslam, Yeni Gündem, Yeni Yorum.** Daha az okunanlar ise: **Yankı, Gençlik ve Toplum, Tarih ve Toplum, Yönelişler,** vb.

Bu arada en çok okunan gazete **Cumhuriyet** olmasına rağmen, en sevilmeyen yazarlar da bu gazeteden; **Oktay Akbal, M.C.Anday, H.V.Velidedeoğlu, Nadir Nadi.**

Çok haklı elbette. Büyük bir değişim hâlâ yaşanıyor ve bir nesil yetişiyor. Şahlık rejiminin bürokrasisinin izleri tam anlamıyla hâlâ silinebilmiş değil. Ancak İran Devrimi, başlangıcından günümüze, bütün dünyadaki İslami uyanış üzerinde etkili olmuştur. Ancak, belirsizlik içindeki bir şeyi ortaya örnek diye sunmak yanlış.

Bursa'da ibadet eden kadınlar; yüzleri kıbleye dönük... ve batıya bakan kadın. Cennet hepsinin ayaklarının altında.

M.- Toplumsal farklılıklar var. En azından kültürel farklılıklar olduğunu unutmamak lazım.

- Günümüzde bilimde büyük bir uzmanlaşma yaşanıyor. Bu uzmanlaşmaya karşı ne düşünüyorsunuz? Artık bir makine mühendisi okuldan çıkarken arabanın bilmem ne vidası üstüne proje hazırlıyor.

B.- Ama yine bak, makine mühendisi dedin. Yine Batılı bir kavram değil mi?

H.- Sen ne öneriyorsun?

- Benim sorum sizin bu uzmanlaşmaya karşı bütün bir hayatın kavranmasını bir tek kitaba dayanarak vermenizle ilgiliydi...

B.- İslami bilimler "Farz-ı Ayn" ve "Farz-ı Kifaye" diye ikiye ayrılır. Farz-ı Kifaye bazı kimselerin bilmesiyle, diğer kimselerin üstünden yükümlülük kalkan bilimlerdir. İhtisaslaşma dediğiniz şey buraya giriyor. Ama bütün Müslümanlar asgari ölçüde bazı ilimleri bilmek zorunda.

H.- Her insanın astronomi öğrenmesine gerek var mı? Bize öyle değerle empoze edilmiş ki, onlardan bağımsı düşünebilmenin araçları elimizde yok Belki yarın...

A.- Biraz İslami metodlara aykırı hareket ediyoruz. Bunlar benim şahsi kanaatlerim, arkadaşlarım itiraz edebilirler. Benim için önemli olan şu anda yaşadığım problemlerdir. Beni gelecekte belki ilgilendirecek veya ilgilendirmeyecek bu problemlerle uğraşmak benim İslami anlayışıma ters geliyor. Olayı bütün boyutlarıyla kavramak gibi bir imkâna sahip olamıyorsunuz, her zaman bazı şeyler eksik kalabiliyor. Sonra olay somutlaşmadığı için insanlar üstündeki etkisi görülemiyor. Bunlar bilinmezken siz soruya cevap aramak zorunda kalıyorsunuz.

- İslam'ı bir yaşam biçimi olarak kabul ettiğin andan itibaren bütün sorulara cevap vermen gerekmez mi?

A.- Şüphesiz ama bugünkü problemlere.

- Bunu İslami toplum sonrasına bırakmak doğru mu? Pratikte bilim sorunu pek karşına çıkmayacak...

A.- Pratikte bilim sorunum nasıl olmaz? Dinin karşısına bilim çıkarılıyor.

B.- İslam cevabını kendi içinde taşıyor. Müslüman İslam'ı kabul ettiği zaman, İslam'ın önerdiği bilim anlayışını kabul etmek zorunda. Konu biraz abes kalıyor.

A.- Bunlar hiç tartışılmasın demiyorum. Ama ilgi hep farazi şeylere kayıyor.

Toplum mu bizi biz mi toplumu?

Tarikat kelimesi Arapça "yol" anlamındaki "tarik"den gelir. Tanrı'ya ulaşma yollarından biridir. İslamiyet'te tarikatler Hz. Muhammed' in ölümünden sonra ortaya çıkmıştır. Hakikate dünyadan uzaklaşarak ve ruhi güçleri harekete geçirerek sezgi ve ilham yoluyla ulaşılacağını savunan bu hareket günümüze kadar İslam tarihindeki ekollerden biri olarak gelmiştir. Osmanlılarda; Bektaşilik askerler, Mevlevilik yüksek yöneticiler, Nakşıbendilik ulema ve Kadirilik ile Halvetilik ise halk arasında etkin olmuştur. Tarikatın kurucusuna "pîr", derviş atayabilme yetkisi de olan halifeye "şeyh", tarikata girmek isteyene "talip", tarikata alınana "mürit" ya da "salik", yükselip Hakk'a ulaşan salik'e de "vasıl" denir.

Cumhuriyet döneminde Batılılaşma hareketlerine karşı direnişlerin belkemiğini oluşturan tarikatler Şeyh Sait isyanından sonra çıkarılan kanunla yasaklanmıştır. Buna rağmen tarikatlerin varlığı ortadan kalkmamış, gizli olarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

Halk arasında, özellikle gelenekçi kesimlerde halen varlığını sürdüren bu tarikatlerden birinin mensubu ile yaptığımız görüşmeyi, tarikat üyeliğinin belirlediği yaşam tarzı hakkında somut bilgi vermesi amacıyla sunuyoruz. İlhan Beşparmak, 24 yaşında ve serbest meslekle uğraşıyor.

- İsterseniz önce giyim konusundan başlayalım. Giyim konusunda diğer insanlardan bir farklılığınız var; cübbe, sakal ve şalvar. Bu farklılık nereden kaynaklanıyor? Toplumda giyim tarzınız nasıl karşılanıyor?

İhsan- Evvela şunu belirteyim; toplumun ne dediği bir yerde önemli değil. Sünnet olduğuna inandığım için böyle giyiniyorum. İnsanların bir kısmı elbette ki hoş karşılamayacaktır, bunu normal addediyorum. Fakat bazıları da beğeniyor, imreniyorlar. Bunlar önemli değil, inandığını yaşamaktır asıl mesele. Toplum mu sizi dönüştürecek, yoksa inandığınız doğrultuda siz mi toplumu?

- Bazı Müslümanlar var ki böyle giyinmiyor; ne dersiniz?

İhsan- Bu giyim tarzı farz değil, sünnet. Kimse zorlanamaz, ille böyle giyin, diye. Aramızda bir ayrılık değil bu. Ancak bir kısım insanlar toplumsal endişelerden de böyle giyinmiyor olabilir.

- Bu Müslümanların büyük kısmı da galiba tarikat dışında, herhangi bir tarikate bağlı değil...

İhsan- Tarikate girmek şarttır diye bir şey yok. İsteyen girer. Ben İslami yaşantımı bu kanaldan daha iyi sağlayabiliyorum. Aslolan İslam'ın yaşanmasıdır, İslami olanın yapılmasıdır.

- Ama düşüncelerinde birtakım farklılıklar var herhalde?

İhsan- Normal bu. Herkes aynı inancı paylaşmalı diye bir kural yok. Anlayış tarzı, tarihî birtakım ananeler bunda müessir. Ben İslam'da deruni ve ruhi bir boyut bulmuşum, o yönün geliştirilmesi gerektiğine inanırım. Diğeri, nass'ların zahirine uymanın bizi kurtuluşa götüreceğine inanır. Çizmeyi aşmadıkça aynı yolda değil miyiz? Ama yine de inşallah bir gün bu nüans da ortadan kalkacaktır. Kardeşiz biz.

- Peki gündelik hayatınızı nasıl geçiriyorsunuz?

İhsan- Mümkün mertebe İslami olmaya çalışarak, namazları vaktinde kılarak. Kötü söz söylememeye gayret ederim. işimde harama bulaşmam. İslam'ı bu arada diğer insanlara anlatmak bana görev olarak yüklenmiştir.

- Gündelik yaşamdan bahsederken biliyorsunuz çağımız bir tüketim çağı. Tüketime karşı tahmin ediyorum sizin de bir tavrınız var...

İhsan- Evet, lüks giyinmem, kapitalizmin şu ya da bu yolla ihtiyaç diye yutturmaya çalıştığı bir sürü hurdayı kullanmam, moda beni yönlendirmez, inancım yönlendirir. Eve tıka basa eşya dolduruyorsunuz rahat edelim diye; rahatsızlık doğuruyor. TV pek nadir olarak seyrederim. Tüketim hırsı insanı köleleştirir, doymaz kılar. Biz bundan uzağız. Yaşam basit olmalı, insanca yaşamalıyız. Bu hem ruhi hayatımızın dengesini sağlar, hem adaleti. Peki, siz söyleyin: Emperyalizmle sözle mi savaşılır? Hayır, onların sizde canlandırmaya çalıştığı isteklere karşı koyarak, onları canevlerinden vurarak, mallarını hakir görerek.

- Aile ilişkileriniz nasıl?

İhsan- Evliyim, bir çocuğum var. Eşimle aynı düşünüyoruz, çocuğumuzu da inancımız doğrultusunda yetiştireceğiz; zorluğunu elbette kabul ediyorum. Ben dışarıda çalışırken, eşim ev işlerini yapar, gezmeye beraber gideriz. Yalnız başına gece çıkmaz eşim, gündüz izin alır. Bunun istisnaları olur tabii. Misafirlikte kadın - erkek ayrı oturulur, sohbet edilir.

- Bir şeyhe bağlısınız; ilişkileriniz nasıl, neler öngörüyor şeyh, tarikat?

İhsan- Şeyh tarikatin yönlendiricisi, âlim. Bilgi ve görgüsü bizden fazla. İtaat ederiz. Ancak İslam'a uymak zorunda şeyh. Şeyh diye her dediği yapılmaz. Söyledikleri İslam'a uygun olduğu müddetçe ona itaat ederim. Bizlere belli dersler verir. Çeşitli konular hakkında nasihat ve bilgi verir, onları öğreniriz. Allah'ı zikrederiz. Çünkü **"kalpler Allah'ı anınakla sükûn bulur"**, bu sürekli bir işimiz.

- Peki şeyhi eleştirir misiniz?

İhsan- Demin söylemiştim, şeyh İslami olanları öğretmeli, tavsiye etmelidir. Bunların haricine çıkamaz, çıktığı zaman eleştirilir. Ama öbür konularda bilgisi, görgüsü bizden çok üstün. Nasıl eleştirirsin ki? Bakıyorum şeyh benim yaşantımdan daha basit yaşıyor, benden daha fazla çalışıyor ve biliyor, öyle olduğuna inanmasaydım bağlanmazdım ona. İtaat etmek gerekli.

- İslam dünyasını bir tarafa bıraksak bile Türkiye'de onlarca tarikat var. Ne diyorsunuz bu konuda?

İhsan- Tarih ve metotla alakalı bu. Sahabeye dayalı. Her tarikat bir sahabeyi örnek alarak teşekkül ettirilmiş. Bir de şeyhe bağlı. Bir şeyhin İslamı kâmil olarak yaşama şekli diğerine uymayabilir, her biri ayrı bir mürit yetiştirir. İsteyen ona bağlanır, isteyen buna. Bu zıtlık değil, kolaylık. Ben burada daha iyi bir şekilde inancımı yaşayabiliyorum, onun için buradayım.

- Diğer insanlar için ne düşünüyorsunuz?

İhsan- İnsanlar İslam'dan habersiz. Gerçek kurtuluş İslam'da oysa. İnsanlar nefislerinin peşine düşmüşler, onları felaha çağırmak lazım.

Prof. Mübeccel KIRAY

Dinin insanlar için önemi azalıyor

Prof Dr. Mübeccel Belik Kıray, tanınmış bir sosyologumuzdur. Özellikle yaptığı sosyolojik alan araştırmalarıyla tanınan Kıray'ın, Türkçe ve yabancı dergilerde yayınlanmış birçok makalesi de var. (Bu makalelerin bir kısmının derlemesi Gazi Üniversitesi yayınlarından, "Toplumbilim Yazıları" adıyla çıktı). Kıray halen Marmara Üniversitesi'nde ve İstanbul Teknik Üniversitesi'nde dersler vermektedir. Kıray'la Türkiye'de toplumsal değişme ve din konusunda konuştuk.

- Kapitalist üretim ilişkilerinin yaygınlaşması ile halkın dinî inançlarında ne gibi değişiklikler meydana geliyor?

M.Kıray-Mesele yalnız kapitalist üretim ilişkileri değil, onunla beraber gelen dışarıya açılma, dışarıyla etkileşme, çevre genişlemesi ve eski kapalı toplum düzenindeki kişiliklerin kendisini birden ne yaptığını, ne yapacağını bilemediği bir çevrede bulması. Aslında kapitalist üretim ilişkilerine alışmak o kadar zor değildir. Bununla beraber gelen anonim ilişkiler, role dayalı ilişkiler, modern sanayi toplumu öncesi ilişkilerde herkes birbirini tanır, akrabasıdır, komşusudur, dostudur veya düşmanıdır. Küçük kapalı toplumlarda kişiler karşılıklı ilişkilerinde son derece belirgin, ismi konmuş, başını sonunu bildikleri ilişkiler içerisindedirler. Onun için kendilerini her zaman -farkında değillerdir ama- güvencede hissederler. Güvence ilişkisi toplumun her yönünde, her ikişkide mevcuttur, kimse de bunun farkına varmaz. Sudaki balık gibi. Baba, oğlunu yetiştirir, ihtiyarladığı zaman oğul ona bakar. Etrafında temasta olduğu herkesi tanıdığı için de, günlük hayatında da, geleceğinde de güvence de hisseder kendisini. Dışarı açılma ve yeni ilişkiler başladığı zaman, birdenbire bütün ilişkiler anonimleşir. Örnek vereyim, şehirde bir yere gitmek için taksiye binersiniz, taksi şoförünü tanımazsınız, bu bir anonim ilişkidir. Dolayısıyla dışarı açılma başladığı zaman iş ilişkisinden dostluk ilişkisine, yahut gündelik hayatı sürdürmek için girdiğiniz ilişkilere kadar karşılıklı olarak birbirinizi tanımadığınız bir düzene girersiniz. Bu düzene geçişle birlikte büyük bir güvencesizlik doğar. Hâlâ kişinin en çok güvendiği çevre, ailesi ve hemşehrisi olan kimselerdir. Hemşehrisi olan kimse dünyanın en madrabaz insanı olabilir, ancak, kendisini aldatmayacağı kanısındadır. Şimdi bu yetmiyor, büyük şehir yaşamına girildiği zaman, başka dayanak noktaları, başka grup ilişkileri aranıyor. Bundan 20-30 sene evvel küçük çevrenin mensubu olmakla dindar olmak, dinin ritüellerini yerine getirmek vs. büyük şehirli olmamanın, okumuş olmamanın, varlıklı olmamanın göstergeleriydi ve kimse de bunun üzerinde durmak istemezdi, önemli kimseler olmazdı bunlar. Birdenbire şehir yaşamına girince birkaç yön birden belirdi; hem çalıştığı, geçimini kazandığı çevreler, ücret ilişkileri; hem siyasal düzeyde gelen çok partililik bizim parti sizin parti, parti kanalıyla iş gördürmek meseleleri oldu. Buraya geldiğiniz zaman, kişi kendini yeni gruplara bağlamak ihtiyacını hissediyor her zaman; bu herkes için söz konusudur. Nasıl bağlıyor? Özellikle şehirlerin gençlik gruplarına baktığınızda şöyle bir düzenle karşılaşılıyor: İş çevreleriyle kurulan ilişkilerde, yeni açılan gruplar hep okkanın altına gidiyor, yani en üste çok zor çıkma durumunda. Siyasi parti mensubu olmak için daha çok genç, ya da o mekanizmanın içine girmekte başarılı değil. Buna mukabil, kendi geldiği çevreden kullanabileceği bir tek yön kalıyor -akrabalarıyla, hemşehrilerinin dışında- bir din grubuna mensup olmak. 20-30 sene önce bu hiç önemli değildi. Bu yeni açılmaya başlayan gruplar o kadar çoğaldı ki, hızla hem iş alanında, hem siyasi hayatta din grupları da işlerlik kazanabilir ihtimalini de gözönüne alarak gençler de bu gruplara iştirak ediyor. 1970'lere gelirken, paralı olmak ve enternasyonel çevrede bir parça daha dinlenebilir hale gelmek, Üçüncü Dünya ülkelerinin bir grubu bakımından petrol parasıyla ve Araplarla birlikte başladı. Petrol parası dinin zengin olabileceğini gösterdi. Batı bakımından bu önemli değil, çünkü kozları hâlâ elinde tutan hem petrolü olan, hem sanayileşmiş ülkelerdir. Batı'da uzun bir süreç içinde laikleşme ortaya çıktığı için, dindar olup olmamak kişilerden ve siyasi partilerden başka kimseyi ilgilendirmiyor. İngiltere'de parlamentoyu açarken, "Tanrı Kraliçeyi korusun" diye şarkı söylüyorlar ama, bu bizim "Allah cezanı versin"den farklı değil. Bu tarafta ise Batılılar muhafazakâr oldukları için, rahat iş yapacaklarından, dini mütemadiyen öne sürüyor. Kendileri için kişisel olanı örgütsel ve devletsel yapmakta hiç mahzur görmüyorlar. Bu yönde faaliyet gösterenleri yalnız kabul etmiyorlar, teşvik ediyorlar...

- 1984 Türkiyesi'nde lâikleşmenin neresindeyiz?

M.Kıray-Oran olarak lâik olduğunu düşünen grupların, bilinçli olarak lâik olanların 1930'lardan daha çok olmadığı düşünülebilir. Ama bilinçsiz olarak lâik olanların, yani elhamdülillah Müslümanım demesine, hatta namaz kılmasına rağmen, günlük hayatında dini öyle çok öne almayan

grupların çok olduğu kanaatindeyim. Dinsel siyasal militanlık çok daha fazla, hiç şüphe yok bunda. Ama ikiye ayırıyorum bunu; devleti yıkmayı hedefleyen dinsel siyasal grupla, böyle bir hedefi olmayan tarikat ve dinsel yaşamı bugünkü siyasal yaşama entegre ederek sürdürmeye çalışanlar. Ama, örgütlü din 1930'lardan daha fazla ancak, 1890'lardan daha fazla olduğu kanısında değilim. Bu bakımdan daha rahat gelişecekmiş gibi görünmesine rağmen, modern yaşama geçilmesiyle beraber gelen inanılmaz meseleler var. Mesela, Ankara'da **Kemal Kartal** tarafından gecekondularda etüd yapıldı. Araştırmada önemli oranda gelir arttıkça, dinsel merasimlere sarfedilen paranın fazlalaştığı bulunmuş. Yani daha fazla mevlid okutuluyor, daha fazla kurban kesiliyor, daha fazla camiye gidiliyor. Ama bakın aynı yerde bunun öbür tarafı da var: ilk sayılanlar daha ziyade gösterişçi tüketime giriyor, bir kurban keseceğinize iki kurban kesince Allah'a daha fazla inanmış olmuyorsunuz. Aynı evlerde çam ağacıyla kutlanan yılbaşı geceleri var. Eski lâik grup bunu yapmazdı. Eğer çocuğuna doğum günü partisi yapmazsa kendini son derece mahrum kalmış hissediyor. Şimdi bu dinsellik mi, lâiklik mi? Bu, değişme. Benim Adana araştırmamda çıkan mitolojik yanın dışında "çok çalışın, bu dünyada mükafatını görün", "hurafelere inanmayın"; bu, bir nevi Calvinist ahlâk anlayışı. 16. ya da 17. yy. mistik İslam anlayışından oldukça uzak.

- Özellikle 1980 sonrasından İslamî değerlere önem veren bir toplulukta artış var ve bunların çoğu da kırsal kökenli, bunu nasıl açıklarsınız?

M.Kıray-Bir gruba bağlı olma ihtiyacı hissedilmesi 1980'den sonra da ortada İslamcılar kaldı. En kolay bağlanılabilecek grup. ...Israrla içeriği duracağım şey bugün İslamın içeriğinin değişmekte olmasıdır. Telkin edilmekte olan İslami davranış kurallarının bundan 300 yıl önceki İslami davranış kuralları ile ilişkisi son derece dolaylıdır. Günlük davranışları düzenleyen klasik "günah" ve "haram" inançlarının bazılarının büsbütün dinin dışında kaldığı, bazılarına yeni anlamlar verilerek değiştirildiği, bazılarına da inanılmakla birlikte uyulmadığı görülmektedir. Şehirdeki bu grupların dünyaya dönüklükleri giyimlerinden, davranışlarına kadar farkedilmektedir. □

M.- Dengeyi kuramıyoruz. En basiti kendi yaşamımdan örnek vereyim. Ben köyüme gittiğim zaman sudan çıkmış balığa dönüyorum. Beraber yaşadığım insanlara bir şey söyleyemiyorsun. Oradan buraya geliyorsun, tamamen farklı orada insanlar. Böyle şeyleri tartışmıyorlar.

- Ne tarafta rahatsın?

M.- Şu anda burada yaşadığım için, burada. Oraya gitmek elektrik şoku gibi geliyor.

H.- Seni gidi "yaban" seni!

- Biraz daha somuta inersek. Mesela demokrasi. Geçen sene çok güncel olan bir başörtüsü olayı vardı. bence insanların okula istedikleri gibi gitmeleri gerek. Bir an için İslami topluma gitsek böyle bir toplumda normların dışında davranma özgürlüğü olacak mıdır? Mesela İran'da kadınların başörtüsüyle gezmemesi halinde yasaklama olmamasına rağmen insanlar böyle bir duruma izin vermiyor ve başı açık gezen kadına yaşama hakkı verilmiyor. Bu konudaki tavrınız ne olurdu?

M.- Bizim tavrımız değil; mühim olan İslami tavır. İslam toplumunda ehli kitaba, inanmayan kafirlere yaşama hakkı var. Yaşama şartlarına bazı sınırlamalar getirmişler. Bu da: Allah'ın diniyle insanlar arasına girilmeyecek. Bunu engellemedikleri müddetçe istedikleri gibi yaşarlar. Mesela kafirler içki içebilirler, ama bunu endüstriye dönüştüremezler.

- Bu ölçü kaypak değil mi? İki kişi yanyana geldiğinde siz örgütleniyorsunuz deyip bunları cezalandırabilirsiniz.

A.- Propaganda yapılmasına izin verilir.

M.- Ben sana karşı koyacağım.

- Güç olarak mı?

M.- Güç değil. Sen insanlara bir şeyler anlatacaksın, ben de karşı şeyler söyleyeceğim.

- İmkânım olacak mı?

M.- Tabii, olacak.

— İran'da binlerce adam öldürüldü.

B.- Diyelim ki sen bir düzen kurdun. Ben de halkı yanıma çekmeye başladım. Sen ne yaparsın?

- Çok bir şey yapmam. Sizin silahlarınızla dövüşmeye çalışırım.

B.- Biz de onu yaparız.

- İran'da Halkın Fedaileri...

B.- Ama orada yönetim bunları konuşmaya çağırdı, bunlar konuşmaya gitmeyip tarladaki ekinleri yaktı.

A.- İran'da Halkın Mücahitleri sokaklarda rahatça propaganda yapıyorlar.

- Yapıyorlardı...

A.- ...dı yalnız. Burası önemli...

H.- Birader, sen silaha sarılırsan, benim de sarılma hakkım olur. □

ANKET

Kitle iletişim araçları konusunda ne düşünüyorlar

Genelde kitle iletişim araçlarına şüpheci bir yaklaşım olmasına rağmen, soruşturmada iki farklı tavır ortaya çıktı: Bir grup, **"Cahiliyenin kültürü... sapık fikirlerini neslimize aktarmaktadır"** diye kitle iletişim araçlarının işlevlerine karşı çıkarken, diğer bir grup ise, iyi bir TV, sinema ve tiyatro izleyicisi. Hatta içlerinde Sinema Günleri'ndeki **Fellini** ve**Godard**'ın filmlerini kaçırmayanlar da var.

Parti konusundaki düşündükleri:

Soruşturmamıza cevap verenlerin hepsi hiçbir partiyi benimsemediklerini açıkladılar. Onlara göre, bu konudaki temel etken partilerin sistemin ögesi oldukları, sistemin uyumlu olarak çalışmasını sağladıkları, muhalefetlerini ve karşı çıkışlarını hep sistem içinde gerçekleştireceklerini ve tüm bunlarla sistemin meşruluğunu sağlayacakları. Müslümanlaşma ve Müslümanlaştırma sürecinde partinin yeri olamayacağı kanısı hakim.

Kız-erkek arkadaşlığı konusunda düşündükleri:

Konuştuklarımız genel olarak, bu arkadaşlığın flört biçiminde olmasına karşılar ve İslam inancında bunun olamayacağı kanaatindeler. Flört olayını erkeğin kızı sömürmesi olarak görüyorlar. Bu yüzden kız arkadaşı olan hemen hemen yok. Ancak kızlarla helâl-haram sınırları içinde ve çok dikkat ederek ilişkiye girilmesinden yanalar. Fakat, buna karşı tavır da farklı oluyor. Örneğin; bunlardan biri sorumuzu "saçma" buldu. Farklı bir cevap da kız arkadaşının olduğunu söyleyen birinden geldi. Bu konudaki genel anlayışın yanlış olduğunu söyleyerek, **"İslamın kendi salim toplumu için önerdiği ve övdüğü "takva" icabı birtakım kayıtlamaları "nass" derecesine çıkarmak yanlış bir davranış. Helâl ve haram sınırları içerisinde ilişkiye girelim ki, bizi tanısınlar. Az bir şey mi bu?"** dedi.

"Yarının büyükleri"ni beş yıllık planladılar

"Mükemmel" olacak, iş bitireceğiz

"Bu sıkışma yüzünden yukarıda rahim zarları gevşemiş ve çocuk zarlardan dışarı sıçrayıp boş damara girmiş ve oradan karın zarını da geçerek omuzlara kadar çıkmış (ki orada mezkûr damar ikiye bölünür), sola doğru yollanmış ve sol kulaktan dışarı çıkmış."
Rabelais, Gargantua (Gargantua'nın, Pek Garip Biçimde Dünyaya Gelişi)

UNESCO'ya göre genç; öğrenim yapan, hayatını kazanmak için çalışmayan, kendine ait konutu bulunmayan kişi. Bu tanım Türkiye'ye uyuyor.

UNESCO'nun genç tanımlarından biri: "Büyük hayal gücüne sahip, cesaretin çekingenliğine, macera isteğinin rahata üstün geldiği insan." Bu Türkiye'ye pek uymuyor.

KÜBRA PELİN

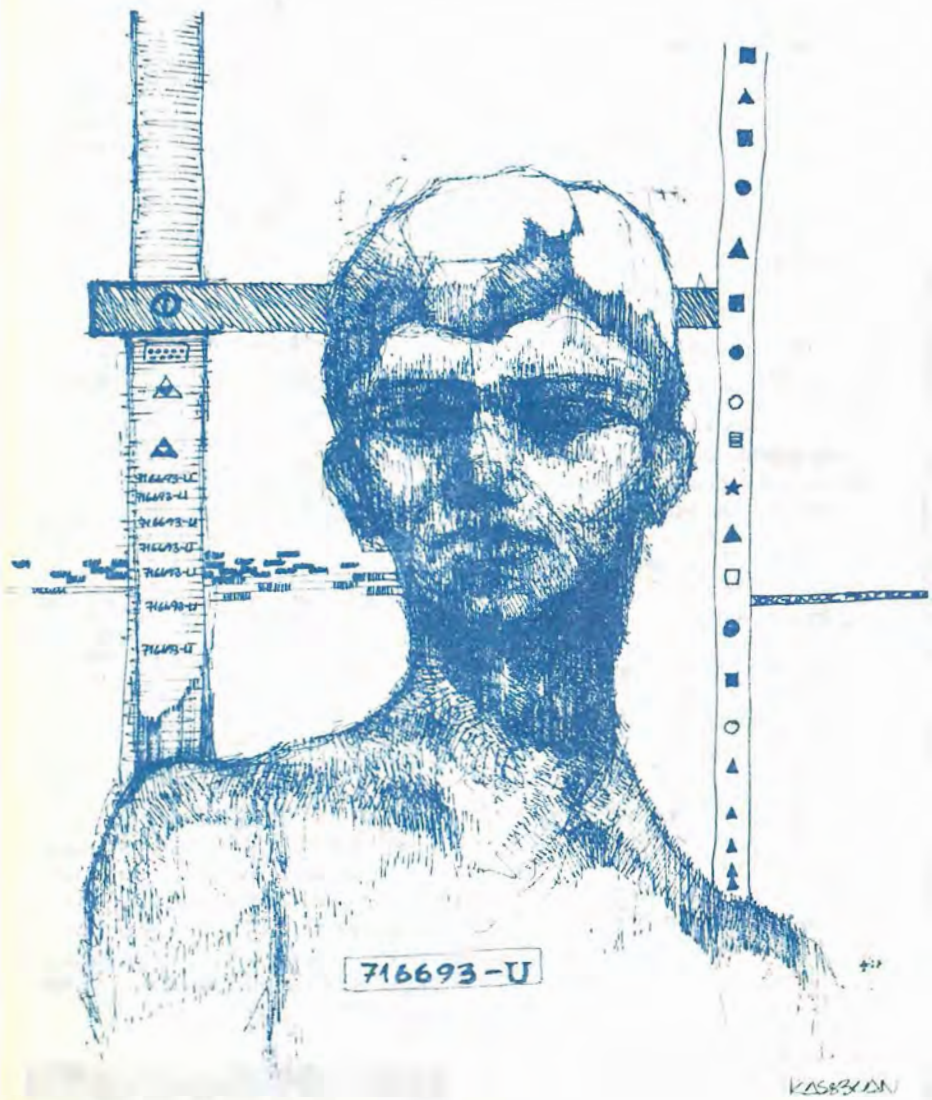

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BBYKP) 13 Temmuz 1984 günü sona erdi. Meclis tarihinde ilk kez, hayret edilecek bir kolaylık ve uyum içinde geçen ve kabul edilen Plan kapsamı içinde kuşkusuz "gençlik" ve "gençlik sorunları" da var. İşe en başından başlayıp, Plan'ın gençlik üzerine hazırlanan bölümlerine kaynaklık eden, BBYKP, Gençlik ve Spor'la ilgili Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda yer alan, **UNESCO**'nun gençlik üzerine yaptığı iki tanıma bakalım:

"Genç, öğrenim yapan, hayatını kazanmak için çalışmayan, kendine ait konutu bulunmayan kişidir." "Genç, büyük hayal gücüne sahip, cesaretin çekingenliğe, macera isteğinin rahata üstün geldiği insandır."

UNESCO'nun gençlik tanımlarından ilki, her ne kadar Türk gençliğinin çok küçük bir kesitinden şöz etse de, ikinci tanım tüm dünya gençliği için en geçerli tanım olsa gerek.

Gençliğin, insanın tarihinin en yaşlı ve en yaşlanmaz durumlarından biri olması gibi karmaşık özellikleri üzerine düşünmeyi bir kenara bırakıp, BBYKP'nin onaylandığına ilişkin TBMM kararının yayınlandığı T.C. Resmi Gazetesi'ne bir göz attığımızda, burada, Plan kapsamında gençliğin, İlke ve Politakalar'a ilişkin 587. paragrafta **"nüfusun gençlik kesimini oluşturan 12-24 yaş grubu..."** olarak kabul edildiğini görürüz. Bu bölümde gençliğe dair dokuz paragraf yer almakta. Tabii ki, macera isteğinin rahata üstün geldiği, cü-

retli ve büyük hayal gücüne sahip insanlar, gençler olarak da BBYKP'da "gençlik"in nasıl planlandığını ve bu planın, gençlik özelinde Meclis'ten nasıl geçtiğini öğrenme işine burnumuzu sokmadan edemiyoruz.

Ve yine, her ne kadar Meclis'te Plan görüşülürken, muhalefet iktidarı, kendi planları konusunda sessiz kalmakla, iktidar da muhalefeti, doğru dürüst bir muhalefet olup da iki çift lafı biraraya getirememekle suçlamış ve tartışmalar çoğu kez Plan'ın neden tartışılamadığı konusunda odaklanmış olsa da, biz, muhalefetin, beş senede bir de olsa, bu ikibin sayfayı -Plan ellerine geç geçtiği için- okumalarının zor (!) olduğu gerekçesini haklı bulup, ayrıca yaklaşan tatilin cazibesinin de yadsınamaz bir gerçek olduğunu kabul edip, genç bir "hayalperest"likle onları "anlıyoruz". Ancak, tüm bunlara karşın aklımıza takılan bir iki nokta yok desek yalan olur. (Yalan söylemek de, hepimizin bildiği gibi kötü bir şeydir.)

Nasıl bir gençlik?

BBYKP'nda nasıl bir Türk gençliğine ulaşılmak istendiği sorusuyla Resmi Gazete'ye şöyle bir göz attığımızda birbiriyle çelişik isteklerle karşılaştık gibi geldi. **"Eğitim"** başlığı altındaki bölümde yer alan **"Ülkemiz için özel bir önem taşıyan gençlik kesiminin eğitim, beslenme, sağlık, barınma ve istihdamının bir politikalar bütünü olarak ele alınmasına ve gençlerde teşebbüs kabiliyeti yapıcılık, hoşgörülü olma, çalışmayı sevme, birlikte çalışma ve sorumluluk yüklenme gibi karakter vasıflarının geliştirilmesine dikkat edilecektir."** denen 524. paragraf sanki, **"Gençlik"** başlığı altında yer alan **"İlke ve Politikalar"** bölümünün 593. paragrafındaki **"Gençlerin ruh, fikir ve beden yönünden mükemmel şekilde gelişmesini sağlamak amacı ile okul içi eğitim ve öğretime ek olarak okul dışında fikir, kültür, sanat, spor ve folklor faaliyetleri teşvik edilecektir."** İyi niyetli ifadesini ve bu ifadede yer alan, tanımı bizce biraz belirsiz olan "mükemmel" sözcüğünü biraz da olsa açıklamaktadır. "Mükemmel" sözcüğüyle, teşebbüs kabiliyeti, yapıcılık, hoşgörülü olma, çalışmayı sevme, birlikte çalışma ve sorumluluk yüklenme gibi, geleceğin "mükemmel", "özel" girişimcilerini yetiştirmekte hedef olabilecek "karakter" vasıflarına mı işaret edilmektedir, bunu pek bilemiyoruz. Ama öyle olsa gerek ki, Meclis'te iktidarın, gençliğe **"iş bitirici"** bir karakter vasfı da yüklemek istediği konusunda yapılan tartışmalar gençlerin bile kulağına kadar geldi. Genç, teşebbüs kabiliyetine zaten fazlaca sahip bi insan olduğu için, bizce bu konuda hiçbir endişeye yer olmamalıdır. Ancak, bu özelliklere bir de "iş bitirici" olma özelliği eklenseydi, herhalde, hangi işi bitireceğimiz ve hangi malı kapıp götüreceğimiz konusunda daha da derin düşüncelere dalardık. "Gençlik", İlke ve Politikalar bölümü 589. paragrafında belirtilen **"Geleceğin teminatı olan gençlerin, milli, manevi ve kültürel değerler ile teçhizatlandırılmış olarak yetiştirilmesi ve eğitilmesi..."** isteği ile, "ayağı yere basan", "iş bitirici" bir gençlik türünün yaratılması isteği arasında bir karara varılsaydı bizce tüm bu sorunlar ortadan kalkardı.

Bu arada daha da şaşırarak BBYKP'nın üniversite gençliği için hazırladığı hoş sürprizlerle karşılaştık: **"Yüksek Öğrenim"** bölümünün 560. paragrafında, henüz ortaya çıkmamış **"...gerçeklerin devamlı araştırıcısı"** olan üniversitelerimizi **"bilimsel araştırmalarla ve iş hayatı ile yakın ilişkiler içerisinde"** (eğitim ve istihdam bölümlerinde bu ilişkilerin pek de yakın olmadığı ve bu iyi niyetlerle uzunca bir süre de yakınlaşamayacağı göze çarpsa da) **"bilgi üretme ve ilmi"** (ilmin de rekabetçi olması gerektiği asla unutulmamalıdır) **"...bulguları toplumun sosyal ve ekonomik geleceğinin meydana getirilmesinde başarıyla kullanacak olan toplum liderlerini yetiştirme gibi fonksiyonlarına..."** da değinilmektedir. Tüm bunların yanı sıra, istenilen teşebbüs kabiliyetine sahip gençlerin, geleceğin başarılı iş adamları olarak ve teşebbüslerinde bu gereken başarıyı elde edebilmelerinde dillerinin doğru dürüst dönmesi ve her şeyden önce yabancı dilde dertlerini anlatabilmeleri için olsa gerek, yabancı dil konusuna da Resmi Gazete'de yer alan Plan'ın ana hatlarında yeterince önem verilmiştir.

YÖK'le birlikte yüksek öğrenimin de paralı olacağı tartışmalarının gündeme geldiği günlerden bu yana kendimizi paralı yüksek öğrenim tartışmalarına epeyce alışmış hissettiğimizden, doğrusu böyle bir paragrafla karşılaşmak bizi hiç mi hiç şaşırtmayacaktı. Ancak, yine garip bir şey oldu ve **"Genel, Mesleki ve Teknik Liseler"** alt başlığı altındaki bölümde ne demek istediği pek de belli olmayan bir "tedbir"e rastladık: (554. paragraf) **"Eğitim hizmetlerinin maliyetine katılma uygulamasına başlanacaktır."** Özel okulların (hangi düzeyde olduğunu bilmesek de) teşvik edilmesi neyse de, yukarıdaki bu çok genel "tedbir"in hangi dereceli okullarda, nasıl, ne zaman uygulanacağı, ayrıca niye uygulanacağı, nereden çıktığı hiç mi hiç belli değil. Dahası bu, artık parası olmayanın, yani eğitim hizmetlerinin maliyetine katılamayanın okuyamayacağı anlamına mı geliyor? Sağlanılması bol bol vaad edilen fırsat eşitliğinin, bu paragrafla pek bir ilgisi yok galiba. Yine de BBYKP'ın böyle acımasız "tedbir"lerinin yanı sıra **"Eğitimde fiziki altyapının çevre okullarındaki öğrenciler tarafından ortaklaşa kullanılması sağlanacaktır."** gibi "kolaylık"ları da önerdiği asla unutulmamalıdır.

Eğitim bölümünde sonuç olarak, bir yaşam ilkesi olabilecek ve kökenleri ister Japon eğitim modelinde olsun, ister Amerikan, Türk eğitim modeliyle biraz haşır neşir olanların çok iyi bildiği bir özdeyi şde biraz değişmiş bir şekliyle "tedbir" olarak yer almaktadır: (Genel İlkeler, 534. paragraf) **"Eğitim beşikten mezara kadar sürekli bir vetire olarak kabul edilecektir."**

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu **"Gençlik ve Spor"** Raporu toplam 12-24 yaş grubunun 1980 nüfus sayımı sonuçlarına göre % 80.1'inin okul dışı gençlik kesimini oluşturduğunu vurgulamaktadır (sayfa 59). Bu kesim içinde yer alan Kırsal Alan Gençliği, Gecekondu Gençliği, Asker Gençlik, Çalışan Gençlik, İşsiz Gençlik bölümlerinde gençliğin bu kesiminin sosyal, kültürel, psikolojik ve ekonomik pek çok sorununa değinilmektedir. Ayrıca, sağlam insanların bu kalkınma planında, sakat ve özürlü çocuk ve gençlere de önemle yer ayrılması istenmektedir.

Plan'ın **"İstihdam"** bölümünün İlke ve Politikalar'ında (Resmi Gazete, 470. paragraf) **"15-19 yaş grubunda bulunan her 100 gençten Türkiye ortalaması olarak, 10.5'i(nin) açık işsiz durumunda"** olduğu belirtilmektedir. Öte yandan Sanayi Devrimi İngilteresi'ni andıran bir "tedbir"le, 479. paragrafta **"Özellikle genç işsizliğini azaltmak amacıyla, gençlere istihdam sağlayan işverenlerin vergi ve diğer yollarla teşvik edilmesi, gençlerin istihdam edilebilir hale getirilmesini mümkün kılacak nitelikte beceri eğitimyel donatılmasına yardımcı olan işverenlere vergi iadesi uygulaması başlatılacaktır."** denmektedir. Böyle bir önlemin uygulamaya geçmesi durumunda ne gibi sonuçlar doğuracağı, ne denli işlerlik kazanıp, ne kadar geçerli olacağı başlı başına bir soru olsa gerek.

Yurt dışındaki Türk gençliği, "Gençlik" bölümü kapsamında gözükmezken, **"Yurt Dışı İşçi Sorunları"** başlığı altında (504. paragraf) **"Yurt dışından dönen ikinci neslin topluma intibakını sağlayacak ve eğitim sistemine girişler-**

➡

5. Plan ve gençlik

de zorlukları giderecek tedbirler ve eğitim sistemine girişlerde zorlukları giderecek edbirler alınacaktır." cümlesiyle bu kuşağın aşağı yukarı tüm sorunları ve gereksinimleri yansıtılmış ya da bu sorunları çözüme ulaştıracak öneriler ortaya konmuş varsayılmaktadır.

"Sosyal Hizmetler, Yardımlar ve Sosyal Refah" bölümünde adı geçen "sosyal refah" kavramının "refahtan pay almak" ilkesini de beraberinde taşıdığı ve sosyal hizmetler ve yardımlar konusunda, tüm sorunlarıyla "gençlik" adı verilen kesite de yer verilmiş olması gerektiği düşüncesiyle bu bölüme bakıldığında, insanın aklına, gençliğin tek ayak üstünde, köşede cezalı beklediği geliyor. Çünkü, "Gençlik" başlığı altındaki bölümün 590. paragrafında **"Gençlik kesiminde eğitim, sağlık, barınma, sosyal güvenlik ve çalışma konularında verilecek tüm hizmetlerde fırsat eşitliği"**nin -tüm bunlardan sonra nasıl olacağını bilemiyoruz ama- sağlanacağı belirtilse de, kuşkusuz, bu fırsat eşitliğinden, hele de Sosyal Hizmetler, Yardımlar ve Sosyal Refah bölümünde gençliğe dair özel tek bir söz söylenmemiş ve gençlik büyük bir olasılıkla 649. paragraftaki "diğer kişiler" ifadesinin içine sıkıştırılmışken, kastedilmek istenenin ne olduğu hiç de açık değildir.

Ve geç de olsa adaleti önermek nasıl unutuldu?

Sosyal Hizmetler, Yardımlar ve Sosyal Refah bölümünde, yalnızca **"Kurumsal ve İdari Düzenlemeler"** kısmında yer alan **"Adalet Hizmetleri"** başlığı altında arayıp da bulamadıklarımızı hiç değilse, fazlaca yuvarlak, iyi niyet belirtileri olarak bulmaktayız; ama sadece iyi niyet... Bu iyi niyetinse, ıslahevlerinde ya da cezaevlerinde bulunan, adi suçtan veya düşünce suçundan hüküm giymiş binlerce tutuklu genç ve her şeyden önce bugün içinde yaşadıkları koşullar için hiçbir şey ifade etmeyeceği, adalet hizmetleri bölümünde ise gençlerden bu iyi niyetin dahi esirgendiği kolaylıkla görülebilir.

1 Haziran 1982'de yasası yürürlüğe giren, ancak işlerlik kazandığına dair hiçbir belirtinin olmadığı Çocuk Mahkemeleri konusu ise, Plan'ın sekiz paragraflık "Adalet Hizmetleri" bölümü için "adaleti önermeyi unutmak"tan kaynaklanan bir utanç konusu olabilir ancak.

Evet, **"Gençlerin katılma, gelişme ve hoşgörü ilkeleri çerçevesinde toplum hayatı ile bütünleştirilmesi"**nin sağlanacağı yazılı, "Gençlik" bölümündeki 595. paragrafta. Bu, bize bu planda yer almayan, Dördüncü BYKP, **"Çalışma ve Yaşam Düzeyine İlişkin Politikalar"** kısmı, **"Gençlik Sorunları"** bölümündeki bir paragrafı hatırlattı: (Sayfa 285, paragraf 986) **"Gençlerin üniversite yönetimine ve toplumsal kalkınma çalışmalarına etkin biçimde katılmaları sağlanacaktır."**

Seçim meydanlarında pek çok vaatte bulundular. Sonra bir kısım meclise geldi. Gelecek beş yılımızı planladılar. Yine ortada somut hiçbir çözüm yok. Çözülmeyen sorunlarımızla bir beş yıl daha yaşayacağız...

Bu konuda olmasa da, TBMM'nin Bütçe Plan Komisyonu görüşmelerinde YÖK'e dair bir önerge verildi. Önergeyi veren muhalefetteki milletvekili, önergesinin tartışılmasını beklemeyip, belki de unutup gitse de, bu girişim bile gerçekten biz gençler için göz yaşartıcı nitelikte olsa gerek.

Resmi Gazete'de, "Gençlik" bölümünün 594. paragrafında, **"Gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu madde, suçluluk, kumar ve benzeri alışkanlıklardan koruyucu tedbirler bir bütünlük içinde ele alınacaktır."** denilen önlemde, "suçluluk"un da gençler için bir alışkanlık gibi değerlendirilmesi, Türk milletinin umudu gençlerine nasıl bir gözle bakıldığını ortaya koymaktadır.

Meclis'te, çocukların ve gençlerin zararlı, müstehçen, açık-saçık neşriyattan korunması konusundaki tartışmalarda, buradaki "çocuk ve gençler"in "vatandaşlar" haline getirilmesi önerisinin büyük bir destekle karşılanması da, herhalde "beşikten mezara eğitim" ilkesinin milletçe ne kadar can-ı yürekten benimsendiğinin, vatandaşla devlet ilişkisinin, çocukluk ve gençlik özelinde ve hayat boyu bir eğitim anlayışında temellenerek ardında ne tür bir ilişkiler ağını taşıdığının iyi bir örneği olsa gerek.

Gençlik sorunlarına yönelik kalıcı hiçbir çözümün ve kesin hiçbir önerinin bulunmadığı Plan'da, tanımları birbirleriyle çelişkili olsa da gençlikle ilgili kesin pek çok biçimlendirme önerisi karşımıza çıkmakta. Birleşmiş Milletler tarafından "Gençlik Yılı" olarak ilan edilen 1985 yılına girmemize çok az kalmışken, genç insan, Pandora'nın kutusunda saklı kalmış son şeyi, gelecek umudunu hâlâ taşıyor. Ancak, ne geleceğin iyi yurttaşı, yaşadığı toplumda demokrasinin anlamını kavrayamayan pasif bir "yetişkin" olacağı güne kadar, yurttaş olmanın gereklerini farketme şansından yoksun bırakılmış, kurallı düşlerle yaşayan, çekingenliği cesarete, rahatı, sorgulama gücüne tercih etmesi ve yönetimi, yönetenlere, demokrasiyi de kendi haline bırakması beklenen genç insandan yetişebilir; ne de o genç insan "işbitirici", "mükemmel" gibi ilkelerden hareketle tanımlanabilir. Aslında belki de bir tek o, Gargantua'nın annesinin kulağından dünyaya geldiğine inanma gücüne, yeteneğine sahip olduğu içindir ki, geleceğin umudu hâlâ ondadır. □

Kent-Koop Başkanı Karayalçın'la "Nasıl bir kent yaşamı?" üstüne

Batıkent'te gençler top oynayabilecek mi?

TANIL BORA

Kent-Koop, 15-21 Ekim tarihleri arasında, 5. doğum gününü kutlayacak. Kent-Koop, Ankara'nın hemen yanı başında, Eskişehir yolu üzerinde 60 bin konutluk Batıkent toplu konut "kentini" inşa etmek üzere biraraya gelmiş kooperatiflerin oluşturduğu Merkez Birliği. Konut sorununa çözüm olarak önerdikleri model, aslında bütün olarak kent yaşamına yeni bir perspektif getirmeyi amaçlıyor. Modelin özü, kentte yaşayan insanların o kentin yapısını, işleyişini, her şeyini belirlemeleri ilkesine dayanıyor. Modelin işleyişini ise, Kent-Koop'çular "sivil toplum örgütleri- yerel yönetimler-merkezi yönetim sacayağına" bağlıyorlar. Kent yaşamının bugünkü boğuculuğundan, kısıtlayıcılığından nasıl farklı hale getirilebileceği, bunu kimlerin yapabileceği üzerine Kent-Koop genel başkanı Murat Karayalçın'la söyleştik...

●

— Batıkent "yeni" bir kent olacak. Şu anda da yaşadığımız bir kent gerçeği var; bunun da belli bir geçmişi, oluşturduğu bir gelenek var. Bu çerçevede, siz nasıl bir kent yaşamı ütopyası kurabiliyorsunuz?

Karayalçın— Ben her şeyden önce kendi öğrenciliğimdeki yaşantıyı hatırlıyorum. Şimdi **Kocatepe** Camii'nin olduğu yerde oturuyorduk. O zamanlar oraları ağaçlıktı. O alanda futbol oynardık; sonra, bir kulübe yapmıştık. Kulübede satranç oynuyorduk, konuşuyorduk. **Küçükesat**'takilerle, başka mahalledekilerle maçlar yapmaya başladık sonraları. Örneğin **Saraçoğlu** mahallesindekiler haytalıklarıyla meşhurdu. Oraya maça giderken güvenlik önlemleri isterdik, oturup resmî müzakereler yapardık. Sonra, kavgacı olarak tanınan **Cebeci** grubu vardı. Bazen Saraçoğlu mahallesine giderken onları da çağırırdık.

Bir arkadaşımız türküler öğretmişti, türkü söylerdik. akşamları içki içerdik. Benim oğlum, şimdi bunları yapamıyor. Mekan olarak imkanı yok. Evde **Atari** oynamak istiyor; sokağa çıkıp bir şeyler yapmayı hayal edemiyor. **Batıkent**'te kooperatifler belli mekan kullanımı düşünceleriyle yerleştiriliyorlar. Eğer bu sene beşinci yılımızda örneğin bir Tele-Maç gibi bir şey yapabilirsek, bu bize önümüzdeki yıllarda daha başka yarışmaları da yapabileceğimizi gösterecek. Bir müzik yarışması mesela.

— 50'ler, 60'lar için anlattığınız canlı ve etkin ilişkileri, üstelik bu kez kentleşmenin sağladığı yeni olanaklarla (örneğin, bugün müzik yapabilecek kişiler daha çok ve rahat bulunabilir) kurmak mümkün olacak yani, Batıkent'te...

Karayalçın— 27 Mayıs 1960'dan sonra gecekondu affı gibi bir şey çıkmıştı. Fakat bizim yaşımız yeterli değildi, imar affı için başvuruda bulunmaya. Kulübeyi kurtarabilmek için başvuruda bulunmak istiyorduk. Yapamadık ve bir gün gelip kulübeyi yıktılar. Son derece hazin bir olaydı bizim için, kulübenin yıkımını görmek. Çünkü, çok önemliydi; kulübeyi ortak emeğimizle yapmıştık. Yıkılmakta olan bir evin pencere kasalarını sökmüştük. Biraz kulübe ölçeğine göre yüksekti ama, idare ediyorduk. Çamurdan, taştan, ahşaptan, harikulâde bir kulübe yapmıştık. Ortak emeğimiz olduğu için, hepimiz gözümüz gibi bakıyorduk. Bir keresinde, Ankara kolejinin futbol sahasında Cebeci grubuyla maça gitmiştik; yenilmiştik, ben de kaleciydim. Müthiş bir tartışmaya başladık. O zaman kullanılan malzeme yetmedi tartışmanın gücüne ve kulübe yıkıldı. O kadar büyük bir gereksinme vardı ki, birkaç ayda yaptığımız kulübeyi bir günde onardık sonra.

— Gerçekten çok önemli. Şimdi, birahane, sinema gibi anonimleşmiş, ticarileşmiş mekanlar dışında, özellikle gençlerin biraraya gelebilecekleri mekan yok.

Karayalçın— Batıkent'te bu böyle olmayacak inşallah. Batıkent'te, imar planı uyarınca, sosyal ilişki lokalleri zaten tanımlanmıştır. Batıkent dört alt semtten oluşuyor. Sosyal ilişkiler kooperatif bazında geliştirmeyi düşünüyoruz. Bazı kooperatiflerimizde, o kooperatif üyelerinin tiyatro gibi sosyal, kültürel faaliyetleri için yerler, galeriler ayrılıyor. Ama hepimiz hayal kuruyoruz şimdi. Mekana yerleştikçe bu hayalimizi somutlaştırabiliriz.

Eskiden, bir basket potası alabilmek bizim için başlıbaşına bir sorundu. Şimdi çok daha büyük olanaklar var. Artık futbol oynamanın ayıp sayılmadığı bir dönemdeyiz. Eskiden bizim ayakkabılarımızı kontrol ederlerdi, lise müdüründen dayak yerdik. Sonra, benim eve kız arkadaşımı getirmem mümkün değildi. Kulübedeki o muhteşem birliktelik de, "erkeklerin yeriydi". Kızlara ancak anlatılırdı, şöyle yapıyoruz, böyle yapıyoruz diye...

— Bildiğim kadarıyla, Batıkent bünyesinde bir Gençlik Merkezi düşüncesi, en azından "laf" olarak ortada dolaştı. Buradan yola çıkarak; anlattığınız "kulübenin" daha gelişkin ve kapsamlı bir ilişkiyi oluşturacak bir Gençlik Merkezi, Batıkent'te düşünülüyor mu, düşünülebilir mi?

Karayalçın— Bilemiyorum, projede

➡

ÇAĞRI

İlk kez bir kent oluşumunda, teknik ve sosyal planlama gerçekleşmenin önünde yürüyor.

Sağlıklı bir kent yaratabilmek için planlamanın kentlilerle birlikte yapılması gerektiği kanısındayız.

Biz Batıkent'te bu olanakları yarattık. Evimizdeki odamızdan, çevre düzenlemesine kadar birlikte düşünelim, birlikte yapalım. Gençlerimizin üretken olmasını ve çağdaş yaşam olanaklarından daha üst düzeyde yararlanmasını sağlayıcı önlemler alalım, bu tür etkinliklerin yapılacağı toplum merkezleri kuralım.

Bu konudaki düşüncelerinizi, önerilerinizi bize yazarak bir kentin yaratılmasına katkıda bulunun. Batıkent'in oluşumuna siz de katılın...

MURAT KARAYALÇIN
GENEL BAŞKAN

Gençlik Merkezi diye bir yer yok. Değişik yaşlardakiler için farklı merkezler oluşturmayı da düşünmedik. Ama "Toplum merkezi" birlikte yürütülecek etkinliklerin yapılacağı yer olarak baştan beri aklımızda. Gençler için, spor alanlarından söz etmek istiyorum. Spor alanları, gençlik merkezi diye düşündüğümüz öteki etkinliklere de yanıt verebilecek mekanlar olarak kolaylıkla planlanabilir. Ayrıca Batıkent'teki eğitim merkezleri de bu çerçevede değerlendirilebilir. Gençlerin birlikteliğini sağlayacak örgütlenmenin ölçeği olarak ben okulları ve spor alanlarını hep düşünegeldim. Bir üçüncüsü de üretim alanlarıdır. Üretim bazını, demin vermiş olduğum kulübe örneğinden hareketle ön plana getirmek istiyorum. Bir kulübe, bir inşaat, bir park, bir yol yapımı, çevre düzenlemesinde bulunmak; bunlar hep üretimdir. Bu ortak üretimin heyecanı içinde bulunmak, gençlerimiz için de müthiş bir itici güçtür.

— Fakat, şu var: Batıkent'e taşınan insanların asıl derdi, konut sahibi olmak. Maliyet avantajı dışında, onlar için Küçükesat'ta ev sahi olmakla Batıkent'te ev sahibi olmak arasında bir fark yok. Yani farklı, katılımcı bir kent yaşamını üretme gibi bir sorunları ve iradelerinin "kendiliğinden" oluşması uzak bir ihtimal; bu da gayet doğal. Genç insanların, farklı ilişkilerin ve faaliyetlerin oluşturulmasında daha etkin ve insiyatifli olacaklarını sanıyorum. Gençlerin konumunu ve önemini bu bakımdan vurguluyorum...

Karayalçın— Batıkent'in oluşumunda da, Batıkent'in "şenlendirilmesinde" de gençlerimizin kuşkusuz çok büyük rolü olacaktır. Gençlerimizin katılımını sağlamak için de bütün kanalları ve mezraları açmakla yükümlü addediyoruz kendimizi. Bir yerden başlamak gerek. Spor alanları bence başlanacak en önemli örgütlenme yeridir. Yine kendi gençliğimden bir anımı anlatmak istiyorum. Şimdi **Mithatpaşa** ve **Meşrutiyet** caddesinin keşistiği yerde **İzmir Kıraathanesi** diye bir yer vardı. Biz mahalleli olarak üç kuşak oradaydık. Bir bölmede çok büyüklerimiz vardı. Kağıt, bilardo oynarlardı, sigara içerlerdi. İkinci bölmede bizden bir kuşak daha büyük abilerimiz vardı. Onlar daha çok bilardo oynarlardı. Üçüncü olarak da biz. Bunların yanına girmeye çalışan, sohbetlerine katılmaya çalışan kişilerdik. Fakat bu üç kuşak arasında müthiş saygılı ilişkiler vardı. Akşam en büyük kuşak eğer keyfe gelip de bize **Yenişehir** semtinin kurulmasıyla ilgili eski anılarını anlatırlarsa, bizim için büyük bir mutluluk olurdu. Biz orada gençler olarak örgütlenmiştik. Şimdi, bu tür örgütlenmeleri gerçekleştirmek bir hayli güç, diye düşünüyorum. Özellikle Ankara'da, nüfus patlaması sonucu ilişkilerin gayrı-şahsileştiği bir ortamda, kıraathaneleri örgütlenme odakları olarak kullanmanın doğru olmadığı kanısındayım. Batıkent'te, örgütlenme odağı spor alanları olabilmeli. Bir gençlik merkezini bilmiyorum şöyle tarif edebilir miyiz? spor alanlarının yanında, "büyük kulübelerde", okuma salonlarıyla, satranç alanlarıyla, atari salonlarıyla, müzik olanaklarıyla bir merkez. Spor yapabileceğiz, şarkı söyleyebileceğiz, satranç oynayabileceğiz, içki içebileceğiz. Böyle bir yer, çekici bir yer. Eğer gençlik merkezlerini bu anlamda telâffuz edersek, böyle düzenlemelerin yapılması olanaklıdır. Toplu bulunulacak yerlerde çok daha başka yönlendirmeleri de sağlamak olanaklı. Örneğin Batıkent'in falanca yerinde çevre tanzimine, oradaki gençlik merkezinde bulunan gençlerimizin kolaylıkla yönlendirebileceğini düşünüyorum, kooperatifler tarafından. Bu gereksinmeyi duymaya başladık. Sanırım genç kuşaklar da bunu duyuyor. Sorun, bu gereksinmeleri eyleme dönüştürecek ateşlemeleri kimin yapacağı. Örgütlenmeleri kimin yapacağıdır. Bazı kooperatifler bunu yapacaktır, yapabilmelidir.

Mahalle ilişkileriyle çağdaş teknolojinin bir bileşimini kurmak gerek belki, diye düşünüyorum... □

Murat Karayalçın, 13-14 yaşlarında, henüz Kent-Koop yokken ve o da Kent-Koop'un Genel Başkanı değilken; mahallede top oynadığı çağlarda (solda). Murat Karayalçın, Kent-Koop Genel Başkanı olduktan sonra, 60 bin konuttan bir kısmının temelini atarken (sağda). Olayın alışılagelmemiş olan yönü, bu temellerin üstünde bir süre sonra gerçekten binaların yükselmesi. Acaba buralarda çocuklar top oynayabilecek mi?

BAHÇESARAY NERESİ?

Bahçesaray yolunda böyle manzaralar olağan. Görünen yerler 3500 metreye yakın.

Yazı ve Fotoğraflar:
OZAN ONUR/BURAK YAĞIZ

Van'ın Gevaş ilçesine bağlı bir bucak merkezi. Van şehir merkezi deniz yüzeyinden 1600 m., Bahçesaray 2200 m. yükseklikte. Ancak Van'dan Bahçesaray'a giden üç saatlik yol bir ara 3500 m.lere dek tırmanıyor. Her yandan dağlar, tepeler fışkırıyor. Ne bir dağın eteğini görmek olası ne de bir vadinin. Hepsi başka bir dağın eteğiyle ya da başka bir derenin kolu ile kesiliyor. Bitki örtüsü yalnızca güdük çiçeklerden oluşuyor. Temmuz ayında yol kenarında ve dağ eteklerinde kar-buzul kitlelerini görmek olası. Bahçesaray'ın yolu yılın 8-9 ayı kapalı. Dış dünya ile bağlantı yalnızca bu yol olduğundan, insanlar ancak 9-10 saat karda dağ, tepe bizim anlayamadığımız bazı işaretleri izleyerek yolu açık olan ilk köye ulaşabiliyorlar.

Issız bir yolda 3000 metrelerde ilerlerken bir tepeyi aştığınızda, karşınıza kıldan çadırları, oraya buraya yayılmış sürüleri kocaman köpekleri ve renk

Hiç gerekmediği için insanlar yaşlarını bilmiyorlar

renk giysileriyle esmer, ince tez hareketli **göçerler** çıkıyor. Fotoğraflarını çekiyoruz işaretlerle anlaşabiliyoruz.

Üç saatlik yolun sonunda dağlardan oluşmuş bir çanağın dibindeki bir avuç yeşillik görünümündeki Bahçesaray'a ulaşıyoruz. Sırası gelmişken belirtelim: Burada resmi "Bahçesaray" adı geçmiyor. İnsanların dilindeki isim: **"Müküs"**. Bucağın içinden, vadi boyunca oldukça soğuk bir dere akıyor. Öyle ki hiçbir ek sistem olmaksızın 2.5 kw'lık bir enerjinin üretilmesini sağlıyor. Ama türbin 9 aydır tamir olmak için Anadolu'yu il il dolaştığından, şu anda işler mum ışığında görülüyor. Zaten türbin de bozulduğundan önce birkaç aydır çalışıyormuş.

Müküs'ün tek "cadde"sinde Sümerbank satış mağazası, tekel, "Saray Oteli", sıra sıra dükkanlar büyük jandarma karakolu var. Yolun sonu dört lojmanlı bir Sağlık Ocağı'na çıkıyor. Karakol, ocak ve arada yeni yapılan cami

➡

hariç diğer yapılar kerpiç duvarlı, toprak damlı hemen hemen tepsi tek katlı.

Yol açık olduğu sürece günde 2-3 kez Van'a minibüs bulmak olası. Ama Müküs'ün köyleriyle bağlantısı yayan veya at-katır ile.

Doğu'nun bu bölgesinde insanlarla ilişkiye geçtiğinizde, sizi ilk çarpan şey, ''kültürel uçurum''. O denli yabancısınız ki, örneğin Van'da sizi turist sanabiliyorlar. ''May I help you?'' (Size yardım edebilir miyim?'') diye yanınıza yaklaşabiliyorlar veya ''kaleye buradan mı gidilir?'' sorusuna ''yes'' diyebiliyorlar. Turistlerin oldukça fazla geldiği ve eğitimin görece iyi olduğu Van'daki ''turistik'' yaklaşım, Müküs'te (özellikle köylerinde) yerini ilk anda ''Aydan mı geldi bunlar?'' anlayışına bırakıyor. Söyleştikçe, kaynaştıkça değişebiliyor bu özellik.

Antropologlar ilk hedefiniz Müküs

Müküs, Türkiye'nin en geri bölgelerinden biri. Bu gerilik her alanda görülüyor, hissediliyor. Rahatça antropolojik bir araştırma yapabilirsiniz ve yine rahatça şu yargıya varabilirsiniz: ''Milattan önce bazı uygarlıklar buradan daha ileriymiş.'' Bunun abartı olmadığı görmeden anlaşılmaz, ancak bu yazıyı okudukça 'anlamaya' yaklaşılabilir.

Bölgede üç beş tane Ermeni kilisesi veya kilise kalıntısı var. Birkaç yerde kilise taşları yapı malzemesi olarak kullanılmış. Biz hiç Ermeni görmedik, zaten şimdi yokmuş da.

Müküs, kendisine bağlı 15-16 köyle beraber 12 bin dolaylarında bir nüfusa sahip. İnsanların -Doğu'lu olduklarından- kara kaşlı, kara gözlü, esmer tenli olmalarını bekliyorsunuz. Değil herkes beyaz tenli. Kara kaş, kara gözlülerin yanında sarışın-açık renk gözlüler de var. Kökleri Bağdat'a dek uzanıyormuş. Askerlik yapan ve ilkokulu bitiren erkekler dışında diğer insanlarla çevirmenle anlaşabiliyoruz. İlkokul, merkezde ve üç köyde var. Kız çocukları okula gönderilmiyor. Erkeklerin de bir bölümü ilk yılları ikişer üçer yıl okuyup başarılı olamayınca okulu bırakmak zorunda kalıyorlar. Başarısızlık nedeni **dil sorunu.** Çocuklar önce dil öğrenmek zorundalar. Onlar için ilkokul bir tür 'yabancı dille eğitim yapan Anadolu Lisesi' gibi, ama ilkokul için onlar ''yabancı'' sayılmıyorlar. Kadınlarda okuma-yazma oranı O'a yakınken, dil bilme oranı da % 1'den az. Türkçe bilenler 'yabancı dil' bilenlerin ayrıcalıklarına sahipler. Toplumsal statüleri daha bir yukarılarda diğerlerine göre. Devlet ve uzantılarıyla bağlantıyı bir tek onlar sağlayabiliyorlar en azından. Ya da şöyle de diyebiliriz: Toplumsal statüleri yüksek olanlar, dil öğrenebiliyorlar büyük ölçüde. Bu birbirine ters iki saptama da doğru, karşılıklı etkileşimde. Bu noktada **kadın sorunu** çıkıyor karşımıza. Kadın-erkek uçurumu çok derin. Kadınların ikinci sırada oldukları bile kuşkulu. Yabancı yanına çıkamıyorlar. Doktorla bile çok güç iletişim kurabiliyorlar. Şafi inançlarına göre kadına el değerse 'abdest bozuluyor'. Bu yüzden kız arkadaşların elleri sıkılmıyor.

Üstteki resimde görünen binanın alt katı dükkan, üst katı otel, altta ise Bahçesaray'ın ana caddesi görülüyor. Sağlı-sollu dükkanlar ve karşıda yeni yapılan cami.

'Dört kadına kadar mübah'

Evlenmeler 12-13 yaşında başlıyor. Çok kadın ekonomik güç istiyor. Çünkü en azından bir başlık parası 350-600 bin TL arasında (Doğal sonuç: kız kaçırma oranı yüksek). Bir muhtar tanıdık, iki karılı. Büyük hanım kırk- elli yaşlarında, küçüğü yirmi. Büyük, kü-

Göçebeler, çobanları ve barınakları.

çüğü yönetiyor, işleri öğretiyor, tam bir anne gibi. Ama geceleri bu statünün değiştiği kesin.

Ezilmiş, üzüntülü, itilmeye, kakılmaya alışmış, kambur ve teslim olmuş tavırdaki kadınlar kesine yakın bir biçimde çocuğu olmayanlar. Gerçekte birçoğunun bu sorunlarının çözümü bir kutu antibiotik bile olabilir. Bu kadınların gelecekleri neredeyse belli. Kocaları için yeni bir kadınla evlenmek kaçınılmaz. Eğer o da tutmazsa bir tane daha...

se su ne denli bolsa pislik de o denli bol. **Temizlik kültürü** pek gelişmemiş. Bit, pire olmayan çok şanslı. Uyuz kaşıntıları olağan artık. Sular köylerin ortasından, topraktan akıp gidiyor. Çoğu köyde 'genel helâ' var, bir tane. Bunların da kimisi üç duvarlı (yani kapısı yok) ve altlarından bir su akıyor. Doğal olarak parazitsiz bir yaşantının olanağı yok burada. Çocuklarda karınlar şiş, ağrılı. Bunlardan başka verem, mide ve deri hastalıkları sıkça görülüyor.

Yollar kapandıktan sonra acilen Van'a gitmesi gereken bir hastayı 10-15 saatte insanların çektiği kızaklarla dağlardan aşırıp yolu açık olan ilk köye ulaştırma zorunluluğu var.

Sağlık sorunları oldukça önemli bir yer tutuyor Müküs'te. Hastalıkların çoğu **'sefalet hastalıkları'**. Bunları beslenme ve temizlik yetersizlikleri diye iki gruba ayırabiliriz. Hayvancılıkla uğraşan bu bölgede, hayvan ölmedikçe veya misafir gelip te kesilmedikçe et yenmiyor. Zaten hayvanlar da iyi beslenemiyor. Bu garip hayvancıkların verdikleri süt de taoiî çok yetersiz. Kısaca protein gereksinmesini karşılamak olanaksız burada. Raşitik, cılız çocuklar sürüyle. Beş yaşında anne sütüyle beslenen bir çocuk gördük. O düşmüş, gevşemiş, kendini koyvermiş memelerden süt emen beş yaşında bir çocuk. Her şeyi anlatmaya bir tek bu bile yeterli. Besinlerdeki iyot azlığından, guatr oldukça yaygın bir durumda. Bölgede nedenAyrıca çağdışı kötü koşulların hastalığı olan cüzzam da en çok hastasına Van ili sınırları içinde sahip. Tüm bu hastalıklara karşı merkezdeki Sağlık Ocağı çok sınırlı hizmet verebiliyor. Olanaklarının yetersizliği bir yana, sürekli doktor bulmak zor, hele yollar kapandıktan onra acilen Van'a gitmesi gereken bir hastayı 10-15 saatte insanların çektiği kızaklarla dağlardan aşırıp yolu açık olan köye ulaştırmak hepten zor.

Merkez ve köylerinde evler taştan ve çamurdan yapılma. Duvarlar kalın, pencereler çok az. Genellikle iki kat var. Birkaç tane üç katlı ev görebildik. Damlar toprak ve düz, teras işlevi de görüyorlar. Ancak bir evde içten merdiven görebildik. Alt katta daha çok mutfak (tandır) ve ahır var. Burada ışıksız çalışılıyor. İçerisi izbe gibi. Üst katta da odalar var. Misafir odalarında yün ve sünger döşekler bir köşede üstüste duruyor. Yerler hep halı, kilim. Oturulacağı zaman alta döşekler konuyor ve bağdaş kuruluyor. Yemeklerde odanın ortasına bir örtü seriliyor. Önce tandır ekmekleri, sonra da iki üç kişiye bir tabak düşmek üzere yemekler getiriliyor. İyice yoksul köylerde ekmek, süt, yumurta, peynir dışında pek bir şey ikram edilemiyor. Yemek hizmetini evin erkek çocuğu yapıyor. Sonra da kenarda oturup söze karışmıyor.

Özellikle köylerde evler taşlık, kayalık ve sarp yerlere yapılmışlar. Yani tarımın mümkün olmadığı yerlere. Ve her köy üç beş mezradan (mahalleden) oluşuyor. Mezralar arası yürüyerek birkaç saat bile sürebiliyor. İki üç hariç bütün köylere (merkez mezralara) yol gidiyor. Ancak jipin gidebildiği yollar bunlar.

Müküs bölgesinin en önemli gelir kaynağı 'ceviz'. Bu yılki don, ürünün çoğunu yoketmiş. İkinci sırada hayvancılık var. Cılız, bakımsız, koyun, keçi ve sığırlar. Üç; arıcılık. Son bir kaç yıldır hastalık yüzünden kovanların çoğu telef olmuş. Bu üç sektördeki durum önemli bir darboğazı gösteriyor. Bunlardan başka bucak merkezindeki dükkan sahipleri ayrı bir gelir grubunu oluşturuyor. Durumları göreli oldukça iyi. Bir de mevcut birkaç devlet kurumunda çalışan memurlar grubu var. Lojmansız olanlar, yıkılacak durumdaki evlere (gecekondulardan on kat kötü belki), beş bin lira kira vermek zorundalar.

Ekonomide tarım da önemli bir yer tutuyor. Ancak bölgenin bu konuda kendisine yeterliliği söz konusu değil. Örneğin dışarıdan buğday almak zorundalar. Çok çeşitli ama çok az miktarlarda ekim yapılabiliyor. Çünkü ekime elverişli toprak bulmak, pek kolay bir iş değil bu engebeli bölgede. Otuzkırk derece eğilimli topraklar bile değerlendirilmeye çalışılsa da yetersizlik söz konusu.

Topraktaki mülkiyet ilişkileri de ilginç

On, onbeş yıl öncesine dek tüm topraklar üç aileninmiş. Kardeş çocuğu olan iki ağa ve şıh (dini lider) aileleri. Bu üç aile köylüleri çalıştırmak için kaba güçe bile başvururlarmış. Topraksız köylü de boğaz tokluğuna çalışmak zorundaymış kuşkusuz. Koşullar, insanları dışarıda, büyük merkezlerde

➡

(özellikle Adana'da) çalışmaya zorlayınca, daha değişik, daha ileri ilişkiler tanınmış. Buna koşut olarak da büyük toprak sahiplerinden talepleri artmış. Toprak, ücret istemeye başlamışlar. Bu huzursuzluklar, toprağın bir bölümünü köylünün kendi hesabına çalıştırabilmesini getirmiş. Şimdi herkesin toprağı var teorik olarak. Ama arka plan çok değişik: Örneğin ağa ailelerinin oturduğu mezra (mahalle) üç hanelik, köy merkezi kırk elli hanelik. Ağa toprağının yarısı bile, o kırk elli hanelik köyde yok. Yani sıradan köylülerin çoğunun kendi topraklarıyla geçinmeleri olanaksız. Ağa topraklarında **'yarıcı'** olarak çalışıyorlar. Kârın yarısı ağanın, yarısı onların. İnsanlar ağanın malı iken işçisi olmuşlar. Ağa eskiden istediği kadını, istediği gibi kullanırken, şimdi de ağanın karısı kadınların başı konumunda.

Müteahhit Ağa

Ağa artık kışları Van'da oturuyor, yazları buraya geliyor. Koşulların değişimi, Ağa'nın uğraşlarında da değişikliğe yol açmış. Müküs bölgesindeki tüm devlet inşaat ihalelerini Ağa alıyor. İlkokul, cami ne varsa. Müteahhitlik, yeni ve kârlı iş alanı. Sorduk: "Neden tüm ihaleleri o alıyor" diye. "Onun dışında biri burada çalıştıracak işçi, kullanacak malzeme bulamaz, hiçbir yardım göremez" dediler.

Toprak konusundaki anlaşmazlıklar yüzünden ağayla mahkemelik olan köylüler bile varmış artık. Ağa, toprakları 'söz" ile satmış. Ama gün gelmiş, sattığı yerler için "benim" demiş. Köylünün elinde tapu yok, tek umut mahkeme.

Başka bir çekişme de göçerlerle yerleşikler arasında. Hayvan ve otlak anlaşmazlıkları yüzünden bazen şiddetli çarpışmalara dek varabilen bir çekişme bu.

Ekonomideki gerilik ve kısırlık özellikle gençleri (erkekler tabii) dışarıda çalışmaya itiyor. Türkiye'nin nasıl işçi dövizlerine gereksinimi varsa, Müküs bölgesinin de dışarıdan para desteğine gereksinimi var. Gençler, Van, İzmit, Zonguldak, İstanbul ve Adana'ya çalışmaya gidiyorlar.. Genellikle Van'da tarım işçiliği, diğerlerinde inşaat işçiliği yapıyorlar. Böylece yolların kapalı olduğu 8 aylık dönemde bir gelir kaynağı yaratılmış oluyor. Çünkü insanlar kışın (sekiz aylık bir kış bu), karın altında yaşıyorlar, evde oturuyorlar, komşuya ve camiye gidebiliyorlar.

Bilimin pek ulaşamadığı bu bölgede din tüm ağırlığını hissettiriyor. Merkezde bildiğimiz camilere benzer bir cami yaptırılırken, köylerde bu işe kerpiç bir oda ayrılmış. Ezan damdan okunuyor. İnsanlar, 'şafi' mezhebi üyesiler. Köylerden birinde 'şıh' var. Bir tür dinsel lider demek. Şıhlık babadan oğula geçiyor. Şimdiki şıhın dedesi tam bir din adamıymış. Dünya işinde gözü yokmuş. Tüm çevre halkı onu sayarmış. Bu saygı, el-etek öpmekten, tüm işlerini görmeye, sürekli hediyeler getirmeye dek uzanıyor. Bu dedenin oğlu, yani şimdiki Şıh'ın babası okumuş, nedense dindarlığı azalmış. Köylüler başlamışlar ayrılmaya. Şimdiki Şıh ise dine o kadar önem vermiyormuş (O da okumuş-etmiş çünkü). Ailesi dinî kurallara pek uymamış. (Bu'önem vermeme/uymama', Müküs ölçülerine göre. Yoksa adamlar bizim yanımızda peygamber gibi). Bu nedenlerle kendi köyü dışında dinî lider olarak sayılmıyor Şıh. Artık yörede ekonomik gücü önemli. Çünkü üç kuşak boyunca şıhlar dinden ne kadar uzaklaşmışlarsa, onun beş-on katı mal-mülk edinmeye yaklaşmışlar. Müküs'ün en zengin üç ailesinden biri Şıh ailesi şimdi.

Parti yerine adam

Yörenin politik yaşamında en etkili iki öğe: **Din** ve üç zengin aile **(2 Ağa-1**

Şıh). Van Belediye Başkanlığı Refah Partisi'nin kazanması, Ağa'nın kardeşinin ANAP'tan il encümen azalığına seçilmesi rastlantı değil. Eski Müküs Muhtarı olan bu zat, Ağa'nın ve Şıh'ın köylere "Aman yüzümüzü kara çıkarmayın" demeleri üzerine çok büyük bir farkla seçiliyor. Ama bu, olayın yalnızca bir yüzü. İnsanlar böylesine sürüler gibi güdülmüyor. O yöreden birinin seçilmesi, hangi partiden seçileceğinden daha önemli. Hizmet gereksinmesi böyle bir durum yaratıyor. İnsanlar, ancak kendi çevrelerinden birinin en çok hizmeti bölgeye getirebileceğinin bilincindeler. Bu birileri de şimdilik Ağa-Şıh çevresinden olabiliyor. Genel ülke politikası, dış politika pek ilgilendirmiyor onları. İlkokul, elektrik, yol, beslenme, sağlık, barınma gibi temel gereksinimler gündemin hep başında çünkü. Örneğin eski Müküs Muhtarı'nın il encümenine seçilmesi yöre için bir avantaj. Parti önemli değil, adam önemli. Bu temel hizmetleri her parti kabul ediyor çünkü.

Bağnazlığa karşı birkaç genç

Bunlardan başka, yeniliklere, değer yargılarının, geleneklerin değişmesine ve değiştirilmesine karşı bir direnç te söz konusu. Dinden, İslâm'dan kaynaklanan bir direnç bu. Burada da gençler değiştirici, dönüştürücü bir işlev üstlenmek durumundalar. Tanıdığımız birkaç genç, karşılarındaki en büyük engelin dinsel bağnazlık olduğunu belirtiyorlar. (Örneğin evlerinde kadınlarla erkeklerin birarada yemek yemelerinin sağlanması için uzun yıllar tartışmak gerekmiş. Ekonomik kalkınma için kooperatifleşmeyi önerdiklerinde 'komünist' diye saldırılmış. Onlar da temel hizmetler düzeyinde **'Ağa-Bey ilericiliğini'** destekliyorlar. Okulu olmayan, gazete-dergi gelmeyen, kitap bulunmayan bir yerde hiçbir şey yapılamayacağının farkındalar. En büyük sorunları bu **kültürel boşluk.** Müküs'e birkaç tane abone 'Türkiye' gazetesinden başka yayın organı gelmiyor. Şıh ailesinin 'Türkiye' gazetesiyle de organik bağı varmış.

Solda yukarıda Bahçesaray'ın evleri var. Evler; taş, çamur, biraz da ağaç kullanılarak yapılabiliyor. Bahçesaraylılar daha fazla kat çıkabileceklerini, ancak depremden korktuklarını söylüyorlar. Solda aşağıda ise bu evlerin birinin kapı eşiğinde duran çocuklar var. Yanda bir evin misafir odasında asılı duran duvar örtüsü. Altta ise yemeğini yerde yiyen bir köylü. Yaygılar, şilteler rengarenk.

Yalıtkanlığın erimesi

Müküs, çok yavaş ta olsa yalıtkanlığını yitiriyor zamanla. Gerçi hâlâ elektrik yok, müzik büyük ölçüde söze dayalı, melodi yok gibi, çocuklar hiç şarkı bilmiyorlar, insanların çoğunun nüfus kağıdı yok. Belki de en ilginci; insanların yaşlarını ve kimilerinin çocuklarının sayısını bilmemeleri. Yaş hiç gerekmiyor Müküs'te. Bir tek askere giderken hatırlanıyor. Çocuk sayısına gelince:

Biz: "Amca, kaç çocuğun var?"

Amca: "Dört-beş tane var herhal".

Yanındaki: "Olur mu canım, sekiz tane var".

Amca sayıyor ve: "Yok, yedi taneymiş".

Yanındaki bir daha: "Sekiz olması lâzım".

Amca ikinci kez sayıyor: "Ha evet, sekizmiş".

İnsan olmanın fazla bir anlam taşımadığı bu yerde, yeterli parası olabilen göçüyor. Kuvvetli bir göç isteği gözleniyor.

Sonuç

Kültürün bir tanımı da şöyledir: "İnsanın, ilkel doğanın karşısına kendi gereksinimlerine göre koyduğu insansal doğa". İnsan, kendi üretimiyle değiştirerek yeniden ve kendisine göre yaptığı yepyeni doğayı oluşturur. Müküs bölgesinde doğanın 'muhteşem' direnci, buna ve değer bazı ögelere bağlı olan kültürel gelenek eksikliği, insanların (dolayısıyla bölgenin) uygarlaşabilmelerini engelliyor. Bu engellerin varolan koşullar sürdükçe kendiliklerinden kırılmaları da olanaksız. Müküs ve benzeri bölgeler, **acil temel hizmet** bekliyor.

Punk-Rock, Rock'a taze kan mıydı?

HALİL TURHANLI

The Times gazetesi 1970'lerin sonlarında "editorial" sütununda uç sağcı bir örgüt olan **Ulusal Cephe**'nin klasik Nazi propaganda yöntemlerini kullanarak gençler arasında yayılmakta oluşunun büyük tehlike oluşturduğunu yazıyor ve şu uyarıda bulunuyordu:

"Ulusal Cephe'nin bu kaba propagandası özellikle siyah ve beyazların içiçe yaşadıkları yoksul kesimlerde sürekli işsizlik ve kötü yaşam koşulları altında bulunan gençler arasında etkili olmakta, kin, düşmanlık ve şiddet tohumları ekmektedir. Okul yöneticileri ve öğretmenlerin bu tehlike karşısında çok uyanık bulunmaları ve Cephe propagandasının okullara sızmasını önlemeleri zorunludur... Solda da demokratik değerleri saptırmayı amaçlayan örgütler vardır. Ancak günümüz koşullarında demokratik değerlerimize yönelik en ciddi tehdit Ulusal Cephe'den kaynaklanmaktadır." Ulusal Cephe türünden ırkçı, neo-faşist akım ve örgütlerin iktisadi bunalım dönemlerinde büyük bir kitleyi kendilerine çekebildiklerini biliyoruz. Ayrıca şunu da biliyoruz, böylesi zorlu zamanlarda, işsizliğin, yoksulluğun ve sosyal dengesizliğin, sorumlusu oldukları söylenen pek çok hayali suçlular yaratılır. Nitekim, Ulusal Cephe ve diğerleri de günah keçileri bulmada gecikmediler. Bu iş için siyah göçmenlerden daha uygunu olabilir miydi?

Düşmanlık duyguları yaratmada neo-faşist örgütler, tutucu politikacılar önemli rol oynadılar. Televizyonda, 1978 yılbaşı konuşmasında muhalefetteki **Muhafazakâr Parti** başkanı **Bayan Thatcher**, renkli derili göçmenler sorununa eğiliyor, Britanya kültürünün yabancı bir kültür tarafından yutulması tehlikesine değiniyordu. Ulusal Cephe'nin **"bazı gerçekler"**den sözettiğini de sözlerine ekliyordu.

9 Mayıs 1979'da uzun yıllar **İşçi Partisi**'nin elinde bulunan iktidar **Tory**'lerin eline geçti. The Times, BBC gibi yayın organlarının ve kurumların uyarılarına karşın neo-faşist eğilimler yaygınlaşacak ve nihayet 1981 yazında Asyalı göçmenlerin çoğunlukta olduğu **Londra**'nın **Southwall** kesiminde ve **Liverpool** kentinde ırkçı gençler ile göçmenler arasında şiddetli çatışmalar meydana gelecektir.

Irkçı ve gerici güdüleri motive etmede, tutucu politikacıların ve neo-faşist örgütlerin yanısıra punk müziği de etkin oldu. Ulusal Cephe sempatizanı gençler, Asyalı göçmenleri tenha bir yerde sıkıştırıp iyice patakladıktan sonra (bu gözde sporun adı da **paki dashing**), gidip bir yerlerde punk dinleyerek yorgunluk atıyor, hem de umutsuzluğu derinleştiren ve saldırgan güdüleri harekete geçiren bu müziğin yardımıyla ikinci raund için kuvvet topluyorlardı. Faşizmin Britanya'daki en büyük ismi, **Oswald Mosley**, punk topluluklarının konserlerinde anılıyordu. **Killing Joke**, bu eğilimleri 1980'lere taşıyan bir topluluk. "İktidar"a tapan Killing Joke, militer eğilimlere teoloji ile itibar kazandırmaya çabalıyor. Topluluğun plaklarında, savaş atmosferini çağrıştıran bir müzik eşliğinde, mezarlarından kalkmış **zombie**'ler kaz adımlarıyla yürüyorlar.

Ancak punk, salt bu faşizan eğilimlerin ifadesinden ibaret değil. Daha doğru söyleyişle, bir yönüyle böyle, diğer yönü ise radikal olma savında(ydı). Punk için kesin bir doğum tarihi vermemiz çok güç. Ama, mutlaka istendiğinde, **Sex Pistols**'ın ilk büyük gösterilerinden birini gerçekleştirdiği 1976 sonbaharı olduğunu söyleyebiliriz. Geleceğin olmadığını haykıran pek çok punk topluluğu, tekdüze müzikleriyle 1970'lerin ikinci yarısında ortalığa saçıldılar. Kişisellikten uzak, üç akord üzerine kurulu, tekdüze ritmli bir müzik yapıyorlardı. Bir punk topluluğunu dinleyen, hepsini dinlemiş sayabilirdi kendisini. Dünyanın 'güzelim' düzenine karşıtlık oluşturabildiler mi? Bu soruya evet diyebilmek güç, ama sözü geçen toplulukların, kısa sürede sırra kadem bastıklarını, bazılarının ise artık çok farklı yollarda yaşamlarını sürdürdüklerini biliyoruz.

The Jam, Clash, Stranglers gibi topluluklar radikal olma savındaydılar. Ancak bugün, aşağıda **Paul Weller** ile ilgili olarak söyleyeceklerimiz saklı kalmak kaydıyla, başladıkları noktadan çok farklı bir yerdeler. Daha açık deyişle, inandırıcı ve kalıcı olamadılar, **Yerleşik Düzene** (Establishment) karşı çıkan bu topluluklar, artık evcilleşmiş meşru çocuklar olarak kabul ediliyorlar. Bir eleştirmenin benzetmesiyle, bir zamanların yırtıcı, vahşi kedileri, şimdi tırnakları sökülmüş olarak evin sıcak bir köşesinde pinekliyorlar.

Stranglers, "Whatever Happened To The Heroes" ve ekonomik krizin işsizlik ve diğer sorunların yarattığı ruhsal çöküntüyü intiharla noktalayan bir arkadaşlarının anısına yazdıkları **"Da-**

Punk akımının güncellik kazanması Sex Pistols'un 1976 sonbaharlarında verdiği konserlere denk gelmektedir.

genham Dave'' gibi şarkılarıyla radikal kanadın gözde toplulukları arasındaydı. Topluluğun üyelerinden **Hugh Connwell**, punk rock'un 'sistem'e bakışını şöyle özetliyor:

''Ülkenin gidişatı konusunda kinizm dalgalarının bulunması, gerçekten hoş bir şey. Bu her altı yedi yılda bir geliyor ve ülkenin sürekli bir devrim süreci içinde bulunduğunu göstermesi bakımından da iyi...

Eğer, kendisini sürekli tehdit eden bir anti-sistem(i) yoksa, hiçbir sistem iyi değildir. Kötü ise, yerini bir başkası alır. Gençlik, tetikte olmalıdır. Her birkaç yılda duyulan, gerçekte hoşnutsuzluğun sesidir...''

Punk rock patlamasıyla birlikte, **The Clash**'ın yaratıcı bir olumsuzlamanın sözcüleri olduklarına inananların sayısı yabana atılacak cinsten değildi. O günlerin naif çocukları, şimdilerin aklı başında yetişkinleri oldular. **Melody Maker** (MM) eleştirmenlerinden **Lynden Barber**, 1977'de yaşanan coşkunun nasıl söndüğünü ve **Clash**'ın iflasını şu alaycı sözlerle özetliyor:

''İşte Joe (Strummer) orada sahnede, mikrofonu bir silah gibi omuzuna asmış ve hâlâ arkasındaki gitaristlerden birine, 'E' akordunu tıngırdak buyruğunu vererek, sanki bu parlamento binasına yönelmiş bir makineli tüfekmiş gibi, Margaret Thatcher'ı cansız yere serebileceğini umuyor.''

Nostaljinin güçlerine, reaksiyoner ve umutsuz bir teslimiyetten öteye geçemeyen son aylardaki **Clash** konserleri, sadece iflah olmaz hayranları çekebiliyor. **''We Are The Clash''** isimli şarkılarıyla kendilerini, bir tür fetişizm objesi haline getiren topluluğun son dönem müziğiyle heavy metal bayağılığı arasında aşılmaz ıraklık olduğunu söylemek çok güç.

The Jam'ın üyeleri de bugün farklı şeyler söylüyor ve çalıyorlar. Gerçekte bir zamanlar, kötü çalmanın başarının ölçütü sayıldığı ''bu modern dünyada'' en iyi ve özenli müzik yapan topluluklardan biri sayılıyordu. The Jam'ın gitaristi **Paul Weller**, o günleri anımsadığında, **''İyi çalmak utanç verici sayılıyordu... İlk zamanlar, bizden nefret eden bir kitle vardı. Çünkü ahenkli çalıyor ve gitarlarımızı akord etmek için zaman ayırıyorduk''** diyor. **Paul Weller**, kısa sürede **''yirminci yüzyılın şizofren adamı''** mertebesine yükselerek punk döneminin ve rockun fetiş tipi olmuştu. **The Jam** dağıldıktan sonra, **P.Weller**, yeni bir yol aradı ve sonunda **Style Council** adlı topluluğunu oluşturdu. **Style Council**, ilk kurulduğu andan itibaren İngiltere'deki toplumsal muhalefet ile yakın bağlantı içine girdi, **Nükleer Silahsızlanmaya Karşı Kampanya (CND)** hareketini destekledi. Nitekim ilk kez, 1983 Mayısında, CND yararına düzenlenen bir festivalde sahneye çıktı. Daha sonra, 1983 sonbaharında, **''Nükleer Silahlardan Arınmış Özgür Avrupa''** adı altında **Lahey**'de düzenlenen bir gösteride büyük bir kitleye pasifizmin sesini duyurdu.

The Jam topluluğu *Clash ve Stranglers* ***toplulukları gibi radikal olma savındaydı. Bugün ise başladıkları noktanın çok gerisindeler.***

70'lerin ikinci yarısında ortaya çıkan punk hareketinin radikal kanadından geriye kalanlar artık çok farklı yollarda yaşamlarını sürdürüyor...

Ne ki, **Style Council, The Jam**'ın yaptığından çok farklı bir müziğe yönelmiş bulunuyor. Bir kez, rock'u yadsıyor artık, **P.Weller:**

''Rock konusunda özellikle tereddüt ediyorum. Çünkü, bizleri bir yere ulaştırmadı. Artık bundan böyle rock çalmak ve (onunla) ilgilenmek istemiyorum. Zira, insanlarda herhangi bir gelişme yaratabileceğine inanmıyorum. Sadece boş sözcükler ve teatral jestler ile yüklü.''

Ortodoks **Jam** dinleyicileri, **Style Council**'in **''Cafe Bleu''** adını taşıyan son albümünü bir türlü içlerine sindiremiyorlar. Kimi eleştirmenler, jazz-rock'a yöneldiği için, **Paul Weller**'a şapka çıkartıyorlar. Kimilerine göre de, **''Cafe Bleu''**, hoş olmayan bir şaka. Eski punk ilahı ve yeni **''soul boy'' Paul Weller**'ın **Style Council** ile gerçekleştirdiği albüm **Motown** müziğinden güçlükle ayırtedilebiliyor.

Dağılmış bulunan **The Jam**'ın bir diğer üyesi **Bruce Foxton** ise, son albümü **''Touch Sensitive''** ile **Yeni Dalga** içindeki romantik imaja meyletmiş bulunuyor. Albümdeki parçalar, **Bruce Foxton**'ın **Spandau Ballet**'den esinlenmiş olduğu izlenimini rahatlıkla uyandırıyor.

''Pop punk'' adını verebileceğimiz, görece yumuşak ve melodik müzik yapan kimi topluluklarda, radikal politikaya soyundular. Ancak Kraliçe, Thatcher, Muhafazakâr Parti sözcüklerini o denli sık ve yüzeysel kullandılar ki, sonuçta bu sözcükler canlılıklarını ve somut bağlantılarını yitirdiler. Bunlar, günlük yaşantıda, gazete ve televizyonda sık sık rastlanılan kimselerin adları olmaktan çıktılar. Öyle ki, artık Thatcher adı duyulduğunda, örneğin E.T. gibi dış dünyadan gelmiş bir yaratık tasarlanıyordu.

NME'in eski bir eleştirmeni olan **Paul Morley, ''Punk, rock içinde son kışkırtıcı meydan okumaydı''** diyor. Ama, post-punk rock'un **''güzel ses dalgaları''**nı duyanlar, **Morley**'in haksız olduğu fikrinde birleşiyorlar. □

Çizen: Serdar CANARSLAN

ÜNİVERSİTELER ACILIYOR!

CAZIN TARİHİ

Ne siyahî ne de değil

SARPER AYDEMİR

Caz müziği 19. yüzyılın sonlarına doğru Amerika'nın güney illerinde Afrika'dan köle olarak kullanılmak üzere getirilen zencilerin kendi müziklerini batı müziklerinden öğrendikleriyle birleştirmeleri sonucunda ortaya çıkmıştır.

Zenciler- Gevezelik

Caz sözcüğünün kökü çeşitli kaynaklara bağlanmaktadır. Caz müziğinin ilk sanatçılarından zenci müzikçi **Jazzbo**'dan geldiğini savunanlardan başka Fransızca'da gevezelik etmek anlamına gelen "Jaser" sözcüğünden türemiş olduğunu ileri sürenler de vardır.

Caz, zenci kölelerin din dışı müziğidir ve özellikle de çalgı müziğidir (enstrümantal) bu bakımdan da zencilerin dini müziği olan **"spiritual"**den ayrılır. Caz müziğinin nota ile yapılması batı müziğinde olduğu gibi etkin değildir. Çünkü, cazda icracılar çoğunlukla verilen temler üzerine doğaçtan çalarlar. Doğaçlama (improvisation), yani bir parçayı önceden hazırlamaksızın aynı zamanda hem bestelemek, hem de icra etmek sanatı caz müziğinin ana ilkelerindendir. Ancak, cazda az da olsa yazılı müzik de kullanılır.

Caz tarihi 1917'den öncesi çağı "ilkel", 1917 ile 1927 arası evreyi "eski", 1927 ile 1935 arasını "klasik öncesi", 1935 ile 1945 evresini "klasik" ve 1945'den sonrayı ise "modern" olarak ele almaktadır. Modern dönemde **"Latin caz", "progressive caz", "free caz", "afro caz"** vb. türlerine rastlamaktayız. Bir de son yıllarda ortaya çıkmış olan ve popüler müzikte caz öğelerini kullanan **"pop caz"** yer almaktadır.

Caz başlangıçta tek bir tür olarak ortaya çıkmamıştır. New Orleans'da bile birkaç tür caz vardır. Buranın eğlence şehri olması ve müzisyenlere karşı toleranslılığı iç savaştan sonra binlerce siyahinin buraya gelmesine neden olmuştur. Burada daha önceleri de büyük oranda bağımsız siyahiler yer almaktaydı. New Orleans'da iki zenci nüfusu

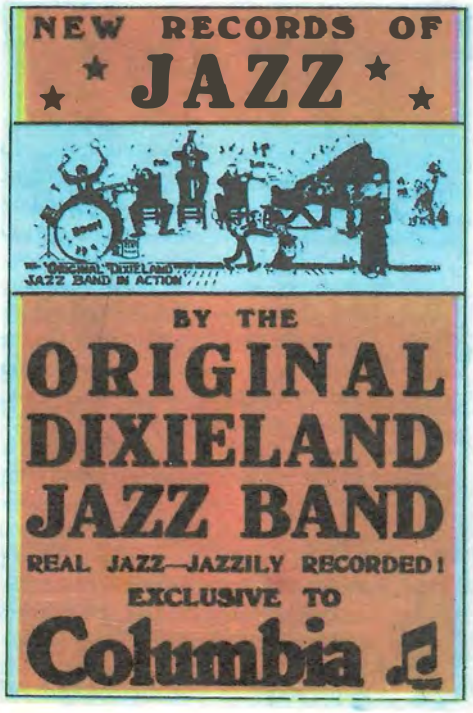

1917'de kurulan Original Dixieland Jazz Band beyazlarında caz alanında başarı kazanmasını sağlamıştır. Yukarıda topluluğun yaptığı ilk plağın afişi görülüyor.

vardı. Bunlardan ilki Fransız soyundan gelen ve şehir merkezinde yaşayan **"Creol"** adı verilen siyahilerdi. Bunlar Fransız kültürünün büyük bir bölümünü korumuş Fransızca konuşan ve beyazlarla yanyana yaşamış oldukça başarılı insanlardı. Çalgı kullanmaya erken başlamış ve müziği okumasını öğrenmişlerdi, yani nota ile müzik yapıyorlardı. Bundan dolayı da batı müziği stilinde çalıyorlardı. İkincisi; şehir merkezinin dışında yaşayan siyahilerdi ve bunlar enstrümanları daha geç elde ettiklerinden toplumca da kaba olarak nitelendirilen Blues benzeri bir müzik çalıyorlardı. Yine aynı tarihlerde New Orleans'da siyahilerden ayrı ve oldukça önemli beyaz bir caz geleneği de vardı. Denge başlangıçtan itibaren değişkendi. 1880'den sonra beyaz üstünlüğünün legalliğiyle Creoller'in sosyal durumları bozuldu ve diğer siyahiler gibi onlar da güç işlere zorlandılar. Şehir merkezinde yaşayan Creoller renklerinden ötürü daha uzun süre beyazlar gibi hareket edemeyeceklerini anladılar ve öyle bir zaman geldi ki zengin beyazların evlerinde ve askeri törenlerde çalamaz oldular. Böylece şehir merkezinin dışına hareket etmeye, diğer siyahi müzisyenlerle partilerde ve dans salonlarında çalmaya başladılar. Bu da Avrupa orjinli Creol müzisyenlerine daha çok kulakla çalan siyahilerle kaynaşmaya yöneltti.

1894'lerde şehir merkezinin dışında yaşayan bu gruplar canlı 2/4'lük (marş) türü bir müzik çalıyorlardı. Ancak, bunların enstrümanlarından gelen sesler, Avrupa stili marşlardan çok daha farklıydı. Onların çalma türü yüksek sesle ağlayan bir insandan geliyormuş gibiydi.

Creoller daha kültürlü bir grup olurken, şehir merkezinin dışındaki proletaryanın müziği daha büyük bir önem kazanmıştı. Müzisyeninn temel çalgısı, Fransız folklöründe gözde olan klarnetti. Daha sonrakiler, trompet veya korneti tercih ettiler.

Croeller, Fransız halk müziği tonlarını ve quadrillelerini kendileriyle birlikte getirecek diğer siyahilerin Afrika kökenli müzikleriyle birleştirerek besteler yaptılar. 1890'ların Country Blues'i nasıl Afro Amerikan müziğinde en kalıcı deyimse, klasik "ragtime" da Fransız sektörü dışında çok fazlasıyla Avrupalıydı ve tüm bunlar New Orleans ve diğer yerlerde küçük değişikliklerle biraraya getirildi. Bunların arasında İngiliz din müziği ve İspanyol Ame-

rik'ası (İspanyol asıllı Amerikalıların) müziği de yer almaktaydı.

Caz köleliğin kalkmasından sonraki yıllarda yavaş yavaş biçimlenmeye başladı ve bu sefer de kölelik acısının yerini kölelikten kurtulmuş olmanın sevinci aldı. Önceleri zenci müziği insan sesine dayanıyordu, bunun nedeni zencilerin çalgı alabilecek paralarının bulunmamasından dolayıydı. Daha sonra ise, bu müziklerini çalgı ile çalmayı denemişlerdir.

Klasik dönem: Cazın enstrümanlarla zenginleşmesi

1900'den önceki 10 yıl sürecinde caz modası geçmiş düşüncelerden ortaya çıktı ve klasik dönemine girdi. New Orleans cazının çalgılanmasını, armoni ve melodisinin düzenlenmesini sağlayan ilk müzikçi **Charles Buddy Bolden**'di. New Orleans'ın şehir merkezinin dışında doğan Bolden'ın 1868'de kurduğu orkestrası 5-7 kişiden oluşuyordu ve orkestrada kornet, klarnet, trombon, banjo veya gitar, bas ve davul çalınıyordu. Bolden'ın grubu ezgilerinin çoğunu spirituallerden ve Gospel ilahilerinden aldılar. Orkestranın her üyesi, danslarda genellikle belirli bir temi izlerler ve bunu kafalarına göre süslerlerdi. Bolden'ın çaldığı yerler çok kalitesiz salonlar (kumarhane, genelev, gibi) olduğu için seyrek olarak beyazlar ve zengin (kibar) siyahiler tarafından dinlenirdi. 1896'larda ise, gruba ikinci bir kornetçi olan **Bunk Johnson** katıldı. Bunk, Buddy'nin tam tersine plaklar yapıyordu. İlk zamanlarında Blues çalardı. Ritmleri yumuşak bir şekilde aynı zamanda nükteli bir şekilde verir. Ragtime ve marş müziğinin bir sentezi olarak dans eder, sallanırdı. Bu orkestra sık sık geçit törenlerinde ve cenaze merasimlerinde çalardı. Cenaze töreni geleneği New Orleans'da Fransız kanunuyla siyahilerin ölülerini müzik eşliğinde yakmalarına izin verildiği 18. yüzyıla kadar gider. Batı Afrika geleneği olduğundan siyahi cazcıları bu geleneği sürdürmüşlerdir. Müzisyenler cenazeye ilahiler ve spiritualer çalarak eşlik ederlerdi. Bu arada Creol orkestraları ise çok daha az coşkun olma eğilimindeydiler. **John Robichaux**'un "klas" orkestra olarak bilinen ve çok tatlı müzik çalan bir grubu vardı. **Buddy Bolden** parkta kornetini sıkı bir şekilde silerken yakınındaki **Lincoln Park**'ta ise John Robichaux orta sınıf kalabalığını daha yumuşak müzik çalıyordu. Zaman ilerledikçe Creoller **"uptown"** stilini öğrenerek blues orkestralarının yerine geçmeye başladılar.

İspanyol-Amerika Savaşı esnasında beyaz müzisyenler New Orleans cazında önemli bir etki bırakmışlardı. Siyahi cazına en yakın müzik beyazlarca çalınan **"Dixieland"** olarak biliniyordu ve dixieland stilde en büyük öncü **George Laine** (papa Jack)'di. Laine'nin orkestrası kulakla müzik yapmasına rağmen, daima beyaz dixieland Buddy Bolden'ın blues'undan daha çok Ragtime'a benziyordu.

Laine'in grubu "Ball"lar evlenme törenleri, boks maçları, cenaze törenlerinde çaldılar ve açık hava konserleri verdiler. Marş bandosunun New Orleans'da uzun bir geçmişi vardı. Modası geçmiş cazın çoğu hemen hemen geleneksel melodileri, spiritualleri, savaş müziği ve hatta **"Rock of Ages"**, **"Nearer"**, **"My God"**, **"To Thee"**, gibi ilahiler bu marş bandolarında toplanmıştı. Bu siyahi orkestranın Başkan **Garfield**'in 1881'deki cenaze töreninde çaldığı da sanılmaktadır.

Cazda piyano

.Caz müziğinde piyano 1890'lara kadar güneyin yerli müziğinde kısmen de

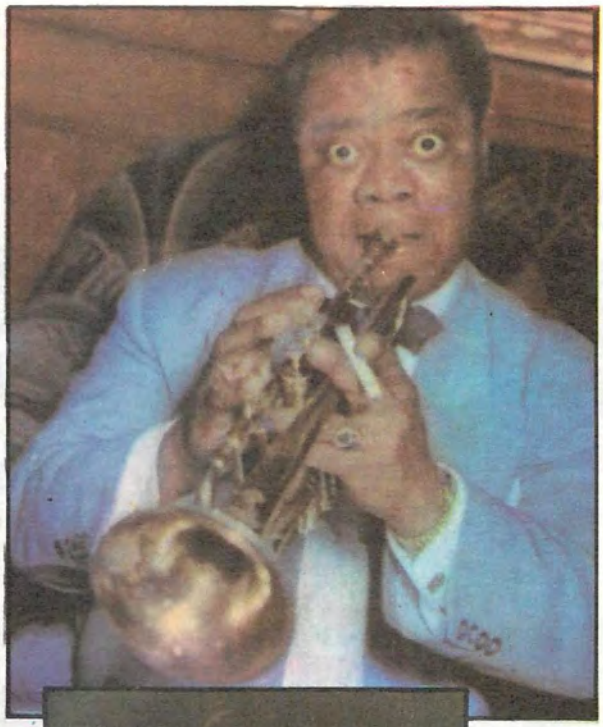

Armstrong'la caz 20. y.y.'ın dili oldu ve artık yalnızca New Orleans'a değil tüm dünyaa aitti. Bariton saksafoncu Gerry Mulligon doğaçtan çalma tekniğinde yenilikler getirdi (solda altta).

Caz müziği yaşantımızın kısmen yansıması ve ondan kaynaklanan bir başkaldırmadır.

Waldo Frank

Dave Brubeck ***quarteti***

olsa önemli değildi ve önemi anlaşılana kadar da caz orkestralarında yer almamaktaydı. Piyano siyahiler tarafından öğrenilen en son çalgılardan biriydi ve onlar piyano çalmayı iyice öğrendikten sonra stillerini piyano üzerinde süslemeye çalıştılar.

Ragtime Avrupa'ya doğru uzanırken **Barrel House** piyanoyu ve **Boogie Woogie** stilleri rahatça siyahi müziğin heyecanlı dizgesiyle uyum sağlayarak blues'dan etkilenmişti.

1897'de New Orleans'da **Barrel House** piyanistleri salonlarda işe alınıyordu. Bunlar arasında siyahi olanlar da vardı. Bazıları da her yerde göklere çıkarılmış olan, ancak işlerinin çoğunu yitiren creollerdi. **Storyville** semti bu yerlerin en önemlisi idi. Artık buralarda bütün gece boyunca Barrel House piyanolarının sesi işitiliyordu. Semtin en gözde sanatçıları **Johny Jackson** ve **Jelly Roll Morton**'du. Aslında bu piyanistlerin stili Ragtime idi. Ancak, işsizlik korkusuyla Barrel House piyanosu çalıyorlardı. Uzun saatler, müzisyenler için zor bir yaşamdı fakat ücretleri hiç de fena değildi.

New Orleans piyanistlerinin gerçek yıldızı **Ferdinand "Jelly Roll" Morton**'du. Morton şehir merkezi Creol müziğini ve Uptown stilini biraraya getirdi. Ragtime'ı Blues'la karıştırarak ve İspanyol, Fransız dans müziğini ekledi. Ragtime'ın lirizmi ve dinamikliği, blues'un öfkesi ve cazın doğaçlama özelliği Morton tarafından uzaklaştırıldı. Cazdaki formun ilk uzmanları arasında yer alan Jelly Roll Morton değişken çalışı, bilgisi, duygusallığı ile dikkati çekmekteydi. İlk zamanlarda yalnız çalan Morton daha sonraları küçük orkestralarla çalıştı. Kanada'dan Tia Juana sahillerine kadar dolaştı. Artık caz değişiyordu ve Morton aniden geçmişin renkli bir anısı olmuştu. İlk cazcılar sadece tekniklerinde değişebilir olmakla kalmayıp, sık sık bir gecede birkaç farklı tip müzik çalarlardı.

1917 yılında Washington'dan gelen bir emirle Storyvile kapatılmış ve bunun sonucunda işsiz kalan çalgıcılar kuzeye göç etmeye başlamışlar, böylece de caz önce Amerika'ya sonra da tüm dünyaya yayılmıştı. Yine aynı zamanlarda caz için önemli bir olay daha olmuş ve **"Original Dixieland Jass Band"** adıyla anılan beyaz bir grup tarafından **(Larry Shields, Tony Spargo, Russell Robinson, Nick La Rocca, Emil Christian)** ilk caz plağı doldurulmuştur.

New Orleans'da uzun bir geçmişi olan **"Tiger Rag"** orijinal Dixieland Jazz Orkestrası'nın üyelerince kopye edilmiştir. Jelly Roll Morton ise müziğini eski bir Fransız quadrille'den aktardığını belirtmişti. **Jack Laine** de melodiyi **"Praline"** diye çağırarak çalardı. **Steve Brown** ise onu **"2 numara"** diye anımsıyordu. **Eddie Garland "Play Jack Carey"** olarak biliyordu.

Louis Armstrong müziği okuyabilen kişilerle çalışmanın zevk olduğunu söylerdi. Fakat onun en iyi çalışı o anın sıcaklığına karşılık veren değişkenliği ve çarpıcılığıydı. Armstrong'la caz yeni bir döneme girdi. Böylece caz 20. yüzyılın dili olmuştu ve artık yalnızca New Orleans'a değil tüm dünyaya aitti. □

BLUES

Caz kreasyonunda en büyük etkiye sahip olan "blues" dini değildi. Zencilerin dünyasına ait şarkılardı bunlar. Blues'un başlangıcı tam olarak bilinmemektedir. Belki Afrika'dan olabilir ama bugün Amerika'nın etkisini görmekteyiz. Köleliğin sonucunda buraya getirilen insanlar, ABD'deki siyahi ırkın başlangıcını oluşturdular. Bunlar dünyadaki herhangi bir müzik çeşidini rahatsız etmek amacıyla, merhamet ve keder temalarını taşıyan bu heyecanlı türü üretmiş olabilirlerdi. Zenciler blues söylediklerinde bir üzüntü değil, bir rahatlama hissediyorlardı. Blues gerçekte duygusal değildir, çünkü hep canlı görülen bu insanlarda o saf uysallık yoktur. Onların üzüntüye karşı olan protestosu blues'u ortaya çıkarmıştır. Caz tarihçileri açısından önemli olaylardan biri de "blues'un" vokal müziğinden çok çalgı müziği olarak ortaya çıkışıdır. Günümüzde blues caza karışmış, fakat ondan daha farklı bir türdür. Caz müzisyenleri blues yapıyorlardı, ancak onlar için blues ayrı bir tür değildi. Çünkü bugün blues'un temel unsurları caz müziğinin kalıpları tarafından emilmiştir.

Erciyes doruğunda dağcılar doruğu.

Yükseklerin karıncaları: Dağcılar

Dağlar : yerkürenin çatıları, böylesi biçimlenmiş yerkabuğunun gönüllü yolcuları: dağcılar , "zor"un temel olduğu bir fantazya, süreğin yükseğe doğru yolculuk: dağcılık. Öyle bir fantazya ki, ölüm her zaman çok yakında, yorgunluk hep kapı komşusu ve erek hep bir düş...

Jeolojik tanımına bakılırsa, dağ, kıvrılmış yerkabuğu tabakalarının, lavlar ya da yanardağların oluşturduğu bölgelerin adıdır. Gündelik düşünmede ya da genel olarak dilde çokça içli dışlı olduğumuz bir kavram kümesinin temelinde yer alır. Öyle ki, "dağdan inme", "dağ başı", "dağ gibi", "dağa kaldırmak", vb., gibi sözcükler ya da deyimler hiç garipsenmeden kabul ediliverir.

Dağlara neden dağlara gittikleri soruldukta, verilen yanıtlar çoğunlukla gündelik yaşamın çekilmezliği ve kentlerin bıkkınlık verici yaşamı çevresinde yoğunlaşıyor. Bu yanıtlara eklenen diğer bir dile getiriş insan ilişkilerinin hal ve gidişinden yakınmalardan ibaret. Dağ, bu "olmaz"lıkların içinde bir kurtuluş olarak yükseliyor. Ama resmi tanımına bakarsanız, insanların sağlam bir kafaya ve sağlam bir vücuda sahip olmak için yaptıkları bir çabalama olması gerekiyor dağcılığın. Yani, futbolculuk, avcılık, yüzücülük gibi bir spor etkinliği olmalı. Bu yüzden bir federasyonu ve çeşitli kulüpleri var. Dağcılar, kazmaları, ipleri, karabinaları ve sikkeleriyle yokuşlarda, çıkışlarda "spor" yapıyorlar. Ama gariptir, bu sporun ne seyircisi, ne hakemi, ne yarışması, ne de spor sahaları var. Her dağcı kendi spor sahasını kendi yaratıyor. Malzeme açısından dağcılık, pahalı bir spor olmakla ucuz bir spor olmak arasında kararsız görünüyor. Çünkü, kimi dağcı bu işi bol, kimisi de "hiç" malzemeyle yapıyor. Bizde bu ikinci öbeğin çoğunlukta olduğunu söylemeye gerek yok tabii. 20. yüzyılın bu tarzanları kendi yarattıkları teknoloji harikası garibeleriyle dağlara pençe çalıyorlar. Gene gariptir başarıyorlar da... dağlar bu insanları sevecenlikle kabul ediyor. Birinci öbeğe gelince, bu öbek dağcılığı "bilimsel" ve "Batılı" olarak sürdürüyor. Binbir tür malzemeyle "zor kulvarları" ve "duvar"ları zorluyor. Ve bu iki tür tırmanır, birbirleriyle bir anlam tartışmasının içine girmiş durumdalar: Fakirler doğa-insan karşılaşmasını öne getirirken, zenginler dağcılık "olay"ının yalnızca insan yönüyle ilgileniyorlar. Bu iki bakışın encamı, birincisinde bütün güzellikler sıraya girmiş, etkinlik "romantik" bir görünüm almışken, ikincisinde zorluk dereceleri ve bakir kulvarlar ya da doruklar öne çıkıyor. Daha çok kulüpler-arası bu tartışmaya Dağcılık Federasyonu'nun pek ilgi gösterdiği söylenemez. Federasyon, dağcılığın devlet desteğinde ve daha kurumsal olması yönünde çalışmalarını yürütüyor. Bunun yanısıra bir kulüp gibi etkin olarak dağcılık yapıyor.

Dağcıların büyük çoğunluğunu üniversiteli gençler oluşturuyor. Yakın zamana kadar bu spora ilgi oldukça azken, son birkaç yıldır ilgi artmakta. İlginin artmasında kulüplerin payı büyük; Hacettepe, ODTÜ ve Boğaziçi gibi üniversite kulüplerinin yanısıra, Kayseri, Kırşehir gibi bölge kulüpleri ve bunların yanısıra, bir dernek olarak etkinliğini sürdüren Anadolu Dağcılar Birliği etkin olarak dağcılık yapmaktalar. Ancak, hemen tüm kulüpler mali olarak acınacak durumdalar. Sözgelişi Hacettepe, bırakın para bulmayı, daha resmi bir kimliğe bile kavuşamamış. Dağların bütün set vuruculuğuna, duvarların zorluğuna karşın tırmanmaya çalışan bu gençler, bürokrasinin duvarları karşısında çaresiz kalmışlar; bir türlü "çıkış" gerçekleşememiş.

Görülebileceği gibi, hiç göze batmayan bu etkinlik, yalnızlığı seven, yarışmayla ya da seyirle tatmin olmayan doğa düşkünlerinin etkinliği olmaktan öte pek çok çapraşıklığı içinde barındırıyor. Sonuç: Her koyun kendi bacağından asılıyor, her dağcı kendince dağa yaklaşıyor. □

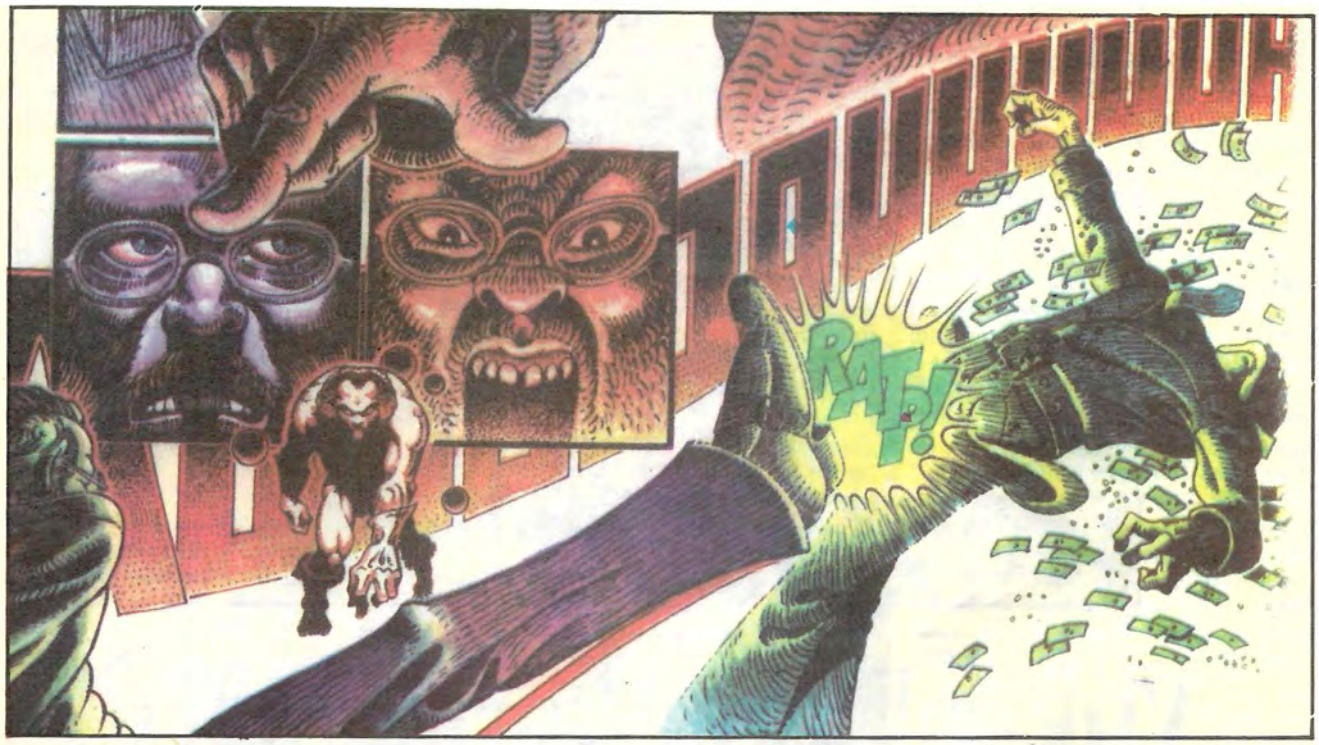

HEAVY METAL dergisi: Dehşet ticareti ya da entellektüel çizgi-roman...

Hayalgücünün "şiddetli" savunucusu

Gençlik ve Toplum'un 3. ve 4. sayılarında oldukça hararetli bir Heavy Metal tartışması olmuştu. Şimdi, başka bir Heavy Metal'den söz edeceğiz. Bu Heavy Metal "müzik" değil, **dergi.** 70'lerde yayınlanmaya başlanan Heavy Metal dergisi, çizgi-roman ve fantezi kültüründe bir "ekol"ü, köklü bir geleneği yansıtıyor. Sanat akımları ve "sanatın anlamı" üzerine, uzun süredir uyuyan tartışmaları yeniden gündeme getirdi; entellektüel düzeyde ciddi tartışmalara yol açtı. Conan'ın anlaşılmasında olduğu kadar, kendi başına da büyük önemi olan bu dergi hakkında biraz bilgi sahibi olmakta yarar var.

Son 10-15 yılda, gerek "seçkin" edebiyat dünyasında, gerekse televizyon dizilerinden reklamlara kadar geniş bir spektrumu kaplayan popüler kültür ürünlerinde, fantezi kült'ü oldukça yaygınlaştı. Bunun çeşitli nedenleri var. Uzayın ve evrenin "el altında olması" ihtimali belirdi; fakat hâlâ çözülmüş bir şey yok. Bilimsel buluşlar, karbon gibi silisyum bileşimlerinden de organik maddelerin yapılabileceğini gösterdi. Bilgiler genişleyip artıyor, yani. Tarihte "bilinmez, anlaşılmaz" kabul edilen birçok inanış ve efsane de bilimsel açıklamalar yoluyla "açıklanır, anlaşılır" oluyor giderek. İnsanlar, şimdi neyi bildiklerini, neyi bilemediklerini daha iyi tanımlayabilecek haldeler. Peki, buna karşın, neden hayal gücüne dayalı edebiyat ürünleri, öyküler bu kadar ilgi görüyor? Bu soru biraz ters aslında. Çünkü insanın hayalgücü, bilgisinin artmasına orantılı olarak azalacak bir şey değil. Öğrenilecek şeyler de "mutlak" ve "eni sonu belli" değilse; bilgi edinme, sonucunda hem bilgi sahibi olunan şeyi, hem de bilgi edinen **bizi** değiştiren bir **etkinlikse,** ancak hayalgücünün ufkunun ve işleyişinin değişmesinden söz edilebilir. Bu değişimin de, bilgilerin çoğalmasına ve karmaşıklaşmasına koşut olarak zenginleşme yönünde olacağını (sevinerek) düşünmek mümkün. Hayalgücünü bilime-bilgiye **zıd** olarak koymamalı, kısacası.

Fakat, popüler bilim-kurgu ve fantezi ürünlerine baktığımızda, hayalgücünü geliştirmeye, zenginleştirmeye yönelik bir eğilimi pek göremiyoruz. Bir uzay dizisinde örneğin, tıpkı bir Western dizisinin kovboy kahramanları arasında ilişkiler geçerli oluyor. Sadece mekan ve kullanılan **silahlar** değişik. Hayalgücünde bir sıçlaş madan, kalıplaşmadan söz edilebilir. İnsanlar, iş bölümü mantığıyla, "insanlığın edindiği bilginin ve geldiği noktanın", mesleklerinin/konumlarının elverdiği kadarı hakkında bilgi sahibi olabiliyorlar. İlişkiler, yaşamın akışı, dünyada olup bitenler karmaşıklaşıyor, çıplak gözle izlenebilirlikten çıkıyor -hayalgücünü öldürmeye yönelik bir eğilim bu. Öte yandan, insanlar televizyondan, gazeteden öğrendikle-

riyle ve bizzat bu karmaşıklığın verdiği sezgiyle yaşamın ve evrenin sunduğu zenginliği, insanlığın ufkundaki genişlemeyi "algılayabiliyorlar"- bu da hayalgücünü coşturup andıran bir itki. İşte, "hayalgücü işleyişi" açısından varolan bu çelişik konum, Western benzeri bilim-kurgu ürünleriyle uzlaşma noktasına geliyor.

"Vidiot"lara karşı

Heavy Metal dergisi, böyle bir uzlaşmaya "itirazım var" diyerek çıkan bir dergi. En büyük düşmanları, insanların hayal ve düşünce gücünü dumura uğratan, reflek-

Popüler bilim-kurgu ve fantezi ürünleri, hayalgücünü zenginleştirmeye yönelik bir içerikten yoksunlar.

se indirgeyen video oyunları. Aslında, **Mad** gibi **Cracked** gibi, azıcık "muhaliflik" kırıntısı taşıyan bütün çizgi-roman dergileri bu video oyunları ile savaş halindeler. Mad dergisi, bu oyunların esirlerine **"Vidiot"** (Video ile "İdiot-Budala"nın bileşimi olan bir sözcük) diyor. Heavy Metal dergisi ise, hayalgücünü öldüren bu dünyada bir çıkış arayan insanlara daha anlayışlı davranmak niyetinde. Onların düşüncelerini kavramaya çalışıyor. Vidiotları kurtarmak, onları belirleyen piyasaya müdahale etmek istiyor. Dergide çıkan bir çizgi-öykü, böyle bir müdahaleye örnek gösterilebilir. Bu öyküde, Japon Kamikaze pilotları görkemli bir törenden sonra saldırı uçuşuna çıkıyorlar. İçlerinden biri, düşmanlarını üstüste "hakladıktan" sonra, uçağı isabet alıyor. Okuyucu bir sonraki karede uçağın düşüşünü izlemeyi beklerken, video başında iki Japon çocuğu görülüyor. Biri, diğerine -ekranda düşmekte olan uçağı göstererek- "bunlar hiç bitmeyecek sanki!" diyor ve uzaktan kumanda aygıtını kapatıyor!

Heavy Metal dergisinin öyküleri, geniş bir hayalgücünü zorluyor. Geleneksel çizgi-romanların dramatik, başı-sonu belli, iyilerin kötüleri tepelediği, olayların "kahramanımızın" etrafında geliştiği yapısı yok, Heavy Metal'de. Oldukça yüksek bir soyutlama yeteneği gerektiren öykülerde inceden inceye-bazen de gayet saldırganca-eleştirilen, monotonluğu, değerlerinin içeriksizliği ve bütün bunalımları ile "çağdaş" yaşam tarzı. Dergide, abartılı ve keskin çizgi stilinin de pekiştirdiği "şiddet" unsuru, aslında bu çerçevede işlev görüyor. Fakat, daha yüzeysel eleştiriler getirenler genellikle bu unsura çok takılıyorlar.

Bu Eleştirel ve okuyucuyu/bakıcıyı etkinleşmeye zorlayan içerikle birlikte, Heavy Metal'in teknik olarak da yenilikler getirdiğini belirtmek gerek. **Pieter Druillel, Enki Bilal, Jimenez** gibi çizer/düşünlerin götürdüğü dergi, sinemanın getirdiği perspektifi, çizgi-romanın olanaklarıyla birleştiriyor. Çizimlerdeki yoğunluk ve perspektif genişliğinin yanısıra, dramatik akış cenderesinin kırılmasına bağlı olarak düşünce balonları da asgari düzeye iniyor. Yazılar-çizgiler, alışılagelmiş çizgi-romandaki gibi birbirlerinin tamamlayıcıları değil, kendi bütünlükleri olan ayrı düzeyler. Heavy Metal dergisinin getirdiği çizgi geleneği, edebî bir ürün olmanın yanısıra "söz" de söyleyen (artık içeriksizleşmiş tabiriyle: "mesaj veren") **mesel**'in daha üstün bir biçimini geliştiriyor aslında... □

Hayatım çizgi-roman

Conan, Amerika'nın büyük çizgi-roman firması **Marvel-Comics**'in 1970'de piyasaya sürdürüğü bir tip. Özgün adı: **"Conan the Barbarian"**, yani Barbar Conan. Türkiye'deki maceraları **"İlkel Çağların Yenilmez Savaşçısı Conan"** adıyla yayınlanıyor- **Kara Murat, Tarkan, Karaoğlan, Malkoçoğlu** ve diğer oğlanlar geleneğine uygun bir ad. Conan'ın, Marvel Comics'in tarihinde özel bir önemi var. Marvel'in geleneksel çizgi-roman tekniği ve kahraman tipi Conan'la birlikte önemli bir değişim geçiriyor. Bu değişimin, hem çizgi-roman kültürü içindeki, hem de toplumsal anlamı yönünden nasıl bir gelişimin sonucu kısaca özetlemekte yarar var.

"Geleneksel" çizgi-romanın yapısı

Marvel-Comics, aslında piyasada gördüğümüz çoğu çizgi-romanların yapısına damgasını vuran "büyük kuruluş." Özgün ürünleri arasında **Süpermen, Betmen, Örümcek Adam,** Türkiye'de de biliniyor. Ama, genel olarak piyasadaki çizgi-romanlarda Marvel tekniği hakim. Bu teknik, yazı, konuşma balonları ve çizgi (resim)'den oluşan üç unsura dayanıyor. En önemli özellik, bu üç unsurun her birinin yarım-yamalak ve diğerlerine "muhtaç" olması. Örneğin karşıdaki "Örümcek Adam" karesi... Yazı: **"ve sonra..."** şeklinde. Sonra ne oluyor? Ne oluyor?; belli değil, resmine bakmak gerek. Resimde bir "gerilim" var; ama bilek güreşi midir, tokatlaşma mıdır?. Belli değil, yazılara bakmalı. Konuşma balonları "olayın" ne olduğunu az çok anlatıyor. Fakat, tabii önceki kareleri "seyretmiş" olma koşuluyla. Ayrıca, Örümcek Adam'a teşekkür eden güreşçi kılıklı herifin ne yapacağını, bu karede izlenen gelişmenin neyle sonuçlanacağını anlamak için, okuyucu mutlaka gelecek kareye bakmak zorunda. Bir dahaki karede de, resim-konuşma balonları-yazı arasında gidip gelerek konunun bütünlüğünü kavrayacak. Bu üç unsurun ağırlıkları değişebilir tabii; bu örnekte yazı ve çizgi (resim) olmasa da olacak şeylerdi. Sadece konuşma balonları durumu "özetliyordu". Kimi zaman da sadece çizgi olayı anlatır, olmasa da olabilecek yazı ve konuşma balonları refakat eder; önemli değil.

Önemli olan, üç unsur arasında, hiçbirinin tam anlamıyla seyirciyi "tatmin edici" olmamasıyla sağlanan gerilimin sürekliliği. Yarım cümleler, sürekli bir hareketi anlatan çizgiler gerilimi hep canlı tutarlar çizgi-romanda. Bu üç birbirinden kopuk unsur arasında bağlantıyı bizzat kurarak öyküyü son haline getirme, "seyircinin" gerçekleştirdiği bir **etkinliktir.** Bunun ne denli geliştirici, çaba gerektiren bir etkinlik olduğu açık; bütün çizgi-romanların akışı aşağı yukarı aynıdır. Düzenli bir okuyucu önce çizgi (resim) tarafından büyülenir, sonra kısaca yazıya göz atar, konuşma balonlarını gözleriyle "tarar" ve heyecan içinde bir dahaki kareye geçer. **Aslolan gerilimdir.** Bu gerilim içinde, konunun ve içeriğin kesinlikle hiçbir önemi yoktur. Söylenen sözler, **"onlara haber vermeliydim", "vay anasına", "hey, gördün mü"** türünden, artık rutinleşmiş refakat sözleridir. Çizgiler (resimler), artık klişeleşmiş kavga-gürültü-rezalet görüntüleri iletirler. Bu görüntülere felaketi abartan **"kraaash!", "Fwak!"** gibi, çoğu kez Türkçeye çevrilme zahmetine katlanılmayan "ünlemler" eşlik eder. Bırakalım içeriği, başlıbaşına **gerilimin** bile konusu önemsizleşmiştir. Kahramanın sonunda yeneceğini herkes bilir. **"O sırada..", "birdenbire"** yazısını veya ürkmüş ifadeli birini görünce paniğe kapılarak bir

sonraki kareye bakan okuyucu, için için gayet iyi bilir ki, her zamanki kavgalardan biri olacaktır, korkunç bir yaratık peydah olacaktır, vs. Bu gerilim, her öykünün içinde sürekli ve belirleyici unsur olduğu gibi, okuyucunun (seyircinin) yaşamına da yayılır. Bir çizgi-roman öyküsünün bitmesiyle birlikte, gerilim bir dahaki öyküye, gelecek haftaya "devreder". Ne olup bittiği hakkında hiç düşünülmeyen, sonu gelmez bir süreklilikle bizi yuvarlayıp götüren çizgi-roman akışı, okuldaki, işteki yaşamımıza gayet benzediği için, hiç yabancılık çekmeyiz. Üstelik, kahramanımızın her gerginliği galibiyetle atlatmasıyla, yeni gerginliklere doğru biz de yeniden doğarız. Kahramanın bizim gibi sıradan bir öğrenci değil, insanüstü güçlere sahip fantastik biri olması, onun karşısına çıkan akıl almaz belalardan (hiç değilse) uzak olduğumuzu düşünerek rahatlamamızı sağlar.

Kahramanlar nasıl değişiyor?

Marvel-Comics'in çizgi-roman kahramanları, insanların rahatsızlıklarının, dertlerinin ne olduğuna göre değişiyor, 50'lerin tartışılmaz hakimi süpermen, tıkır tıkır işleyen çağdaş Amerikan yaşamında ortaya çıkan küçük pürüzleri doğaüstü gücüyle halleden, onun dışında bizim gibi yaşayan bir kahraman. 60'larla birlikte, Amerikan tarzı yaşam ciddi bir bunalım dönemine giriyor. İlerleyen uygarlığın, gelişen teknolojinin insanı "kendiliğinden" mutluluğa götürdüğü düşüncesi, kuşkuyla karşılanmaya başlanıyor. Özellikle gençler arasında yaygınlaşan toplumsal muhalefet hareketleri, zencilerin "insan muamelesi" görme taleplerini giderek, sertleşerek ortaya koymaları, vergisini zamanında ödeyen, yaşamdan fazla bir beklentisi olmayan, yuvarlanıp giden ortalama Amerikan yarttaşını ürküntü verecek boyutlara ulaşıyor. Yaşam, 50'lerde olduğu gibi, olağan akışından çıkıyor, karmaşıklaşıyor.

Bu değişim, tabii ki Marvel'in kahramanlarına da yansıdı, bir süre sonra. Halk, Fantastik Dörtler gibi yeni bir kahramanlarla tanışıyor. Yeni kahramanlar, yaşamın anlaşılmazlaşmasına bağlı olarak, daha da olağanüstüleşen güçlere sahipler. Yaşamın olağan akışının her an kesintiye uğrayabileceği, "huzursuz" dünya, kahramanların güçlerini kontrol edemeyen, neredeyse olağanüstü güçlerin esiri olarak kaderlerinin çizdiği yolda sürüklenen varlıklar olmasına yol açmış. Yeni kahramanlar ve öyküler, şiddet unsurunun konuyu tamamen ikinci plana ittiği, gerilimin mutlaklaştığı öyküler. Kahramanların kişiliği de giderek yok oluyor. Birtakım davranış kuralları, toplumsal refleksler **kahramanlaşıyor.** Okuyucu (seyirci) artık olağanüstü güçleri merak etmeden çok, çevresinde kendisini tehdit eden, korkutan, bir türlü de anlam veremediği gelişmelerin kendi denetimi dışında, hallolacak (birtakım güçlere halledilecek) şeyler olduğuna inanarak rahatlamak ihtiyacı içinde, çünkü.

Conan, kahramanları değiştiren bu oluşumun doruk noktasında ortaya çıkıyor. Marvel-Comics'in cevap verdiği "yeni kahraman" ihtiyacı, bu tipin oluşmasında belirleyici olan "iç" (çizgi-roman piyasasına içsel) etken. "Barbar" Conan, bunaltan, korkutan şehir hayatının cenderesini de kırıyor. İnsanın içinde bulunduğu ilişkilerin şiddetini/belirsizliğini uç noktasına kadar

Çizgi-roman birbirinden kopuk unsurlarıyla, sadece gerilim üreten akışından bir karecik.

götürebileceği, "barbarlık dönemi" gibi uçsuz bucaksız bir toplumsal zamana ve mekâna sahip. "Normal" çizgi-romanlarda, insan kendisini rahatsız eden anlaşılmazlıklara karşı duyduğu saldırgan tepkiyi dizginlemek zorunda kalıyor. Bu saldırganlığı ve düzeni bozan eğilimlere karşı öldürücü biçimde karşı koymayı, onun adına olağanüstü varlıklar, olağanüstü yollarla yerine getiriyorlar. Böylece, insanlardaki saldırganlık ve "muhafazakârlık" duyguları gene "düzen içinde" kalmış, bütün yalınlığıyla ortaya dökülmemiş oluyor. Conan'da ise, (dönem barbarlık olduğu için) her türlü şiddet, her türlü tepki biçimi mübah. İnsan daha bir rahatlıyor, yani. Conan, hiçbir zaman affetmiyor. Açıklamaya, haklı göstermeye, adalet hîssine gerek duymaksızın herkesi boğazlıyor. Üstelik, gücü olağanüstü değil, yalnızca abartılı bir insanî güç olduğu için, seyircisine daha yakın, daha **gerçekçi** geliyor. Toplumsal kurallara, -aslında gene bu toplumsal kurallardan doğan- çelişkiler, huzursuzluklar Conan'ı hayranlıkla izleyenler tarafından "vekaleten" çözülmüş oluyor.

Ama, bu çerçeve dışında, başta sözü edilen genel perspektifte bir değişim yok. Konu hiç önemli değil. Şiddet ve gerilim önemli. Her Conan macerasında bir olağanüstü varlık, bir güzel kadın ve Conan var, o kadar.

Marvel Comics açısından bir de "dış" kaynaklı yenilik var. Bu yenilik, yandaki yazıda sözü edilen "Heavy Metal dergisi ve benzerlerinin oluşturduğu "fantezilerimizi popüler kültür araçlarına esir etmeyelim" -hareketinin yarattığı dinamikten kaynaklanıyor. Bunun teknik belirtilerini görmek son derece kolay. Konuşma ve düşünce balonlarının asgariye inmesi, çizimlerdeki derinlik, her karenin başlı başına "resim" değeri taşıması, yazı ile resmin bir ölçüde özerkliklerini kazanmaları... kısaca, Conan'ı geleneksel çizgi-romandan ayırt eden bütün teknik özellikler, Marvel'ın aslında kendisi gibilere muhalif olan bu ekolden alıp suyunu çıkararak uyguladığı "hileler".

Conan'da, gene Heavy Metal dergisiyle ilgili yazıda sözü edilen efsanelere dönüş eğiliminin etkisini görüyoruz. **Süpermen** ve **Tarzan** gibi çizgi-romanlarda da görülen Batı mitolojisi kaynaklı unsurlar, Conan'da fazlasıyla bulunuyor. Zaten, Batı'da çok tanrılı dinlerin en son kalktığı bölge olan İskandinavya, **Valhelen, Thor, Colin** gibi tanrılarıyla birçok çizgi romana konu olmuştu. Conan'ı hazırlayanlar oldukça engin bir tarih araştırması yapmışlar. Dünyanın dört bir yerinden efsanelerden alınmış unsurlar, toplama takım halinde biraraya gelmiş. İskandinavya'dan **Ernik** ve **Krom** Orta Asya'dan (hâlâ Yakutların inandığı bir Tanrı, eski Mısır uygarlığının yeraltı Tanrı'sı **Set** muhtelif efsane kahramanları, Conan'da birarada. Fakat sırasında hepsi Conan tarafından haklanıyor. Üstelik, Conan bunları alışılagelmiş bilekgücü unsuruyla yok ediyor. □

CONAN NEDEN TUTULUYOR?

"İsteyip de yapamadıklarımız..."

Conan, anlaşıldığı kadarıyla şimdilerde Türkiye'de en çok tutulan çizgi-roman. Tommiks, Teksas, Zagor gibi (birçoklarının Amerikan ürünü sandığı) İtalyan ürünü çizgi-romanlar, Conan karşısında gerilediler. Üstelik, Conan'ın ilkokulludan işsize, öğretim üyesine dek tür tür insan izliyor.

Aslında, diğer yazılarda sözü edilen Marvel-Comics **ürünü başka kahramanlar da daha önce Türkiye'de yayınlanmıştı:** Süpermen ve Örümcek Adam **gibi. Fakat hiçbiri Conan'ın yaygınlığına erişememiş, Tommiks-Teksas'ın gölgesinde kalmıştı. Bunun nedeni, çoğu Batı mitolojisinden kaynaklanan fantezilere dayalı bu tarz çizgi-romanların Türk usulü "kahramanlık destanları"na fazlaca aykırı olmasıydı biraz da.** Kara Murat, Tarkan, Karaoğlan **gibi kahramanlar fantastik gücü olmayan, yiğit, becerikli insanlardı. Tommiks, Teksas da böyle "Türk usûlü" kahramanlardı. Bütün bu geleneksel kahramanların ortak özelliği, bugünkü ahlâki değerleri ve erdem anlayışının savunucuları olmalarıydı.**

Conan ise, Batı mitolojisinden kaynaklanan ve olağanüstü güçlerle donanmış yapısını, bu geleneksel kahramanlık değerleriyle birleştiren bir mahlûk. Üstelik, evrensel ve devlet düzenine ilişkin değerlerin ötesinde, bireysel kahramanlık ve "isyan" duygularını da açığa vuruyor. Conan'da Tommiks'in, Zagor'un bağışlayıcılığı, "insaniliği" yok. Kafası kızdığı zaman karşısındakini rahatça öldürebiliyor; "af" ve "acıma" kavramı kesinlikle yok. Kadınlara karşı muamelesi de aşağılayıcı. Zaten bütün kadınlar Conan'ın güçlü kollarına kendi istekleriyle teslim oluyorlar; yoksa Conan onları saçlarından tutup sürüye sürüye yatağa atıyor. Gençlik ve Toplum'un **3. sayısında Ankaralı Heavy Metalci** Barlas'ın **"coşkulu" sözleriyle:** "Tommiks Suzy'yi bir türlü şapamadı. Şimdi çizgi-romanlarda herif karıyla yatıyor, birilerinin kafasını parçalıyor." **Fakat şunu da söylemek gerek: Conan'daki bu dizginsiz şiddeti, çoğu kişi uzaktan uzağa, kendini Conan'la özdeşleştirerek seviyor, destekliyor. Anlaşıldığı kadarıyla, insanların isyanları, hoşnutsuzlukları arttıkça ve onlar da bunu içlerine atmak zorunda kaldıkça, Conan satıyor da satıyor!**

Hacılar köyünden lise birden terk Hüseyin Kavuklu **(19), Conan okuyanların isyanına tercüman oluyor:** "Günlük yaşamda karşılaştığım sorunların başında genellikle haksızlığa uğrama, kıskanılma ve maddi durum geliyor. Günümüzde haksızlığa uğrayan bir kişi hemen karakola koşuyor ve haliyle hakkını yasal yoldan elde ediyor. Maddi bir sıkıntıya düştüğümüz zaman ya çalışarak ya da borç isteyerek bunu gideriyoruz. İstenilmediğimiz ya da kıs-

kanıldığımız zaman kıskanan kişi uzaktan bakmak zorunda kalıyor. Ama bunu ilkel çağlarda görmek mümkün değil. Haksızlığa uğrayan bir insan bileğinin gücü ile ve nitekim şiddet ile hakkını almaya çalışıyor. İstemediği insanı öldürüyor. Maddi sıkıntıya düştüğünde çalıyor ya da zorla alıyor." **Vaziyet böyle karmaşık; bugünkü hayattan kimse memnun değil, halbuki eskiden her şey kestirme yoldan halledilirmiş, ama... Aması var işte; "her şey eski çağlardaki gibi olsa keşke" diyebilen de çıkmıyor. Bu düşünce, daha ziyade bir rahatlama mekanizması.**

Conan okurlar arasında "kısasa kısas" özlemi epey fazla

İstanbullu Doğan Şahin **(24) gibi** "İnsan, yapmak isteyip de yapamadıklarını Conan mecmuasında görüyor" **diyenlerin büyük çoğunluğu, anlaşıldığı kadarıyla gerçekten "yapamadıklarını Conan'da görüp" rahatlamakla yetiniyorlar. Adapazarı'ndan (18) ilkokul mezunu** Ayhan Nefes, "Conan'ı yorucu geçmiş bir günden sonra akşamları okuduğumda tüm yorgunluğumu atmış oluyorum, yaptığım planda Conan'ın da yeri oluyor" diyor. Kısacası, Conan okuyanlar her an azgınca üstümüze saldırabilecek insanlar değil; böylesi "şiddet" eğilimlerine kuşkuyla bakan ve eğilimleri doğuran toplumsal koşulları eleştirelerle ortak bir hoşnutsuzluk temeline sahip olan, fakat bunu ifade etmekte daha güvensiz, daha deneyimsiz kişiler.

Tabii bu, konuştuğumuz, mektuplaştığımız Conancılardan edindiğimiz genelleyici bir izlenim. Conan'ın bir Turanlı olduğunu düşünen, Conan'la birlikte en çok sevdiği çizgi-roman kahramanı olan Türk yüzbaşısı Volkan'**da** "Türklüğün gururunu, milletimizin kahramanlığını bulan" **(Giresun Osmaniye köyünden** Yusuf Genç**) Conancılar da var. Conan'la birlikte** Kara Murat, Tarkan **gibi "milli" Tommikslerimizi izleyenlerin sayısının epeyce olduğunu ekleyelim.**

Conan severler arasında Conan'ı, diğer yazılarda anlatılmaya çalışılan çizgi zenginliği ve teknik yenilik nedeniyle izleyenler de oldukça fazla. Tokatlı lise öğrencisi Yalkın Uzar **(16)** şöyle özetliyor: "Çizgileri çok net ve düzgün. Kompozisyon ve perspektif mükemmel. Konular ise filın senaryosu gibi düzgün ve sürükleyici." **Bu "izleyici tipi"nin oluşturduğu kesim içinde, çok sayıda çizer ve çizgi meraklısı var. Bunların bir bölümü, Conan'ı yabancı kaynakları da ihmal etmeden ciddiyetle izliyorlar. Türkiye'de Conan'ın tahrif edilerek baştan savma biçimde çizilen maceralarının piyasaya sürüldüğünden şikayet edenler, hatta Conan'ın artık Amerika'da da iyice tıkandığını söyleyenler var. Daha tecrübeli olanlar, Conan'ın eninde sonunda iki üç öykü tipine "bir canavar-bir kral-bir Conan" üçlemesine ve 100 kadar hareketin çizimine dayandığını söyleyerek hepten bozuk atıyorlar. Böyle bir eleştiriyi dile getiren Boğaziçi Üniversitesi öğrencisi** Can Gülen, **ayrıca Türkçe çeviriyi yapanları "oldukça harmonik olan İngilizce orijinali tahrif etmekle" suçluyor.**

- Peki, neden hâlâ izliyorsun?

- Gene de resim tekniği çok iyi. Değişir, güzel bir hikâye çıkar diye bekliyorum.

Conan'ın en eleştirel okuyucularının bile "beklediği" bir şeyler var...

İÇİMİZDEN BİRİ: CONAN

Günümüzdeki insan daha mı uygar?

CAN GÜLEN
(24-Üniversite öğrencisi-İstanbul)

İnsan doğuştan vahşidir. Çocuklardaki zalimliği düşünsene... Küçük çocuk yavru kedinin gırtlağını sıkar. İnsan, içgüdüsüyle, düşmanı saydığı şeyi yok etme hakkını kendinde bulur. Ama çevre koşulları sınırlıyor. İnsan trafikte giderken bazen gırtlaklamak istiyor, yapamıyor. Sokakta yürürken biri bana tecavüz ediyorsa, düşünce olarak, kafasını kırmak hakkımdır.

HÜSEYİN KAVUKLU
(19-liseden terk-Hacılar Köyü/Zonguldak)

Aslında her çizgi romanda bir şiddet unsuru vardır. Roman zaten bunun üzerine kurulmuştur. Şiddet bence kötülere ve kötülüklere karşı kullanılırsa daha insanca olur. Aslında Conan'daki şiddet çoğunlukla kendini savunma şeklinde ortaya çıkıyor. Günümüzde bile insanlar birbirini öldürür iken ve mo-

➡

dern (!) devletler silah satmak amacıyla küçük devletleri birbirlerine düşürür iken; bundan binlerce yıl önce ilkel bir çağda, eli silahlı birinin, yani Conan'ın veya benzeri birinin kendini koruması ve hatta bile bile, isteyerek adam öldürmesi (o çağlarda) gayet normaldir diyorum.

AYTEKİN ÜSTÜNDAĞ
(39-Büro şefi-Tarsus)

Conan'daki şiddeti biraz hayali olarak görüyorum. Bana komedi gibi geliyor. Kimin ne yapacağının belli olmadığı öyle bir çağda yaşamak istemem.

YALKIN UZAR
(16-İlkokul öğrencisi-Tokat)

Tabii ki, insanlık tarihinin ilk dönemlerinde şiddet doğal olacaktır. Conan yaşamak için, doğanın bu acımasız kanunu nedeniyle, şiddet başvuran bir kahraman. Ve bunu çok iyi uygulayan, yenilmez bir nitelik taşımakta.

AYHAN NEFES
(18-İşçi-Adapazarı)

Conan'daki şiddet unsuru tam çağına yaraşır bir biçimde Conan'ı sevilen ve öbür kitaplardan üstün kılan da bunun gibi özellikleridir.

SERDAR CANASLAN
(22-Üniversite öğrencisi-Ankara)

Bence şiddetin olması gayet normal. Conan'da olaylar 12 bin yıl önce geçiyor. O zamanın yaşam biçiminin "barbarlığı" gerektirdiği bütün tarihçiler tarafından kabul edilir. Haliyle o zamanları anlatan bir çizgi-romanın şiddet unsurunu kullanması gayet normal. Kaldı ki günümüzde bile barbarlığın hergün çeşitli örnekleri verilmekte. 12 bin yıl öncesine gitmeye gerek yok.

SUAT KARADAĞ
(24-Üniversite öğrencisi-Elazığ)

Conan'ın sert mizacı ve karakteri sanırım genç okuyuculara önemli bir şey kazandırmıyordur. Bu nedenle, kasap ruhlu bir kişiliği tasvip etmiyorum. Daha yumuşak olmalı... Fakat çizgi olarak çok hoşuma gidiyor.

DOĞAN ŞAHİN
(24-Üniversite öğrencisi-İstanbul)

Conan'daki şiddet unsurunu ben o zamanki yaşam şartlarına ve olayların geçtiği yerlere göre olumlu karşılıyorum. Hatta beğeniyorum. Zaten Conan mecmuasını diğerlerinden ayıran bir özellik de şiddet unsurunun hiç kısıtlanmadan yansıtılmasıdır. Benim yaşadığım çağ ve sorunları bambaşka. Ama insan olarak ortak noktalar muhakkak oluyor. Yer yer yaşadığım bazı olayları Conan'da görebiliyorum. Örneğin; bazı sorunlardan kaçma eğilimi, bazı sorunları üstüne giderek çözüme ulaştırma. Cesur olabilme, acımasız olabilme ve yardımseverlik de ortak noktalar olarak gösterilebilir... Tabii parasının üstünü vermedi diye adamı vuracak değilsin ama, bazı durumlarda bazı insanlar hakkediyorlar. Meselâ Doğramacı, herkesi doğruyor sen de onu doğrayacaksın... Herkesin içinden geçmiştir bunlar. Ama yapamazsın, çünkü karakol vs. bir sürü şey yeçer insanın aklından. Yapamayınca da rahatsızlık filan duymaz. Ama aklından geçer.

EKREM ÇALIŞKAN
(13-İlkokul öğrencisi-İstanbul)

Şiddet unsurunu biraz saçma olarak yorumluyorum...

BARBAROS GÜMÜŞ
(16-Lise öğrencisi-İzmir)

Conan'ın yaşadığı döneme göre şiddet olağan bir şey. Çünkü kanun denen şey en güçlü olana aittir. Conan, yıllarca yaptığı kölelikten dolayı bir meslek sahibi olamamaktadır. Yaşaması için savaşması gerekmektedir.

MEHMET KANLI
(16-Meslek lisesi öğrencisi-Eskişehir)

Bu şiddet unsuru o zamanki çağda normaldi. Şimdi ise barbarca gelebilir. Fakat bu şiddet Conan'da yalnızca çizgide kalmaktadır. Zararlı olduğunun düşünülmesine karşın bence bu şiddet unsuru o kadar önemli değildir.

CENGİZ ŞAHİNALP
(34-Mali danışman-İstanbul)

Conan'da şiddet unsuru mu var. Günümüzün uygar (!) dünyasında sergilenen akılalmaz şiddet eylemleri yanında, çağlar öncesinde bir barbarın birkaç kafacık kesmesi, tırnaklarını kesmesi kadar masum bir davranış olmaktan öteye gidemez. Bence Conan dergisi okullarda psikoloji derslerinde okutulmalı ve bir erkeğin nasıl olması gerektiği (olağanüstü gücünü ve kahramanlıkları kastetmiyorum) kafalara dank ettirilmelidir. Günümüz dünyasında yaşamak, Conan'ın yaşadığı varsayılan çağlarda yaşamış olmaktan çok daha zor ve tehlikeli kanımca... Conan'ın mücadele ettiği doğaüstü canavarların hep bir insan (!) tarafından yönlendirildiği düşünülecek olursa, insanın, dağdaki en doyumsuz ve acımasız yaratık olduğu yerçeği, çağları aşarak günümüze kadar sıçramıştır. Zevki ve çıkarı uğruna "yok etme" güdüsüne sahip tek canlı türü olan insan, yarattığı binlerce mekanik, elektronik ve ekonomik canavarlarla (!) giderek doğayla birlikte kendini de yok etmektedir. Günlük yaşamımızda içiçe olduğumuz bu insan yapısı yaratıklardan kaçıp saklanma ya da onları yok etme şansımız ne yazık ki, hemen hemen hiç yok. □

Lise mezunları sınavda

Daha önceki sayılarda liselerde verilen eğitimin ne işe yaradığı konusunda önemli iddialar içeren yazılar, konuşmalar yayınlandı. Biz bu soruların sürekli tartışma gündeminde tutulması taraftarı olmak isterken, konuyu daha açık bir şekilde geçtiğimiz ay içerisinde Ankara'da yaşadık.

●

Sözkonusu olan, Ulaştırma Bakanlığı'nın açtığı **"memur olma sınavı"**ydı. 48 kişilik boş yer için başvuran yaklaşık 9 bin kişi sırayla 19 Mayıs Stadyumu'nda "sınava tabi tutuldular." Sınava girmek için **"en az lise mezunu olmak"** şartı aranıyordu. Liselerin ne işe yaradığı konusunda artık daha net bir fikre sahibiz galiba. Liseden mezun olduktan sonra, üniversitelere girilemiyorsa da, bakanlıkların açtığı sınavlara katılabilme hakkı her zaman var. Her zaman var, diyoruz; çünkü bu hak yalnızca "bir kere" kullanılmıyor. Okul bittikten sonra, gazete sütunlarının özellikle iş arayanlar bölümünü takip etmek zorunda kalan binlerce genç bu tür "memur alma" sınavlarının sürekli "adayları". Hatta bu süreklilik öyle bir duyarlılık yaratmış durumda ki, yeni bir sınava giren her aday, daha önceki sınavlarda kazandığı tecrübelerine dayanarak kendisine yeni bir strateji, yeni değişik bir sınav yöntemi saptıyor. Örneğin sınav gözcülerinin sınav sırasındaki konumu üzerine, "eski" bir aday size oldukça değerli öğütler verebiliyor. Adaylardan **Orhan Çetin** 79 yılından beri bu tür sınavlara girdiğini söylüyor. **Orhan,** zaman geçtikçe bu tür devlet sınavlarına giren adayların sayılarında bir artış olduğu düşüncesinde. Her yıl liselerden mezun olan (ve tabii üniversiteye giremeyen) gençleri düşününce, bu, pek şaşırtıcı bir durum değil. Ama Orhan Çetin'in derdi daha başka. Lise mezunu olmanın Orhan'a sağladığı tek avantaj, bu sınavlara giren aday sayısının "görece" düşüklüğü. Eğer bu tür sınavlara bir de ortaokul mezunları girseydi "aday" sayısı fazlalaşacaktı kuşkusuz. Ama böylesi bir avantaja sahip olduğunu düşünen "aday"lar biraraya gelip, 9 bin gibi bir sayı oluşturunca, üstelik de bu toplanmış gençler 48 gibi iki haneli bir rakımla ifade edilen boş kadro için sınava girince, ortada avantaj adına hiçbir şey kalmıyor tabii. Üstelik de 5 yıldır sınavdan sınava koşuşturup duran ve işsiz statüsünü "koruyan" Orhan'ın sorusu "anlam ve önem" kazanıyor: **"Madem hiç işime yaramayacaktı, ben lisede niye okudum?"**

Gerçekten, eğer üniversiteye giremeyeceksek, şimdi lisede niye okuyoruz? Eğer bu soruya **"işte o sınavlarda sorulacak sorulara cevap verebilecek kadar bilgimiz olsun diye"** biçiminde bir cevap verilecekse, hiç vermeyin daha iyi. Soruların tümünü de doğru yanıtlayan lise mezunu gençler, bir türlü kendilerine **"sınavı kazandınız, memur olarak atandınız"** yazısının gelmediğini söylüyorlar... Neden acaba? Yoksa bize lisede verilen bilgiler mi yanlış? □

Yalnız Almanya'dan gelenler mi?

Hepimiz aynı sistemin "uyumcu"suyuz

Kabataş Lisesi öğrencileriyle "Almancı-uyumcular" üzerine sohbet ediyoruz. "Leylek" Levent, "Çok havalılar" diye yakınıyor, "ama onlar bizim kardeşimiz."

Bir aydır, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı ve basın "uyumcularla" uğraşıp duruyorlar. Herhalde duymayan kalmamıştır: "uyumcular", Almanya'da çalıştıktan sonra kesin dönüş yapan ailelerin ortaöğretim çağındaki çocukları. Bu çocuklar, Türkiye'ye ve Türk eğitim sistemine uyum sağlayabilmeleri için eğitiliyorlar. Temel Türkçe ve Matematik bilgisi veriliyor, İstiklâl Marşı öğretiliyor. Fakat, "uyumlu" olmaları için öğretilen asıl şey, "hal ve davranışlarının" nasıl olması gerektiği.

Uyumcular, "ilerde" kendilerine asıl lazım olacak "bilgi ve becerileri", öğretmenlerin ve müdürlerin, mikrofonlu yetkililerin söylediklerini, onların resmi "hal ve davranışlarını" izleyerek ediniyorlar. Öyle ya, uyum sağlanacak şey bir "matematik sistemi" değil, bir "hal-davranış ve ahlâk sistemi". Tecrübeli bir "uyumcu" olan **Arzu**'yla yapılan sohbet izlendiğinde görülüyor: Arzu derslerden çok, insan ilişkilerinden dem vuruyor.

Bu şekilde düşünüldüğü zaman, aslında okula başladığımızdan bu yana **hepimiz** birer uyumcuyuz. Geçen sayıda liseli bir arkadaşın yazısında anlattığı gibi, kuyruk olup sınıfa girmeler, törenler, kurallar, bize verilen en önemli eğitim (eğitim, mikrofonlu yetkililere göre öğretimden her zaman için önemli). Okulun bir işlevi insanı "ilerdeki" iş yaşamına hazırlamak. İkinci işlevi ise, "ilerde" yaşanacak bir ilişki için bizi "hazırlarken", bu ilişkiyi gayet belirgin biçimde **bugünden** kurmak. (1. sayıdan beri okula bu kadar önem vermemizin ve "yarın değil bugün ne yapacaksak yapalım" diye yırtınmamızın temelinde bu var). Bu ikinci işlev, belli davranış kurallarına, disipline, otoriteye, itaata "uyum sağlatma" olarak tanımlanabilir. Almanya'dan gelmiş olmak gerekmiyor; soru sormamayı, sessiz ve düzgün durmayı, üstümüze vazife olmayan işlere karışmamayı hepimize öğretiyorlar.

İtaat alışkanlığı

Uyumcuların uyum kursu gördüğü binanın bitişiğindeki yapının önünde beklerken Kabataş Liseli öğrencilerle, bu konuda ayaküstü bir sohbet yapmıştık. Gözlerini Almanya'ya açıp 13 sene orada yaşadıktan sonra iki sene önce Türkiye'ye dönen **Ogün Akçaefe**, "kurssuz" geçen kendi uyum sürecini anlattı:

"Ben çok zorluk çektim geldiğimde. Fazla dayak yemedim. Ama bir keresinde kravat takmadığım için müdürle uzun uzun tartıştık..."

Sohbet ediyoruz; özbeöz Türk uyumcusu diğer öğrencilerin de kravat takmaktan pek hoşlanmadıkları ortaya çıkıyor.

"Peki Ogün, kravatın lüzumsuzluğu üzerine tartışırken ne düşündünüz? Neden acaba o bu konuda tartışma gereği duyuyor da, siz duymuyorsunuz?"

Cevap bir sözcükle özetleniyor:

"Alışkanlık..."

İyi ya işte; alışkanlık biraz da "uyum" demek değil mi? Kimse kravat takmayı sevmiyor, kravat takmanın lüzumunu "kanıtlayan" gerekçeleri benimsemiyor; ama "alışılagelmiş" olduğu için yuvarlanıp gidiliyor. İşte uyum bu...

Halbuki...

Yerli uyumcular olarak gösterdiğimiz tepkiler, bazen gerçekten üzücü boyutlara ulaşıyor. Ogün'le, **"Almanyalı"** olarak dalga geçilmiş uzun süre, Arzu dalga geçilmekten hâlâ şikayetçi. Arzu'nun Almanya'dan alışmış olduğu rahat konuşması, rahat davranışları öğretmen tarafından şiddetle ve azarla bastırılınca, şiddete ve azara zaten alışmış "yerli uyumcular" olarak gülüyor, dalga geçiyoruz. Biraz abartılırsa, 10 senedir kodeste yatanların yeni gelen mahkûmla dalga geçmelerine benzemiyor mu bu?

Almanya'dan gelen uyumcularla ezelden beri uyumlandırma sürecini yaşayan yerli uyumcuların ilişkisi çok daha üretken yönlere gidebilir halbuki. Arzu, Alman arkadaşlarıyla ilişkilerini anlatırken, **"Gene de bizden soğuk insanlardı"** diyor! Ogün, **"Almanya'da arkadaşlıklar sırf eğlence hayatında geçerli. Burada ise çok kolayca, çok samimi ilişkiler, arkadaşlıklar kurulabiliyor"** diyor. Almancılarla ilişkiler, bizim zaten içine sokulduğumuz "uyum"a itile kakıla onların da "intibak ettirilmesini" sadomazoşist bir alayla izlemek yerine, "samimi ve sıkı arkadaşlık" geleneği yoluyla uyum hayatının dışında, başka bir hayat oluşturma yönünde olmalı. Yoksa, Almanya'dan gelen Ogün ve Arzu'yla **bizim** kuracağımız ilişki, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın dayattığı ilişkisizlikten daha mı az önemli? □

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın görüşü

"Bizim ortaokullarımız, liselerimiz bazı sergilerde boşuna işleyen makinelere benzer. Yani mücerrette (soyutta) çalışırlar. Çocuk 7 yaşında ilkokula başlar, 21'de yahut 25'de faydasızı ciddiye almak kabiliyetine göre üniversiteyi bitirir. Daha 1870'den evvel Bismarck lise mezunu proleterlerden bahsediyordu. Biz şimdi onun bu alayının ikinci safhasında, yani devlet memuriyetinin dışında içtimai fonksiyonu olmayan işsiz kalabalığı karşısındayız..."

1950- Ağustos, Yücel Dergisi

ALMANYALI ARZU, SARIYER ORTAOKULU'NDA

KÜRŞAT İSTANBULLU

Burada insan her yaptığından şüpheleniyor

Arzu Kelkit 1971 Almanya doğumlu. Geçen sene Türkiye'ye gelmişler; doğru Sarıyer Ortaokulu'na. Sonra? Arzu anlatıyor...

Arzu- Almanya'da okul durumum çok güzeldi. Alman arkadaşlarımla pek iyi geçiniyorduk. Buraya kesin dönüş yaptığımızda derslerde pek güçlük çekmedim. Ama buradaki arkadaşlarla pek iyi bir kontak kuramadım. Çünkü buradaki yaşıtlarımla anlaşamıyorum. Çoğunlukla benden büyük olanlarla arkadaşlık ediyorum. Türkiye'deki yaşıtlarımın düşünceleri daha geri. Aslında sonradan öğrenmem gereken şeyleri daha önceden öğreniyorum. Bu da iyi bir şey değil. Bence 13 yaşında birinin 18 yaşında biri ile problemlerini paylaşması iyi bir şey değil.

- Burada arkadaşlarınla aranda ne gibi sorunlar çıktı?

Arzu- Almanya'da çok az Türkçe biliyordum ve bir iki cümle dışında yazamıyordum. Türkiye'ye geldikten sonra çok güçlükler çektim. Tabii öğretmenlerim yardımcı oldu ama bu çevre ile olan ilişkilerdeki güçlükleri gidermedi. Mesela arkadaşlar konuşmanıla "Ne biçim Türkçe konuşuyorsun" gibilerden alay ettiler. Alman arkadaşlar ise kendileriyle benim aramda hiçbir ayrım yapmıyorlardı. Gerçi biraz bize göre soğuk insanlar ama gene de iyiydiler. Sonra, orada karşı cinsle ilişkiler gayet doğal, bir art düşünce yok. Burada insanın karşı cinsini tanımasına bile fırsat olmuyor. Okul yönetimleri de kısıtlıyor erkeklerle kızların arkadaşlığını. Bunlar öğrencilerin gelişmesi açısından engelleyici. Ama zamanla bunlara da alıştım.

- Almanya'daki eğitim sistemiyle Türkiye'dekini karşılaştırmayı hiç düşündün mü?

Arzu- Almanya'da öğrenciler ile öğretmenler arasındaki ilişki, daha rahat ve serbest. Öğretmenle öğrenci arkadaş gibi oluyor. Burada ise çok disiplin var. O yüzden okul pek öyle rahat olmuyor. Bana göre Almanya'daki eğitim sistemi daha iyi ve öğrencinin gelişmesini, kendini geliştirmesini amaçlıyor. Dersler öğrenciyi sıkmıyor, çünkü derslerde etkin oluyor. Öğretmen yalnızca yol gösteriyor. Dersler ezberlemeye dayanmıyor. Burada ise dersler çok sıkıcı. Öğretmenlerle öğrenciler arasındaki ilişkiler çok soğuk. Almanya'da öğrencilerle öğretmenler tartışabiliyor ve söylediklerinizi haklıysa öğretmen kabul ediyor. Burada ise böyle bir şey olmuyor. Olsa bile öğretmen tarafından yadırganıyor. Sonra Alman milli marşını okulda öğretmiyorlar bile, çünkü gereksiz buluyorlar. Burada ödevler de çok kötü. İnsanı sürekli eve bağlıyor. İnsan burada çalışkan olsa bile bir şey farketmiyor. Her adımını attığın yer imtihanla.

- Almanya'da imtihan yok mu?

Arzu- Var, ama baskısız bir şey. Burada ise imtihanlara bizi atyarışı gibi hazırlıyorlar. İlkokuldan itibaren hep baskı, hep imtihan, imtihan, imtihan.

- İş dönüp dolaşıp disipline geliyor. İnsan disiplinle yaşayınca galiba disiplinsiz yapamıyor. Sonra kendisi de bu disiplinin uygulayıcısı oluyor.

Arzu- Evet, çoğunlukla öyle oluyor...

- Peki insan nasıl rahat olabilir?

Arzu- İnsanlar serbest olabilmelidir. Tabii ki bunun bir hududu var. Ama bunu insanların kendisi çizmeli. Yani yaptığı her hareket hakkında "acaba bu yaptığım doğru muydu, acaba toplum ne der?" diye düşünmemeli. Çünkü insan burada her yaptığından şüpheleniyor.

- Peki, şimdi de disiplinin uygulayıcıları hakkında konuşalım. İki farklı eğitim sisteminde okul yönetimlerini karşılaştırır mısın?

Arzu- Almanya'da okul idaresi öğrencilerin sosyal faaliyetlerine karışmaz. Türkiye'de ise farklı düşünceler pek hoş karşılanmaz. Öğrencilerin bunları yapmamaları için ellerinden geleni yaparlar çoğunlukla. Yıl sonunda biz yıl sonu partisi veririz, fakat bunu yasaklarlar. Biz de bunu gizli yapmak zorunda kalıyoruz. Almanya'da ise böyle bir sorun yok.

- Peki, Almanya'da bir sorunun olduğu zaman...

Arzu- Okulda sınıf öğretmenleri vardı. Onlar öğrenciyle çok ilgileniyorlar. Gelip soruyorlardı: "bir sorunun var mı?" diye. Ben de "evet" diyordum. "Şu saatte boş vaktim var, gel tartışalım" diyordu.

- Türkiye'de de sınıf öğretmenliği var...

Arzu- Evet, bir idare var, bir de sınıf öğretmeni var. Ama derslerle ilgili sorunlarla ilgileniyorlar. Sonra bir de müdür var. Almanya'da idarenin de müdürün de öğrenciler üzerinde bir baskısı yoktur. Orada gidip rahatlıkla müdürle tartışabilirsin. Burada ise böyle bir şey sözkonusu değil. Müdürler çok sert oluyor, özellikle lisanları çok kaba ve çok pis.

- Peki Almanya'da öğrencilerin sosyal faaliyetleri nasıldı?

Arzu- Okulun dışında öğrencilerin gidip oturup tartıştığı, konuştuğu yerler vardı. Sonra Almanya'da okuduğum okulda iki gazete çıkıyordu. Bunlar, bütünüyle öğrencilerin yazdığı küçük öğrenci gazeteleriydi. Yaşlılarla, gençler arasındaki ilişki, çatışma, sorunlar, geri kafalılık, karşı cinsle ilişkiler gibi konular yer alıyordu.

- Burada?

Arzu- Burada okulda bir sosyal faaliyet görmedim. Bazı kol çalışmaları var. Kızılay Kolu, Yeşilay Kolu... Bu kollara girince orada boş boş oturuyorsun. Yani hiçbir şey yapılmıyor.

- Peki bunu değiştirmek için bir girişim yok mu, olamaz mı?

Arzu- Böyle bir isteğimiz olmadı. Çünkü çoğunlukla kimse bu konularla ilgilenmiyor. Öğrenciler varolan durumu kabullenmişler. Ve öylece sürüp gidiyor. Zaten öğrenciler böyle isteklerde bulunsalar bile veliler de okul idaresi de istemez. Herhalde çocuklarının kendilerini eleştirmesinden veya kendileriyle tartışmasından korkuyorlar. □

Gençliğin örgütlen

İRFAN EROĞLU

Şimdi, "bu ülkede bir gençlik politikası yoktur?" diyenleri ne yapmalı? Bu ülkede bir gençlik politikası vardır ve bu politika hemen hemen yüz yıldır hiç değişmemiştir. Nedir bu politika? Siyasal bir güç haline geldiğini görünce, değişiklik taleplerinde bulunacağını sezince tüm gençliği lekelersin, biraraya gelmesine, kendi başına bir iş yapmasına izin vermezsin; en azından, onları her şeyleriyle "izin" ve denetim altında tutarsın. Bu bir gençlik politikası değil de nedir? Jön Türkler neden tu kaka idi? Türk Ocaklar, Mussolini ve Hitleri hayran hayran izleyip giderken nasıl kapatılmışlardı? Açılma-kapatılma katsayısı en yüksek dernekler gençlik dernekleri değil midir? İster sağcı, ister solcu, ister futbolcu; devlet, kendi iradesi ve denetimi dışında gençlik politikası diye bir şeyler olmasına tahammül edemez. Gençlik politikası vardır ve budur...

●

Yahu diyorlar, bu ülkenin nüfusunun % 66-67'sinin yaşı otuzdan aşağı! Hani ülkede bir gençlik örgütü; ama gerçekten demokratik kavramların konuşulduğu falan bir örgüt nerede genç sinemacılar, filatelistler, marangozlar, sağlıkçılar, öğrenciler, vesaireler? % 66 yanıltıcı bir rakam mı yoksa? Değil, çünkü 450.000 kişi üniversite sınavına giriyorsa yalnızca lise mezuniyetine hak kazanmış 18 yaş dolayında yarım milyonu aşkın genç var demektir bu. Bir ülke ekonomisine çalışarak, fiilen hizmet edenlerin onikimilyonikiyüzellibini (resmi rakamlara göre) 12-24 yaşları arasında ise, bu sayı tüm çalışan nüfusun % 40'ını oluşturuyorsa adama, "hop gençler, n'oluyor" demezler mi? Falan filan.

T.C. Anayasa'sı gençliğin "korunmasına" ilişkin maddeler içeriyor. Falan filan.

Avrupalı kurumlar, Avrupa Gençlik Merkezi, Fonu vesaire, gençliğimizi temsilen giden insanlara "neden Türk gençliği bizimle ilişki kurmuyor, yoksa ülkenizde genç yok mu?" diye soruyorlar, yoksa sizde şey yok mu dercesine. Gafiller, ne bilsinler ahvalimizi. Falan filan...

Halkevleri, tek parti döneminde fiilen Cumhuriyet Halk fırkasının gençlik örgütü durumundaydı. Gerçi "her yaştan, her baştan Türk vatandaşları" geliyorlardı ama, Halkevleri biraz da Hamdullah Suphi Tanrıöver'in komutasında Mussolini-Hitler hayranlığıyla karışık bir "dinamizm" geliştiren özerk gençlik örgütü Türkocakları'na alternatif olarak ortaya atılmıştı. Türkocakları hoş bir şey miydi? Herhalde değildi. Fakat, "devletin ve Cumhuriyet Halk Fırkası'nın dışında bir gençlik örgütü"nün devlet nezdindeki tasavvur edilemezliği açısından, bu olay tipik bir örnek. Prensip artık ananevîleşmiş: Gençliğin örgütlenmesi yerine - Gençliği Örgütlemek.

Gençliği ör

me hakkı mı,

Gençliğin örgütlenmesi önemli bir şeydir. Birincisi kişiliğini bulması açısından, ikincisi "demokrasi" açısından, nihayet eğitim açısından gençliğin örgütlenmesi önemli bir şeydir. Bütün bu önemli şeyler bir yana, temel özgürlükler insan hakları vesaire açısından da vazgeçilmez, ertelenmez ve de gözardı edilemez bir **haktır**. Bir şeyler yapmak, söylemek için biraraya gelmek, yaptığı ve söylediği şeyi sınayıp değerlendirmek, çağdaşlık bağlamında bile tartışmasız bir **haktır**.

Bu o denli açık bir konu ki, MEGSB yetkilileri bile, gençliğin nasıl örgütleneceği hakkında kafa patlatıyorlar, palattılar, patlatmaktalar. Örneğin rahmetli **İ. Hakkı Güngör**. Kafası mevzuatlarla, tüzüklerle, yönetmeliklerle ve bunlara uydurulmayı bekleyen gençlik sorunlarıyla dolu olarak öldü. İ. Hakkı Güngör gençliğe güvenen sayılı bürokratlardandı belki, ama o'nun da aşamadığı, bürokrasi ile birarada varolan genel güvensizlik ortamının yarattığı bananeci, biraz da tembel bir MEGSB ortamı vardı. Gerçi Bakanlıkta Avrupa temsilcilikleri "bile" yapmış gerçekten "iyi niyetli" görevliler yok değildi. Ama onların çalışmaları hep engelleniyor ya da gözardı ediliyor, kaâle alınmıyordu. Güngör'ün müsteşarlığı döneminde başlatılan çalışma ve hazırlıkların bakan tarafından onaylanmayışını, siyasi geleceğini tehlikeye atmama ve güvensizliğe bağlayarak bağışlama eğilimi gösteren kafalar vardı. Yine de kafasını kullanıp gençlik hakkında araştırmalar yapıp bir şeyler söylemeye çalışanları görmek mümkündü. İ. Hakkı Güngör'ün bıraktığı yerden yardımcısı **Gültekin Çeki** yürüdü, gençlerin örgütlenebilecekleri alanları ve bunların anlamlı boyutlarını belirledi, örgütlenmelerini kolaylaştıracak önlemleri düşünüp yeni bakan **V. Dinçerler**'e sundu. Sonuç: şimdi emekli. Bu işi birlikte düşünüp çalıştıkları **Ö. Karayeğen** de Bakanlıktaki görevinde değil artık. Bu iş zaten tek tek Bakanlık görevlilerine bağlı değil.

Şu kesin: gençliğin önemli örgütlenmesi önemli bir şeydir. Şu da kesin: en yetkilisinden en ilgisizine kadar tüm resmî, gayriresmî kurum ve kuruluşlar "bir gençlik politikası"nın belirlenerek yürürlüğe konumasının gerekliliğine inanıyorlar. Bir gençlik politikası. Tek gençlik politikası uyarınca, tek gençlik örgütlenmesi, tek model, tek biçim, tek uygulayım. Bu tür örgütlenmelerin sonucunu biliyoruz. Kesin olan bir başka şey de tek tip, tek model gençlik örgütünün genel politikasını bu örgütün "üstündekilerin" saptayacağı. Çünkü gençlik, politika ile ilgilenmez.

Yaklaşık bir yıl önce, dernekler yasası yürürlüğe girmişti. Yasa uyarınca gençler de dernekler kurabiliyor. Ya boş zamanları değerlendirme, ya spor ya da gönüllü hizmet dernekleri olabiliyor bunlar. Boş zamanları değerlendirme dernekleri; çünkü gençlerin "boş zamanları" oluyor ve bunları "yararlı" bir biçimde, eğitsel olarak değerlendiremiyorlar, büyüklere göre. Hem dernek kurmak, gençlerin örgütlenebilmeleri açısından elde bulunan tek seçenek. Çünkü hiçbir zaman gençleri doğrudan ve kitlesel olarak örütleyebilecek siyasi parti, sendika, kurum vs. gibi şeylerin kurulmasına olanak yok. Ayrıca bunların içinde "genç bilmem ne" olarak da örgütlenmek olası değil. Bu yüzden tek seçenek dernekler.

Diyelim ki dernek kurmak kafamıza yattı. Öğrenci derneği kuracaksınız, ki bu, büyük olasılıkla YÖK tarafından dikkatle izlenecek, ama engellenmeyecektir, çünkü okullarda öğrenci örgütlerinin kurulmasının desteklenmesi doğrultusunda oluşmuş bir kanıları olduğu hakında çeşitli imalar bulunmaktadır. Biz yine de öğrenci derneği yerine örneğin satranç derneği kurmanızı öneririz. Çünkü zaten üyelerinizin büyük çoğunluğu öğrenci olacaktır, ekonomik ve sosyal nedenlerle. Bir kez dernek kurmaya karar verdiniz mi, tek konuyla ilgili olmasına dikkat etmelisiniz. "Satranç ve model uçak ve maket derneği" adlı bir girişimin izin işlemleri yapılmayacaktır.

Derneğiniz bir kez kurulduktan sonra, gücünüze bağlı olarak hemen çalışmaya başlayabilirsiniz. Ama iş yurt dışı ilişkilere geldi mi, örneğin Avrupa Gençlik Fonu'nun bir uluslararası turnuvanızı desteklemesi söz konusu oldu mu, başınıza bir sürü iş açılacaktır. Bakanlar Kurulu'na kadar uzanan bir imza ve izin töreninden geçmeniz gerekecektir. Bu da işbitirici hükümetler sayesinde 6 ayda ya da bir yılda belki çıkar imzadan. Turnuvanız da yatar tabiî. Bu tür sakıncaları aşmanın yolu, ilgi alanları benzer derneklerin birleşip, federasyon benzeri "birlikler" oluşturmalarında aranıyor. Bu düşünce, büyük ölçüde İ. Hakkı Güngör'ün önderliğinde doğmuş, G. Çeki ve Ö. Karayeğen tarafından geliştirilmiş, Fransız Gençlik Birlikleri örneğine göre ülkemize uydurulmuş bir örgütlenme modeli. Bu konuda MEGSB'nin oldukça yoğun olduğunu sezinlediğimiz çalışmaları bugünlerde belki sonuçlanabilir. Birliğin babası Rahmetli İ. Hakkı Güngör, belki de nostaljik nedenlerle, Halkevleri benzeri bir model öngörerek, tüm gençlik örgütlerinin üstünde bir çatı birimi ile biraraya getirecek hükümetle ve diğer resmî kuruluşlarla diyalog halinde bulunacağı, ayrıca da belki birbirinden bağımsız gibi görünen konularda gençliğin işbirliği yapabileceği bir olanak yaratmak amacıyla önermişti birliği. Birlik, eğer kurulursa, halen varolan tek tük dernekler (**GGHD, ANGÖK** gibi) bu birliğin işleyişinde söz sahibi olabilecekler demektir. Ama yine de, henüz gençlik örgütlenmemişken gençlik örgütlerinin üst örgütü olarak bir birliğin işleyişe katılması kabul edilebilir bir adım olarak görünmüyor. Gönüllü gençlik derneklerini nasıl Fransız üst örgütü **Coutres-Voux** örgütlemişse, bizde de bir üst örgüt, örneğin Gönüllüler Birliği kurulabilir.

MTTB'nin dönüşü (mü?)

Bu arada tepeden inme merkezi örgüt konusunda Bakan V. Dinçerler'in de muhalefeti olduğu, "Öyle tepeden inme birlik olur mu, gençler derneklerini bir kursunlar, sonuçta ne çıkar, birlik gerekir mi gerekmez mi, belli mi olur" şeklinde düşünceleri olduğunu rivayet eden çevrelerin bulunduğunu belirtelim. Aynı şekilde, herhalde V. Dinçerler'in bir dönemde **Millî Türk Talebe Birliği** Yürütme Kurulu'nda görev aldığını, uzun süre dernekçilik yaptığını ve MTTB'ye gönlünü kaptırdığını sağır sultanlar da duymuşlardır. İşte bu MTTB, **MİSK** adlı sendika konfederasyonu sıkıyönetimce kapatılmadığı, haklarında kamu davası açılmadığı gerek-

➡

gütleme gereği mi?

çesiyle yeniden çalışmaya başlayınca, aynı gerekçe ile mahkemeye başvurup yeniden çalışma iznini almak istemişti. Ama bu başvurunun hemen ardından kamu davası açılmış, MTTB kapalı kalmaya devam etmişti. Davanın ne yönde sonuçlanacağı hakkında bir fikir yürütmek zor. Burası Türkiye'dir; hem de MTTB'ye gönlünü vermiş olanlar önemli mevkilerde bulunmaktadırlar.

MTTB açılırsa ne olur? Hiç. Türkiye'nin **tek** talebe birliği olarak çalışmaya devam eder. Talebelerimiz de gidip feyzalırlar. Avrupa'da Türk gençliğini temsilen, yarı resmî MTTB yöneticileri katılırlar. Hakkımızda kararlar alır, uygular, kredilerimizden kesintiler yapabilirler. Bizde de özerk dernek ve kuruluşların gerekliliği üzerine yazar, çizeriz.

Alın işte çiçek gibi dernek

Şimdi, dernek kurmuştunuz ya biraz önce; o derneği, dernekle ilgili bakanlığa tescil ettirmek zorundasınız. Bu güç bir iş değil de, üzerinde onlarca yıllık lekelerin çıkmaz izi bulunan gençlik adıyla bir dernek kurmuşsanız, MEGSB'na götürmeniz gerekecektir. Onlar sizin derneğinizi güzelce sınıflandırıp, ... **Gençlik Kulübü**, ... **Gençlik İhtisas Kulübü** veya ..... **Gönüllü Gençlik Kulübü** olarak tescil (veya tebdil) edecekler, hazırladığımız tüzüğe ek olarak bir tescil yönetmeliğe uymanızı garanti altına alacaklardır. Bir kez tescil edildiniz mi, markanızın sağ üst köşesine halka içinde R yazdırmanız mümkündür. Böylece birliklere katılmanız da, faaliyetleriniz de, hem devlet tarafından kolayca denetlenmiş olur, hem de siz kendi kendinizi iyice sınırlamış olursunuz.

Boş zaman ne demek? Boş zamanı değerlendirmek ne demek? Bu kavram özellikle **Özcan Köknel, Birsen Gökçe** gibi "gençlik bilimciler" tarafından "daha çok özgür zaman" kavramıyla karşılanıyor. Bu kavramı, öncelikle okul yaşamı olanlar için kullanıyorlar. Onlara göre özgür zaman, bireyin kendisi ve başkaları için bütün "zorunluluklarından" veya bağlantılarından kurtulduğu ve kendi istediği bir faaliyetle uğraşacağı zaman olarak anlaşılmalı. Özgür zamanın karşıtı olarak da, okul geçen süre, yani öğrencinin doğrudan, zorunlu olarak bağımlı olduğu ve esnekliği olmayan bir süre anlaşılmakta. Bu, şunu gösteriyor: Nasıl **eğitimle, gençlik** aynı Bakanlığın konusu olmuşsa, eğitim sorunları ile gençlik sorunlarının da **aynı**ymışcasına anlaşıldığını! Bunun sonucu olarak eğitim, her kurumda, dernekte, yapıda, **ilaç** olarak sunulmakta. Ama **tek** bir biçimde eğitim, **tek** amaca yönelik eğitim. Oysa, yine **Bakanlık adına** araştırma yapan Prof. B. Gökçe'nin belirttiğine göre, gençlik sorunları eğitimden kaynaklanmamaktadır. Tam da tersine, gençlik sorunları eğitimdeki başarıyı düşürmektedir. Gençlik sorunlarının temelinde, gelişmekte olan bir ekonomiye sahip oluşumuzu bulan görüşleri ağır bastığını adlarını andığımız gençlik bilimciler söylüyorlar.

Bizce tartışmalı, ama belki de işleyiş bakımından gerekli önlemler olarak, yönetmelikte şu tür maddelerle karşılaşabilinir: Bakanlık görevlilerinin uygunluk denetlemeleri, Bakanlığın siyasî eğilimlerini taşıyacak kişilere verilmesi ile siyasî eğilimlerine uygun olmayan kulüpler hakkında olumsuz raporlar düzenlenebilir. Üyelerin doğrudan denetimi ya da dernek seçimleri üzerinde Bakanlık görüşü ağır basabilir. Hatta

İsmail Hakkı Güngör, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı henüz bir adet Gençlik ve Spor Bakanlığı + bir adet Milli Eğitim Bakanlığı halindeyken, Gençlik ve Spor Bakanlığı'nda, alanını ciddiye alan ender kişilerden biriydi. Kafasında "Halkevleri" benzeri bir model vardı, onu yaşatmaya çalışıyordu. Vesayetçi/velayetçi geleneğin "ince ve gerçekten saygıdeğer bir üyesiydi. Geçen sene vefat etti.

üyelerin belirtilen faaliyette bilgisi, becerisi denetlenebilir. Bu durumda politik tercihlerin egemen politik görüş doğrultusunda ön plana çıkması kaçınılmazdır. Kulüp üyelerinin dışında kimse kulüp faaliyetlerine katılamayabilir, hatta kimi durumlarda kulüp üyeleri kendi faaliyetlerine bile katılamayabilirler. Bu tür maddelerle karşılaşılması, çıkacak yönetmeliğin doğrultusu ve niteliği hakkında önceden söz söyleme olanağını ortadan kaldırdığı gibi, seçilecek modele uygun olarak, emniyet sübapı niteliğinde derneklerin ya da kulüplerin kurulmasına da yol açabilir. Böylece doğması muhtemel muhalefetlerin hükümetler politikası doğrultusunda denetlenip törpülenmesi sağlanabilir.

Bizim sorunumuz- biz çözeriz

Gençlik örgütlenmeli denip duruyor. Ancak bizce bu örgütlenmelerin vesayetinin bakanlıklara; yürütme ve denetlemelerinin de "genç olmayan" politikacılara bırakılması doğru değildir. Gözden ırak tutulmaması, durmaksızın vurgulanması gereken bir nokta da, gençliğin örgütlenmesinin çağdaş toplumlar ve hukuklar açısından bir **hak** olduğudur. Bir noktadan sonra, "gençliğin örgütlenmesine zamanında izin vermiş olsaydık bu sorunlar bu boyutlara ulaşmazdı" anlayışı, en azından bu işi son kertede bir **izin** işi olarak gördüğü için, kısır döngüyü yeniden başlatan bir yaklaşım.

Eğer genç nüfus sendikalarda, partilerde, başka biçimlerde örgütlenemiyorsa; örgütlenme modeli olarak yalnızca dernekler kalmışsa, bu dernekler de toplumsal-ekonomik-politik istemler doğrultusunda örgütlenemeyecekse, bari derneklerin kuruluşu kolaylaştırılsın derken tepeden inme tescil yönetmelikleriyle gençlik dernekleri, spor federasyonları gibi üst örgütlere bağlanma zorunluluğunda bırakılacaksa, gençlik bunu tartışmalıdır.

Gençliğin en önemli sorunu, bugün bizzat gençliğin kendisidir. Örgütlenmiş ve temel hak ve özgürlükler çerçevesinde sorunlarını demokratik bir biçimde konuşabilen, paylaşabilen bir gençliği özlüyoruz. Ve örgütlenme biçimi hakkında söz hakkının gençlikte olması gerektiğine inanıyoruz. Özerk kurumlaşmaların doğması gerektiğine, YÖK'ün ve bakanlığın doğrudan politik egemenliğe sahip olmadığı gençlik örgütlerinin doğması gerektiğine inanıyoruz. Kesinlikle homojen bir yapılanma göstermeyen gençliğin kendi geleceğini tartışma hakkının, en az örgütlenme hakkı kadar, olduğuna inanıyoruz. □

Avrupalaştırılan Teşkilatlar

Her şey yıkılmıştı. Ailelerden hükümetlere, evlerden kütüphanelere, müzelere kadar herşey, tüm kurumlarıyla, değerleriyle bütün Avrupa yer ile yeksan olmuştu. II. Büyük Savaş, yalnızca ulusların değil, tüm kıtanın savaştan nefret etmesine neden olacak kadar büyük zararlar vermişti. Bununla birlikte savaşla gelen yıkım, düşünürlerin ve politikacıların ortak özlemini yeniden gündeme getirmişti: Avrupa Birleşik Devletleri özlemini. Çünkü Avrupa, dünya egemenliğini üzerinde yaşayan ulusların birlikte oluşturdukları güç olmaksızın sürdüremeyeceğini anlamıştı. Kültürü, ideolojisi, dünya görüşü ve özellikle *demokrasisi* ile dünyada ağırlığını koyacak tek güç ya da dengeleyici güç olmak düşüncesi "Birleşik Avrupa" ile artık düş olmaktan çıkmıştı. Ve AVRUPALILAŞMA düşüncesini olgunlaştıracak bu bilinci her bireye taşıyacak, sorunları tartışıp uzlaşmalar önerecek bir kurum II. Savaşın hemen arkasından, 5 Mayıs 1949 tarihinde kuruldu. Avrupa Konseyi hem savaşın yaralarını saracak, hem hükümetler arasında olası çekişmeleri giderecek önlemler alacak, hem de AVRUPALILAŞMA bağlamını resmi anlamda meşrulaştırıp kitlelere taşıyacaktı.

AET, Avrupa Parlamentosu ve benzeri diğer kurumlar da Avrupa Konseyi gibi, Avrupalılaşmak için kurulmuş ve hep eşgüdümlü çalışan hükümetlerüstü örgütler. Bu örgütlerin kurucu üyeleri, örgütlerin kararlarına uymak zorundalar. Bu nedenle ister muhafazakâr olsun, ister sosyal demokrat, ister komünist olsun, ister Hıristiyan demokrat; her parti için, her parlamento için, hem de dernek vs. için Avrupa Konseyi son derece önemli. Burada söz söyleyip, fikir beyan etmek bile, kamuoyu düzeyinde etkili olabilmek için güçlü bir etken.

Avrupa Konseyi'ne ve diğer Avrupalılaştıran örgütlere Türkiye'de üye. 1856 yılındaki Paris Kongresi'nde - kâğıt üzerinde de olsa Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa Ulusal Topluluğu'na üye olarak kabul edilmişti. Bu çok daha önceleri başlayan Batılılaşma eğilimlerinin bir sonucu olmaktan çok, Avrupalıların bir ihsanı olarak kabul edilebilir, ama Avrupa Birliği, ilkesine göre kurulan her örgüte, kuruma Türk hükümetlerinin can-ı gönülden katılma zorunluluğunu duymalarının da bir başlangıcı olduğu söylenebilir. Çünkü ana espri Batılılaşmadır. Türk hükümetleri Batılılaşmayı amaçlar, Avrupalılar da Avrupalılaşmayı. Zaten buradan tanıştıkları söylenir.

Ama, bizi asıl ilgilendiren olaylar Avrupa Konseyi'ndekiler değil. Biz daha çok Avrupa Konseyi'ne bağlı olarak hizmet veren *Avrupa Gençlik Merkezi* ve **Avrupa Gençlik Fonu** ile ilgileniyoruz.

Avrupa Gençlik Merkezi aslında yalnızca bir bina. Ama bir binanın yüklenebileceği işlevlerin çok üstünde olanakları sunuyor gençlere. Nedense, Avrupa'da gençlik sorunlarına yıllardır önem veriliyor. Hatta gençlik politikalarını doğru saptayamayan partilerin seçim şansları olmayabiliyor. 1960 yılında Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin gençlerinin ve örgütlerinin üst düzeyde temsilcileri ile hükümet temsilcilerinin biraraya gelerek gençlik sorunlarını tartışıp, değişik eğilim ve görüşleri bir potada değerlendirecek, eylemlerine yön verecek bir merkez kurma kararı alınıyor. Böyle bir merkez ancak 1972 yılında kurulabiliyor.

Avrupa Gençlik Merkezi'nin amaçlarını şöyle özetleyebiliriz: Gençlik liderlerinin Avrupalı bilincini geliştirici desteklerini sağlamak; hükümet-dışı gençlik örgütlerinin uluslararası düzeyde ve İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler bağlamında biraraya gelerek tartışabilecekleri bir merkez oluşturmak; bu doğrultudaki çalışmalara aktif katılmayı sağlamak; Gençliğin doğrudan doğruya kendisi ile ilgili sorunlarına çözümler aramak; tüm bunları doğrudan kurulan ilişkiler aracılığı ile gerçekleştirerek gençlik örgütlerinin deneyim ve düşünce zenginliğini artırmak.

Kendi terimleriyle özetlemeye çalıştığımız bu amaçlarının yanında yine özetle Avrupa Gençlik Merkezi'nin çalışma biçimine, işleyişine bir göz atalım. En önemli işlevlerden biri, Avrupa Gençlik Merkezi'nin hükümetdışı ve hükümetlere bağlı gençlik örgütleri temsilcileri ile hükümet temsilcilerini biraraya getirmesi, bir biçimde ortak çalışma ortamına alması. Sonra uluslararası ve ulusal tüm gençlik örgütlerinin bu ortamda dönüşümlü olarak söz ve görev hakkının olmasını da eklemeli. Uluslararası ve ulusal gençlik örgütlerinin belirli periyotlarla yapılan seçimlerinden sonra, aralarında 26 temsilci seçilerek *"Uluslararası Hükümetdışı Gençlik Örgütleri Danışma Komitesi"* oluşturuluyor. Bunların arasından 8 temsilci seçilerek 8 hükümet temsilcisi ile birlikte *"Governing Board"* denilen *yürütme* veya *Yönetim Kurulu* diyebileceğimiz en yetkili kurulu oluşturuyorlar. Yürütme Kurulu'nun üstündeki tek kuruluş *Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu.* Yürütme Kurulu'na seçilen temsilcilerin olabildiğince coğrafi ve ekonomik dağılımlar gözönüne alınarak saptandığını ve görev sürelerinin periyotlarla bölünüp herkesin eşit oy hakkına sahip olduğunu da belirtelim.

➡

Avrupa'nın muhtelif memleketlerinden gençler meselelerini münazara ediyorlar. Yalnız, Türkiye'deki gençlerin temsilcisi yok. Zaman zaman Maarif ve Gençlik Vekâleti Avrupa Gençlik Merkezi İcra Heyeti'ne bir delege sevkediyor.

Şimdi biraz durup düş kuralım. Diyelim ki, Türkiye'de uluslararası düzeyde ve hem de hükümetdışı bir gençlik örgütü kuruldu. Gerçi ulusal bir örgüt olsanız da farketmez ama, varsayalım ki kurduğunuz derneğin Türkiye'de Ege kıyılarında bir gençlik köyü kurulması ya da 18 yaşın altındakilere alkollü içkilerin -bira dahil- ve sigara satışlarının önlenmesi doğrultusunda kampanya açmak istiyorsunuz. Bunu Uluslararası Hükümetdışı Gençlik Örgütleri Danışma Komitesi'ne götürebilirsiniz. Böylece hem dayanışma için başka örgütlerle temasa geçebilir, hem de onların deneyimlerinden yararlanabilirsiniz. İsteminiz Danışma Komitesi'nde onaylanırsa, Yürütme Kurulu'nda oylanacak demektir. Eğer isteminiz Temel Hak ve Özgürlüklere aykırı, Avrupalılaşma düşüncesine zarar verici değilse büyük olasılıkla olumlu oy alacaktır. Böylece isteminizin meşrulaşması yanında, Türkiye'de asla bulamayacağınız belge, bilgi, yöntem ve deneyim birikimi sunulacaktır. Ayrıca örgütünüz çeşitli gazete, dernek gibi önemli yerlerle temas kurabilecek, yardımlaşmalarda bulunabilecektir. Faaliyet olarak başkaca kurslar ve toplantılar yapılmaktadır ki, bunların konuşu gençliği çok yakından ilgilendiren şeyler: Eğitimin demokratikleştirilmesi, ekoloji, ekonomik büyüme ve gençlik; Avrupa'daki göçmen işçiler ve çocukları; yumuşama politikalarında gençliğin üstlenebileceği roller; gençlik örgütlerinde karar mekanizmaları ve grup dinamikleri; Avrupalı kadınların toplumsal sorunları; uluslararası örgütlerin iletişim güçleri ve daha niceleri ve daha nice nice yenileri. Avrupa Gençlik Merkezi'nin yabancı dil kursları verip, üyelerine misafirhane de sağladığını ilgilenenler söylüyorlar.

Avrupa Gençlik Merkezi'nin meziyet ve nimetlerini daha fazla uzatmadan Türkiye ile ilişkilerini gözden geçirmekte yarar var. Şu sıralar Yürütme Kurulu'nda Türkiye Hükümetinin bir temsilcisi var. Bundan yaklaşık 8-9 yıl önce *TMGT* adına gözlemci olarak katıldığı sanılan *Kazım Zota* adlı vatandaştan başka, gençlik örgütlerinin temsilcisi olarak Türkiye'den kimse bu toplantılara katılmamış. Yalnızca "görev" zamanı gelince *MEGSB* temsilcisi sâdakatle görevini yerine getirmiş. Arada sırada hükümet, görgü ve bilgisi artsın diye gözlemci falan da göndermiş. Bununla birlikte Danışma Komitesi'nde daha önce adını 5. sayımızda andığımız bir gençlik turizmi temsilcisinin görev yaptığı rivayet edilir.

Avrupa Gençlik Fonu

Avrupa Gençlik Merkezi'nin teşekkülüyle hemen hemen aynı tarihlerde Avrupa Konseyi'ne bağlı olarak bir Gençlik Fonu kuruluyor. Kuruluş amacı, yine Avrupalılaşma anadüşüncesine bağlı olarak, İnsan Haklarına ve Temel Özgürlüklere karşı olmayan gençlik örgütleri projelerine malî yardımda bulunmak. Yani gençliğin harçlığının bir bölümünü, bağlı bulunan devletlerin parasıyla, üstlenmek. Yukarda düşlememize bağlı olarak bir proje üretmiştik ya, işte onu Avrupa Gençlik Fonu'nun mali olanaklarından yararlanarak gerçekleştirebilirsiniz.

Avrupa Gençlik Fonu'nun 3 ana birimi var ve Avrupa Gençlik Merkezi'ne çok benzeyen bir yapı oluşturuyorlar (zaten, bunlar ikiz kuruluşlardır, demek yanlış olmaz). Birimler şunlar: Hükümetlerarası Komite, Araştırmadanışma Komitesi ve Yönetim Komitesi. Projeniz buralarda onaylanırsa Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu'nda kabul edilip, istediğiniz para kullanımınıza sunuluyor. Projeler gençlik meseleleri hakkında toplantı düzenlemekten inşaat yapımına kadar geniş bir yelpazede olabiliyor ve örgütünüzde masrafların en az % 25'ini karşılayabilecek bir kaynak göstermeniz gerekiyor..

Bizim için Avrupa Gençlik Fonu çok önemli. Özellikle olayın bir yönü var ki, kurulduğu günden bu yana her yıl düzenli olarak T.C. devleti yatırması gerektiği kadar parayı fona yatırmakta. Ama, bugüne dek, yani 12 yıldır T.C. devletinde hiçbir gençlik örgütü bu fondan yararlanmamış. Örneğin 1983 yılında 128. 135 Fransız Frangı parayı yatırarak Avrupa Fonu'na para veren ülkeler arasında beşinciliği korumuşuz. Ve eğer 1984 yılı sonuna kadar Türkiye'de para isteminde bulunacak bir gençlik örgütü çıkmazsa, bir daha hiç yararlanamayacağız; fonun kuruluş tüzüğündeki "gençlik örgütlerini teşvik" maddesine göre. Sözünü ettiğimiz bu kuruluşlar, hükümetlerüstü, özerk ilişkilerin gelişmesi ve gençlerin/insanların birbirleriyle doğrudan ilişki kurabilmesi yönünden atılan önemli adımları simgeliyor. Hükümetten ve devletten bağımsız yaşam alanları evrensel bir gereksinim olarak ortaya çıkıyor, gündeme geliyor. Bu kuruluşların yetkili mercileri tarafından kaale alınmaması, gelişen bu akımın da kaale alınmadığının bir göstergesi. Vesayet ve velayet içermeyen ilişkilere, Türkiye hâlâ "hükümet temsilcileri" aracılığıyla, kuşkuyla ve içtensizlikle bakmaya devam ediyor.

Her neyse, konuyla ilgilenenler bize yazabilir, daha geniş bilgi alışverişi isteminde bulunabilir, farklı şeyler bilenen de bildiklerini hepimize aktarabilir. Daha iyisi dergimizi ziyaret edebilirler. Seviniriz. Mektuplaşmak için Avrupa Gençlik Merkezi ve Fonu'nun adresi şu:

EYC, Council of Europe, F-67006 Strasbourg-France.

(Avrupa Gençlik Fonu için EYC EYF yazmak kafi.) □

Gençlik Tarihinden

Platon ve Aristo: Atina Okulu'nun avlusunda. (Resim Raphael Santi'nin)

Batı'da Üniversite'nin tarihi

HAKAN KENİ

1981 yılında YÖK Kanunu'nun çıkmasından sonra üniversitenin toplumsal işlevi, görevi ve işleyişi konusunda tartışmalar yeniden gündeme geldi. Bu tartışmalar esnasında "bilim üretme özgürlüğü", "üniversitenin özerkliği" gibi konularda referans olarak Batı üniversiteleri ele alındı.

Batı'da 12. yy.'da başlayan üniversitenin tarihi ve gelişimi, Türkiye'de üniversitenin gelişimine göre farklılıklar gösterir. Batı'da ve Türkiye'de üniversitenin gösterdiği farklılıkların kökenleri tarihi gelişimlerinde yatmaktadır.

Bu yazıda Batı'da üniversitenin tarihi konusunda "eksiksiz" bilgiler vermekten çok, toplumsal formasyon içinde üniversitenin konumu ve gelişimi ele alınmıştır: 12. yy.'da feodalizm içinde ortaya çıkan üniversitenin bu dönemde işlevi, işleyişi ve görevi, daha sonra kilise-devlet çatışması içindeki konumu vb. Bu konuda, yazıdan çıkarsanabilecek ilk sonuç üniversitenin toplumsal formasyona paralel ve doğal bir gelişim gösterdiğidir.

19. yy.'dan itibaren olagelen gelişmeler bunu daha net bir biçimde vurgular. Batı'da doğal dinamikleriyle gelişen bir kapitalist üretim tarzı içinde üniversite paralel bir gelişme ve sisteme uygun bir kurumsallaşma gösterir. 19. yy. başına kadar üretim faaliyetinden kopuk, "kapasiteli ve işlenmiş insanlar" yetiştirmeye yönelik olan eğitim süreci yeni üretim tarzının isteklerine göre yeniden biçimlenmiştir. Toplumsal formasyonun gelişimi içinde hak ve sorumlulukları belirlenmiş ve sisteme ders düşmeyecek bir biçimde kurumsallaşmıştır. Üniversienin "bilim üretme özgürlüğüne" ve "kurumsal özerkliğine" bu bağlamda bakmak daha anlamlı olacaktır.

BATI'DA ÜNİVERSİTE'NİN TARİHİ

Tarihsel olarak üniversite kelimesinin evren (universe) ya da evrensellikle ilgisi yoktur, kelime yalnızca bir grubun totalliğini belirtir. Ortaçağ'da üniversite denilince "Öğretmen ve Öğrencilerin Birliği" anlaşılırdı.

Sir Humphry Davy

Avrupa'da ilk üniversite 12. yy'da kurulmuştur. Gerçi çok daha önceleri *Eski Yunan*'da ve *Roma*'da yüksek eğitim veren kurumlar mevcuttu. Ama bunlar süreklilik arzeden kurumlar değildi. Örneğin *Sokrat* gibi bazı Yunan filozlarının kendi okulları olduğu bilinir. Fakat, bunlar öğrenimle ilgili sertifika vb. vermeyen, belli bir sürekliliğe sahip olmayan biraz "keyfi" okullardı.

Üniversitelerin ortaya çıkışından önce Manastır okulları ve mesleki korporasyonlarda eğitim yapılırdı (ayrıca şovalyelik kurumu içinde de bir nev'i eğitim söz konusuydu). 11. yy'dan itibaren şehirlerin gelişmeye başlamasıyla şehir okulları ortaya çıktı. Önceleri kilise veya vakıf okulları adı altında tümüyle kiliseye bağımlı olan bu okullar daha sonraları şehir yaşamının canlanmaya başlamasıyla nitelik değiştirdi: Şehir meclisine girmek isteyen Aristokrat çocukları, ticaretle uğraşan, dolayısıyla yazı ve hesap konusunda daha sağlam bir eğitime gerek duyan kesimlerin ihtiyacına yönelik olarak kiliseye daha az bağımlı olan belediye okulları haline dönüştü.

Avrupa'da ilk kurulan üniversiteler *Paris* (1200) ve *Bologna* (1119)'dur. Tarih itibarıyla Avrupa'da kurulan diğer üniversiteler ise *Salerno* (1200 civarı), *Padua* (1200 civarı), *Cambridge* (1249), *Oxford* (1249), *Prag* (1348), *Krakau* (1364), Viyana (1365), *Heidelberg* (1386), *Köln* (1388), Erfurt (1392), *Leipzig* (1409), *Rostock* (1419), *Greifwald* (1456), *Freiburg* (1457), *Basel* (1460), *Ingolstadt* (1472), *Trier* (1473), *Mainz* (1477), *Tübingen* (1477), *Wittenberg* (1502)'dir.

Tarihsel olarak üniversite kelimesinin evren (üniverse) ya da öğrenmenin evrenselliğiyle ilgisi yoktur. Kelime yalnızca bir grubun totalliğini belirtir, hatta bu grup berberler, marangozlar vs. de olabilir. Zaten üniversitenin ilk ortaya çıkışında da hocalar ve öğrencilerin birliği söz konusudur. Ortaçağda üniversite denilince bugünkü gibi "Bilimlerin Birliği" (Universitas Literarum) değil, "Öğretmen ve Öğrencilerin Birliği" (Universitas Magistrorum et Scholarium) anlaşılmaktaydı. Öğretmenler ve öğrenciler usta-çırak ilişkisi içinde lonca biçiminde örgütlenmişlerdi.

12 yy. başlarında *İspanya* üzerinden *Arap* bilginlerinin *Aristo, Öklid, Potolemi* ve *Yunan* fizikçilerinin eserlerini kıtaya getirmeleri ve *Cermen* istilasından sonra etkinliği azalmış olan *Roma Hukuku*'na ait metinlerin tekrar ortaya çıkarılması Avrupa'da fikir hayatını canlandırdı. Üniversitelerin gelişimi de bu tarihten sonraya rastlar.

Üniversitelerde eğitim "yedi liberal sanat" üzerine kurulmuştu: gramer, retorik, mantık (trivium-üçlü) ve aritmetik, geometri, astronomi, müzik (quadrivium-dörtlü). Öğrenciler öğrenime 14 yaşında (bazen daha erken) başlar bir müddet hazırlık eğitiminden geçtikten sonra bir profesörün yanında trivium dallarından birinde dört yıllık öğrenim görürlerdi. Bu eğitim sonucu lisans mezunu (bachelor) olunurdu. Daha sonra quadrivium dallarından birinde dört yıllık eğitimden geçip öğretmen olma hakkı (licentia docendi) elde edilirdi. Fakat buraya kadar yapılan eğitim ihtisas eğitimi değildi. Temel eğitim olarak kabul edilir ve Sanat Fakültelerinde (Facultas Artium) yapılırdı. Bundan sonra isteyen üç ihtisas alanından birinde (teoloji, hukuk, tıp) öğrenime devam ederdi.

Üniversiteler belli alanlarda uzmanlaşmışlardı. Örneğin *Bologna Üniversitesi* hukuk, *Paris* teoloji, *Salerno* tıp gibi. Buna rağmen üniversitelerde asıl ağırlıklı branş teolojiydi. Hukuk alanında ise özellikle Bologna Üniversitesi'nde Roma Hukuku'nun yeniden yorumlanması konusunda çalışmalar yapılmasına rağmen, üniversitelerde ağırlıklı olarak Kilise Hukuku (Canon Law) okutulurdu.

Paris Üniversitesi'nde dört dalda eğitim verilirdi: sanat, kilise hukuku (sivil hukuk Paris'te 1219'da yasaklanmıştır), tıp ve teoloji. Paris Üniversitesi *İngiliz* ve *Alman* üniversiteleri için de bir model olmuştur.

Ortaçağ üniversitelerinin en önemli özelliklerinden biri kendilerine ait binalarının olmamalarıydı. Komşu kiliselere ait binalar kullanılırdı. İlk olarak Paris Üniversitesi 1775 yılında kilisenin yardımıyla kendine ait bir binaya sahip olabilmiştir.

Üniversitelerde eğitim

Temel olarak Ortaçağ üniversitelerinde akademik öğretim faaliyeti iki şekilde ya-

BATI'DA ÜNİVERSİTE'NİN TARİHİ

Bologna Üniversitesi'nde öğrenci örgütü çok güçlüydü. Rektör, öğrenciler arasından seçilir ve müfredatı denetlerlerdi.

Cambridge Üniversitesi Trinity Koleji Kütüphanesi. 1546'da kuruldu.

pılırdı:

Takrir (Lectio), profesör kürsüde dini bir metin okur ve yorumlardı. Tartışmalar, iki haftada bir öğretmenlerle, öğrenciler arasında düzenlenen, konuların derinliğine ele alındığı ve iki gün kadar süren olağanüstü tartışmalar (disputationes ordinariae) ve iki yılda bir *Noel* ya da *Yortu*'da düzenlenen, üniversite dışından kimselerin de dinleyici olarak izledikleri olağanüstü tartışmalar (disputationes quodliberales) olarak yapılırdı.

Ortaçağ'da öğrenciler

Öğrenciler profesörlerinin paralarını kendileri öderlerdi. Çoğu değişik ülkelerden ya da uzak şehirlerden geldikleri için ancak öğrenci birliklerinin etkinliği sayesinde şehirlerde yaşayabilme imkânı buluyorlardı. Yine de öğrencilerin çoğu fakirdi. Öğretmenler arasında bir üniversiteden diğerine göç yaygın olduğu gibi, öğrenciler de daha ehven bir üniversite arayışı içinde bir-iki yılda bir üniversite değiştiriyorlardı. Üniversitelerdeki ortak öğrenim dili Latince olduğundan bu konuda sorun da çıkmıyordu.

Özellikle Bologa Üniversitesi'nde öğrenci örgütü çok güçlüydü. Ülke ya da şehir kökenlerine göre ayrı öğrenci birlikleri vardı ve bunların etkinliği oldukça fazlaydı. Rektör öğrenciler arasından seçiliyordu. Öğrenciler, profesörlerin müfredatlarını dahi denetleyebiliyorlardı. Bir profesörün izinsiz ve habersiz olarak derse girmemesi durumu vaki olunca, profesör öğrencilerine tazminat ödemekle yükümlüydü. Bu nedenle Bologna Üniversitesi o çağda "Öğ-

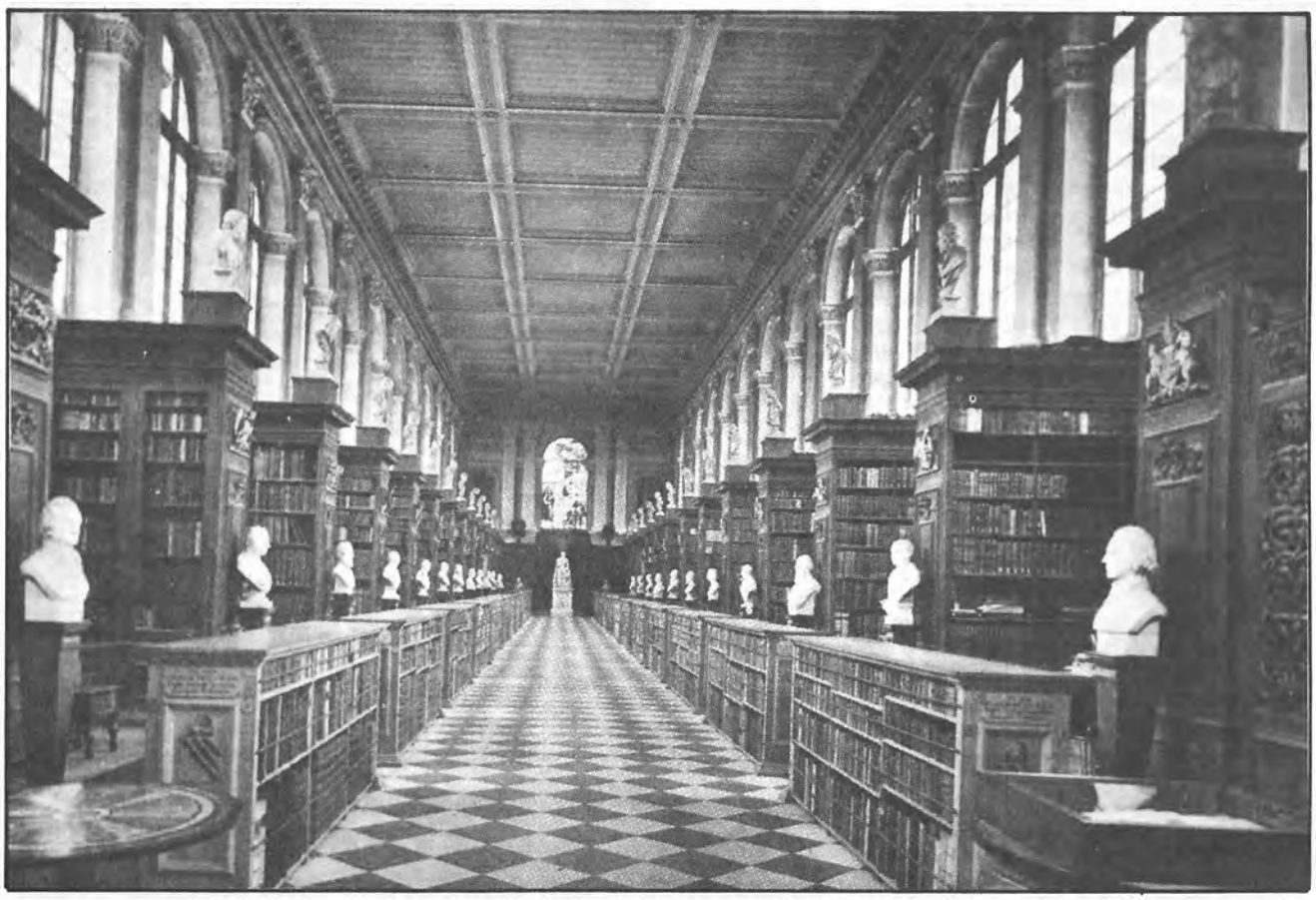

BATI'DA ÜNİVERSİTE'NİN TARİHİ

Ortaçağ'da Kilise ve dinin üniversite üzerinde etkileyici olmasına rağmen, Kiliseye doğrudan bağımlı olmaması ve bir ölçü de olsa kurumsal özerkliği üniversitenin zaman içinde bilime özerklik tanıyan bir kurum niteliği kazanmasına yolaçtı.

Faraday

renci Üniversitesi'' olarak anılırdı.

12. yy.'ın sonlarına doğru *II. Henry*'nin İngiliz öğrenci ve öğretmenlerinin üniversite eğitimi için başka ülkelere gitmelerini yasaklaması üzerine özellikle *Paris*'ten dönen profesörlerin önderliğinde *Oxford Üniversitesi* kuruldu. Daha sonra Oxford'tan ayrılan bir grup öğretmen ve öğrenci Cambridge Üniversitesi'ni kurdu. Bu iki üniversitenin kurumsal düzenlemesine ilkin *III. Henry* tarafından 1231'de başlandı. Daha sonra 1318'de II. Edward'ın isteği üzerine Papa Bull of John XXII üniversitesinin hak ve yükümlülüklerini tespit ve teyid etti.

1500 yılına kadar olan dönemde İngiliz üniversiteleri tarihinde kan ve vahşet vardır. Her iki üniversite de sık sık şehir halkıyla ölümlerde sonuçlanan çatışmalara girdi. Hem kraldan, hem de kiliseden destek gören üniversitelerin rektörlerini kendileri seçme hakkı vardı. Ve o dönemde üniversiteler kilise ile sık sık çatışmaya girdi.

15. ve 18. yy. arasındaki dönemde *Rönesans*'ın *İngiliz* üniversiteleri üzerinde de etkisi oldu. *Aristo* felsefesiyle *Hıristiyan* teolojisinin karışımı olan skolastik yerini diğer *Yunan* filozoflarının ve *İtalyan* hümanistlerinin düşüncelerine bıraktı (Bu dönemde *Erasmus*'da *Cambridge*'de öğretmendi).

Üniversitelerdeki bu reformasyon hareketi kilise ile olan çatışmayı arttırdı. *VIII. Henry*'nin üniversitelerde Kilise Kanunu'nun *Canon Law)* okutulmasını yasaklaması, daha sonra sivil savaş döneminde üniversitelerin tamamen krallığın yanında yer alması kilise ile olan ilişkileri iyice azalttı.

Fakat üniversitelerin krallığa bu derece angaje olması fikir hayatını etkiledi. Üniversiteler bilim alanındaki gelişmelerin uzağında kaldılar.

Kilise-Devlet-Üniversite

Antik Çağ ile birlikte artık ''kainat hakkındaki görüşler daha açık ve ayrıntılı, kendi içinde tutarlı olmaya çalışan fikir sistemleri şeklini'' almaya başladılar.

Ortaçağ'da da kilise toplumsal düzeninin sürekliliğinin sağlanması için bir kainat görüşü oluşturma ve bu görüşün korunması misyonunu üzerine aldı. Bu misyon, ancak kültürle ilgili işlerin bir uzmanlık alanı olmasıyla sağlanabilirdi. Bu kainat görüşünü, kutsallaştırılmış gelenekleri koruyanlar başlangıçta rahiplerdi. Fakat zamanla bunların yalnızca korunması yeterli olmamaya başladı. Bu gelişme sonucu ''kutsal simgeler aleminin anlamını başkalarına aktarabilmek için rahibin fonksiyonlarından biraz farklı bir fonksiyonun, ''öğretici''nin ortaya çıkması gerekiyordu. Gene aynı simgeler topluluğundaki anlamların kötü niyetli kimseler tarafından değiştirilip değiştirilmediğini anlamak için bir yorumcu fonksiyonunun, yani hukukçu fonksiyonunun yaratılması gerekiyordu.'' Sonuç olarak kainat görüşünün, geleneklerin korunması ve sürdürülmesi çabası üç ayrı tipte insan ortaya çıkardı: rahip, eğitici, hukukçu.

''Simgesel değerlerin en 'yüksek' şekillerinin korunması için Batı'da yaratılan ilk kurumlar, manastırlar ve sonra da okullar oldu. ''12. yy'ın başlarından itibaren şehirlerin gelişmesiyle öğretmenlerinin büyük bir kısmını kiliseden alan, varlığını onun himayesinde sürdüren üniversiteler ortaya çıktı. Bu dönemde Eski Yunan uygarlığıyla ilgili eserlerin kıtaya girişi, bilim alanında önemli bir gelişmedir. Özellikle Aristo'nun eserleri üniversitelerdeki fikir hayatı üzerinde etkileyici olmuştur. Aristo'nun görüşleri kilisenin savunduğu ''Kainat görüşü''ne entegre edilmiştir.

Kilisenin ve dinin üniversite üzerinde bu kadar etkileyici olmasına rağmen, üniversitelerde oluşan tartışma ortamı ve gelişen düşünce ufku; ilk önceleri dinsel fikirlere karşı yeni dinsel görüşlerle karşı çıkma düzeyinde de olsa, üniversitenin zaman içinde bilime özerklik tanıyan bir kurum niteliği kazanmasına yolaçmıştır.

14. yy.'dan itibaren güçlenmeye başlayan devletle kilise arasındaki çatışma üniversite üzerinde de etkili oldu. Devlet gelişimi ve kiliseyle mücadelesi döneminde hukukçu, noter, katib vb. kimselere ihtiyaç duyuyordu. ''Bunların üniversite gibi kiliseye doğrudan bağımlı olmayan kurumlardan çıkması işine geliyordu.'' Bundan dolayı devlet üniversiteyi, özellikle dinsel çerçevenin dışına taşan alanlarda destekledi.

Avrupa'da üniversiteler ortaya çıkışlarından 15. yy.'a kadar ağırlıklı olarak ki-

BATI'DA ÜNİVERSİTE'NİN TARİHİ

12. y.y.'da Aristo, Öklid ve Yunan fizikçilerinin eserlerinin kıtaya girmesi, Avrupa'da fikir hayatını canlandırdı.

J.S. Mill: "Üniversitenin hedefi yetenekli avukatlar, fizikçiler ya da mühendisler yetiştirmek değil, kapasiteli ve işlenmiş insanlardır."

lisenin etkisi altındaydılar. Fakat üniversitenin doğrudan kiliseye bağımlı olmaması (profesörlerin maaşlarını kiliseden almamaları vb.) kurumsal bir özerklik sağlıyordu. Bu dönemde üniversiteler laik otorite (devlet) ile dini otorite (kilise) arasındaki iktidar mücadelesinin teorik tartışma alanı oldular. Bir ölçüde de olsa kurumsal özerkliklerinin olması üniversitelerin fikirsel çeşitlilik için bir ortam yaratmalarını sağladı.

Avrupa'da üniversiteler 15. yy.'dan sonra 13. ve 14. yy.'daki fikir alanındaki hareketliliklerini kaybettiler. Devletin giderek iktidarı ele geçirmesi ve merkezileşen yapı içinde üniversitelerin teorik tartışma alanı olmalarının bir önemi kalmadı. Üniversitenin pratik üretim faaliyetinin de uzağında olması (üretim içi eğitim söz konusuydu) ve merkezi/ulusal devletlere angaje olmaları pozitif bilimlerdeki gelişmelerin de uzağında kalması sonucunu doğurdu.

Örneğin Berlin Üniversitesi, üniversitenin "teknik eğitim okuluna" dönüşeceği endişesiyle kimyayı bilim dalı olarak kabul etmedi. 1824 yılında ilk kez bir kimya profesörü üniversiteye bir prensin ricasıyla kabul edildi. Cambridge'de de matematik bilim dalı olarak 1850'de kabul edildi.

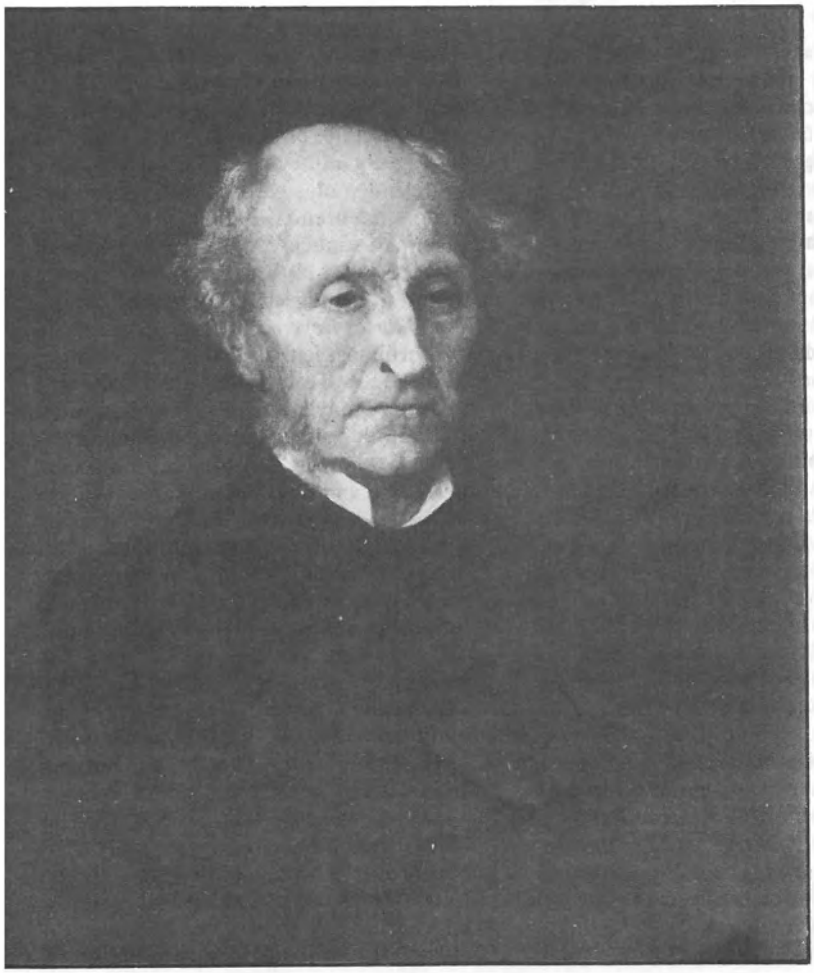

Kapitalizm ve üniversitenin gelişimi

Sanayi öncesi toplumlarda üniversite kurumu ile toplumun maddi yaşamını üretme süreci arasında belli bir kopukluk vardı. Belli başlı ekonomik faaliyetlere ilişkin bilgiler pratik içinde öğrenilir ve geliştirilirdi. Buna yol açan temel etken, ekonomik gelişmenin yavaşlığı (daha sonraları kazanacağı ivmeye kıyasla) nedeniyle bu faaliyetlerinin ileri derecede bir ayrışma ve uzmanlaşmaya uğramamış olmalarıdır. Gerek loncalarda örgütlenen zanaatkâr üretimi, gerekse belli başlı meslekler (gemicilik, yapı işçiliği, vb.) kendi alanlarıyla ilgili bilgi üretimi ve eğitim için uzmanlaşmış kurumlara ihtiyaç duymuyorlardı. Hukuk ve tıp alanları tüm Ortaçağ boyunca bu konuda tek istisna olmuşlardır.

19. yy'da, sanayi devrimiyle birlikte ortaya çıkan uzmanlaşma üretimle ilgili eğitimin, üretim faaliyetinin dışındaki kurumlar da verilmesi gerekliliğini doğurdu. Teknolojiyle ilgili araştırma-geliştirme çalışmalarının yapılabilmesi için de yine ayrı kurumlara ihtiyaç duyulmaya başlandı. Bu konuda İngiltere'deki gelişmeler, sanayii devriminin yoğun olarak yaşandığı ülkelerden biri olması sebebiyle örnek kabul edilebilecek niteliktedir.

18. yüzyılda İngiltere'de de varolan eğitim ile üretim süreci arasındaki kopukluk, sanayi devriminin başlangıç ve gelişimi sürecinde devam etti. Oxford, Cambridge gibi klasik üniversiteler, peşpeşe gelen bilimsel icatların uzağında kalmış ve giderek yaygınlaşan sanayi üretimine katkıda bulunamamışlardı. Bu dönemde üniversite-

BATI'DA ÜNİVERSİTE'NİN TARİHİ

1850'lerden sonra gelişen dinamikler 20. y.y. başlarında üniversitelerde önemli dönüşümleri gerçekleştirmiş, böylece üniversite toplumsal oluşumun yeniden üretiminde önemli işlevlere sahip bir kurum durumuna gelmiştir.

Stephenson

ler daha çok aristokratlara yöneliktiler ve yönetici olmak isteyenler için bir basamak oluşturuyorlardı.

Sanayi devriminin önde gelen isimleri arasında *(Telford, Brindley, Stephenson, Gott, Darby*'ler, *Boulton, Crompton, Arkivnigth, Wedgwood, Watt)* üniversiteyle ilişkisi olan yoktu. Bu alanda bilgi üretimi açısından işlevsel olanlar birtakım genel kurumlardı. Bunlar arasında; *Birmingham*'da *Lunar Society,* çeşitli kentlerde varolan *Literary and Philosophical Societies* sayılabilir. Ayrıca bazı devlet kurumlarında teknik eğitim veriliyordu. Örneğin *Royal Institute*'de *Rumphrey Davy* ve *Micheal Faraday* ders vermekteydiler. Bu amaçla bazı başka devlet kurumları da kuruldu: 1845'de *Goverment School of Mines* ve *Science Applied to the Arts.*

Bu dönemde teknik eğitim vermek ve sanayiye yönelik bilgi üretmek açısından üniversiteler arasındaki tek istisna bir dereceye kadar, İskoç üniversiteleriydi. Tıp ve tıp eğitiminin bölgedeki prestiji, tıbbi maddelerin incelenmesi başlığının koruyuculuğu altında, kimyanın üniversitede bir eğitim dalı haline gelmesi mümkün olmuştur. Giriş sınavı olmayan ve toplumun daha geniş kesimlerine (İngiliz üniversiteleriyle karşılaştırıldığında) açık olan *İskoç üniversiteleri,* sınırlı da olsa bu konuda çaba gösteren kurumlardı.

Sanayii devriminin gelişmesiyle birlikte, pratik içinde yetişmiş insanların yetersiz kaldıkları ve bilimsel eğitimin gerekli olduğunun anlaşıldığı noktalara ulaşıldı. O dönemde *İngiltere*'nin karşı karşıya olduğu *Alman* ve *ABD* rekabetinin de kazandırdığı ivme sonucunda üniversitelere doğal bilimlerin ve mesleki eğitimin girmesi doğrultusunda tartışmalar gündeme geldi.

Bu değişikliğe klasik üniversiteler büyük direnç gösterdiler. Örneğin; *J.S. Mill, St. Andrews Rektörü* olarak 1867'de açılış töreninde şunları söylüyordu: *"...Üniversitelerin amacı, kişiye hayatını kazanmanın herhangi bir kalıbına uymasını sağlayacak bilgiyi öğretmek değildir. Hedefleri yetenekli avukatlar, fizikçiler ya da mühendisler yetiştirmek değil, kapasiteli ve işlenmiş insanlardır."* Üniversitenin amacının *"zihni işlemk ve zekayı oluşturmak"* olduğunu ileri süren bu anlayış bir takım meslek dallarıyla ilgili eğitimin de bir yerlerde verilmesi gerektiğini kabul ediyor, ancak bunun yerinin üniversite olmadığını söylüyordu. Bu görüşü savunanların, üniversitelerin geleneksel olarak kültürle ve edebi eserlerde ifadesini bulan uygarlık değerleriyle ilgilendikleri iddiası *Hastings Rashdall*'ın kitabıyla önemli bir darbe yedi. Bu kitapta Ortaçağ üniversitelerinin bazı mesleki eğitimler üzerinde uzmanlaştıkları anlatılıyordu: Salerno tıp, Paris teoloji, Bologna hukuk v.s. Aslında bu dönemde, zaman da liberal eğitim anlayışının aleyhine işliyordu. Gelişen sanayii, genişleyen istihdam, üniversitelerin bu alanda ilgisizliklerini sürdürmelerini zorlaştırdı ve boşluğu dolduracak kurumları kendi yaratmaya başladı.

Bu oluşumlara iki örnek verilebilir: *Manchester* ve *Liverpool.* Manchester'da 1846'da ölen *John Owens,* üniversite eğitimi sağlayacak bir kolej kurulması için 100.000 sterlin bıraktı. Bu şekilde kurulan okulun ilk mütevellisi Manchester ticari çevresinden oluşuyordu. 1886'da pamuklu dokuma üreticisi *Thomas Ashton*'un ilgilenmesi sonucu 200.000 sterlin toplandı ve okul başka bir binaya taşındı. Aynı yıl kentin mühendisleri ve lokomatif yapımcısı *Charles Beyer* bir mühendislik kürsüsü kurulması için 10.000 sterlin verdiler. Manchester ve çevresinde varolan pamuklu dokuma sanayii, kimya ve makine alanlarında üniversiteye güven duymaktaydı. Sanayii-üniversite etkileşimine bir diğer örnek *Liverpool*'dur. Buradaki hareket, daha baştan, ticaret ve sanayii çevreleriyle yakın ilişkiler kurarak başarısını garantiledi. Ticaret kesiminden *Rathbone*'ların, kimya sanayiinden *Muspratt*'ların desteği sağlandı. Böylece, 1881'de gelindiğinde 100.000 sterlin toplandı, 1883'de okul *Victoria* Federasyonu'na katılırken, bir 30.000 sterlin daha sağlandı. 1886'ya kadar kamuoyundan 150.000 sterlin toplanmıştı. 1888'de *Sir Henry Tate* kütüphane için 16.000 sterlin verdi. Bir yıl sonra, bira yapımcısı *Sir Andrew Walker* 15.000 sterlin harcayarak mühendislik laboratuvarları kurdurdu. 1906'dan sonra gemi sahipleri 35.000 sterlin harcayarak yeni laboratuvarlar kurdurdular ve varolanları genişlettirdiler. 1914'e gelindiğinde, ülkenin en iyi

BATI'DA ÜNİVERSİTE'NİN TARİHİ

Ortaçağ'da üniversite laik otorite ile dini otorite arasındaki iktidar mücadelesinin teorik tartışma alanıydı.

Paris Üniversitesi. 12. y.y.'da teolojinin merkezinden 20. y.y.'da varoluşçuluğun merkezine...

ikinci üniversitesi olmuştu Liverpool.

Bağışların sebeplerinden biri, bağışı yapan kişinin sosyal ilerlemesine katkıda bulunmasıydı (Soyluluk unvanı almak vs.). Bu şekilde, bazı sosyal ya da hümaniter alanlardaki bölümlerin finanse edildikleri olmuştur. Ancak bağışların asıl sebebi ekonomikti. Yani sanayiciler kendileriyle ilgili dallarda üniversitelere yatırım yapıyor ve bunun karşılığını da görüyorlardı. Gerçekten de, örneğin gemi yapımcıları ve sahipleri yılda 300.000 ton kömür harcarken, içten tepmeli motorların getireceği yararların farkındaydılar ve bundan dolayı kendileri dahi yaptıklarını bağış değil yatırım sayıyorlardı. Bu üniversiteler de yapılan yatırımlara karşılık verebilmişler ve klasik üniversitelerin asla olamadıkları ölçüde, sanayi için yenilik kaynağı olabilmişlerdir.

Bu dönüşümün göstergesi sanayi devriminin ikinci kuşak öncülerinin tümüyle üniversiteden gelmiş olmaları olgusudur. Böylece, örneğin termodinamikte *Watt, Stephenson, Trevithick, Joule* gibi isimler yerlerini *Rankin* ve *Persons* gibi isimlere ya da çelikte *Derby, Bessemer* yerlerini *Gilchrist Thomas, Sir William Siemens* vb.'ye bıraktılar. Giderek de sanayiiciler üniversitelerde yetişmiş eleman kullanmak durumunda kaldılar.

1850'lerden beri gelişen dinamikler, 20. yüzyılın başında üniversitelerde önemli dönüşümleri gerçekleştirmiş ve böylece bu kurumlar, toplumsal oluşumun yeniden üretiminde önemli işlevlere sahip bir duruma gelmişlerdi. Sanayiinin yenilenmesi ve varlığını sürdürmesi açısından "olmazsa olmaz" bir konuma ulaşmışlardı. Bu gelişmenin bir göstergesi 1914'de gelindiğinde üniversitelerin belirli alanlarda uzmanlaşmış hale gelmeleridir.

20. yy'ın başlarından itibaren üniversite kurumsallaşmış ve sistem içinde yerini almış oldu.

Yararlanılan Kaynaklar

Aytaç, Kemal Prof. Dr. **Avvrupa Eğitim Tarihi.** Ankara Üniversitesi Basımevi, 1972.

Conant, James Bryant, "The Universty Tradition in Europe and United States", **The University and Man of Tomorrow**, The American University of Beirut, Contenial Lectures, 1967 içinde

Haskins, Charles Homer. **The Rise of Universities.** New York: Henry Holt and Company, 1923.

Kearney, Hugh. **Scholars and Gentlemen.** Londra: Faber and Faber, 1970

Mardin, Şerif. **İdeoloji**. Ankara: Turhan Kitabevi, 1982, 2. baskı.

Mounford, James. **British Universities.** Londra: Oxford University Press, 1966

Sabine, George H. ve Thorson, Thomas L. **A History of Political Theory**. Illinois: Dryden Press, 1981, 4. baskı.

Sanderson, Michael. **The Universities and British Industry**. Londra: Routledge and Kegan Paul, 1972.

Çocuk kimin eseri olmalı?

Geçen sayıda ebeveyn/aile çatışması üzerine bir sürü yazı-çizi çıktı. Ayın Mektubu'nda "İzmirli" "kendisinden istenildiği gibi olduğu ölçüde mutsuz" olduğunu anlatıyordu; Doç. Dr. Haluk Özbay, "tabii ki, çatışacaklar, alternatifi yok" diyordu, bu çatışmadan bunalanların kimisi yurt dışına çıkmayı, kimisi evlenip gitmeyi düşünüyordu. Acaba, bütün bu insanlar bencil insanlar mıydı? Ana-babalarını sevmiyorlar mıydı? Ana-babalarını sevmeyen hayatta ne severdi? Neler oluyordu?..

●

Bu gece annem onları sevmediğimi söyledi (bu ilki değildi). Ama öyle bir söyledi ki ben, bir borçlu ve suçlu konumundaydım. Babam da **"Hadi Esin... yatalım artık"** dedi. Kapıların kilidiyle gaz tüpünün vanasını da ihmal etmedi. Annem: **"Şu bakışa bak, bizi hep alçaltıyor."** Taklidimi de yaptı. (Yok canım, bana hiç benzemedi) Şimdi, yani ben, annemi-babamı -ebeveyinlerimi- sevmiyor muyum?

Sevmek, onlara her şeyde -söylenen ve eylenen her şeyde- katılmaksa, evet, sevmiyorum. Sevmek, onları düşünmek, merak etmek, iyi olmalarını dilemek gibi hoş şeylerse, hayır, seviyorum. Ama sevmenin hangisi olduğunu bilmiyorum

Geçen gün anneme, **"bencil olmak zorundayız"** dedim. Babama ve babaanneme kızmış, sinir krizleri geçirmişti; bana hak verdi: **"Evet, bencil olmalıyız."** Ama çok korkmuş; üstelik benden korkmuş. Eskiden beri de korkar zaten. Onlara ilk karşı çıkışımdan, ilk hayır deyişimden beri beni yabancı bildiler, sağıma soluma güvenmediler. **"Ne yapacağı belli olmaz"** dediler ve korkmaya karar verdiler. Nüfus kâğıdım olmasa, belki benim kızları olduğumdan bile kuşku duyarlardı. Öyle ya, ben onların hiç bilmedikleri, tanımadıkları bir "zat-ı muhterem"im. Belki de anneme beni doğurmuş olduğunu söylediler de, aslında beni bir leylek getirdi, küçük bir sepetin içinde.

Leyleğin beni onlara teslim etmekte ya da benim teslim olmakta direnip direnmediğimizi hatırlamıyorum; çünkü yere indiğimizde mışıl mışıl uyuyormuşum. Oy-çokluğu ile adımı koymuşlar, **"İşte şimdi bu adıyla bize aittir"** demişler. Sevip okşamışlar, okşarlarken **"ne de yumuşak"** demişler; biçimlendirilebilir. "Tanrı vergisi" sanatlarını kanıtlamanın günü işte böylece gelip çatmış. Eserin vücuda geleceği günü sabırsızlıkla beklemişler. Tek eserlik -aslında iki

olmalı diye de düşünmüşler- bir sergi açacaklarmış. Serginin ilginç olan yanı şu ki, eserin meydana gelişindeki her safhayı izleyici kendi gözleriyle görebilecek. Her safhanın sonunda da **"Aman Tanrım, mükemmel bir şey oluyor bu"** diye hayrete düşecek. Ama bir malzemenin dozunu ayarlayamamışlar, nasıl olduysa yaratıcısı oldukları eser, biraz fazla canlı olmuş, giderek kendini yaratmak için direnir olmaya başlamış. Kendi üzerinde ellerini kullanmalarına izin vermiyormuş artık. Kolunu yaparken ayağı bozuluyormuş. Ayağı düzelttik derken bir de bakıyorlarmış ki, gözleri kaymış. Oraya yönelelim derken dili yer değiştirmiş. Onu da alıp tekrar yerine koymuşlar. Bu kez de dilin şekli bozulmuş; çatallaşmış, sivrilmiş. Kalmış bakışlar ise bir türlü yerine oturtulamıyormuş.

Aradan tam altı yıl geçmiş. **"Okul paklar"** demişler; çünkü kendilerini de okul paklamış. Güvenmenin ötesinde

Aile ile çocuğun istekleri farklı olduğu zaman çatışma kaçınılmaz.

kendilerinden saydıkları sanatçılara — **"...biricik mutluluğun yaratma olduğunu göstermiş Tanrı'ya öykünmek..."**— teslim etmişler, **"Eti senin, kemiği benim"** demişler, toplumsal işbölümünün tüm gereklerini yerine getirerek bir güzel paylaşmışlar. Ama "okullu" olmadan önce bir kez cezalandıralım da (kuşkusuz ilk kez değil) yüzümüzü kara çıkarmasın diye de düşünmüşler. Yoksa büyük bir özenle hazırladıkları çorbanın "iki yumurta bir limon"la yaptıkları terbiyesi için kullandıkları malzeme boşa gider. /Hayat pahalı, nerede bu bolluk?/ Piyanosunu satmışlar. Böylece çocuk -yani şimdi zat-ı muhterem olan ben- her şeyi tek başına -üstelik canını dişine takarak çalışmadan- yapamayacağını öğrenmiş. /Varan bir: hayat yokuşunda ilk ders/. Ve derslerinde çok başarılı olmuş. Çok çalışmış, iyi yarışmış, hep pekiyiler, kırmızı kurdeleler, takdirnameler almış. Hem babası ona bir gün bile doğrudan "çalış evladım" dememiş. Ona hayatı boyunca tek bir öğüt vermiş: **"Bir gün tek başına kalacakmış gibi yetişmelisin."** Çocuk "Tamam" demiş, ebeveynine ama bir türlü de tek başına kalamıyormuş. **"Hiç olmazsa tek başımaymışım gibi davranıyorum"** diyerek teselli buluyormuş çocuk; bu kez de

İşte mutlu bir çekirdek aile. Bu mutluluk acaba kaç yıl sürer? Galiba çocuğun ailenin isteklerine ilk karşı çıkacağı zamana değin...

ebeveyin **"olmaz olmaz.., düşersin"** diye kucak açıyormuş. Çocuk da telâştan tökezleyip onun kucağına düşüveriyormuş. Öyle ki, düştüğünü bile anlayamıyormuş. Çünkü düştüğü yer ne betonmuş ne toprak, açılmış bir kucak. İşte tam buraya düşüyormuş artık. Onlar da kollarında yavruları eşe dosta kaşı gidip **"işte bakın, bu bizim"** diye böbürleniyorlarmış.

Günün birinde çocuk isyan etmiş. Aslında o "iyi" bir çocukmuş, isyan etmeyecekmiş ama arkadaşları, onu, işte böyle yapmışlar. **"Çekin ellerinizi, yere düşmek istiyorum"** demiş.

"Ay, bu çocuk vallahi nankör!"

Babası **"ukalâ"** demiş. Annesi **"Aynı babası"** demiş, **"aynı kutuplar birbirini iter"** diye de aynen kocasını kabullendiği gibi, yavrucuğunu da kabullenmek için ağlayıp sızlayıp durmuş. /Acaba kocası da mı kendisini sevmiyormuş?/ Ve çocuk "efendisinin çığlığı" olmuş sonunda, kendi kendisine bir türlü sahip olamamış.

Baba: **"O, bu, şu, hepiniz benimsiniz. Bu evde demokrasi var."** Böylece herkes bu demokrasiye katılıp söz sahibi **"olamamayı** başarmış.

"Gençliğin gözü karadır" derler. Çocuk da bir gün gözünü karartmış. Kendisinin kendisi olarak varolduğunu ilân etmiş: **"Madem demokrasi var, o halde, ben de konuşmalıyım."** Bunun üzerine tek kişilik "baba" meclisi toplanmış ve yumuşatıcı önlemler almaya kar vermiş: **"Ben bilmem, kararını kendin ver. Ben sana neyin iyi, neyin kötü, neyin yanlış ya da doğru olduğunu söylüyorum."** Artık genç olmuş çocuk kendi kararını vermiş "Baba" meclisi: **"Saygının zerresi kalmadı. Hem sen bizi sevmiyorsun. Beni öldüreceksin."**

Hayat çok zormuş. Babanın çok çalışması gerekiyormuş. Daha da çok çalışmış olmak için /çünkü o da iftihara geçecekmiş/ iş gezisine çıkmış. Evin elektrik sigortası atmış. O da yolculuktan döndüğünde, **"Ben olmasam donunuzu bile çekemezsiniz"** demiş. Artık genç olmuş çocuk "Acaba.. ?" diye tereddüde düşmüş. Çünkü babası olmadan hem donunu indirebiliyor, hem de yerçekimine rağmen çekebiliyormuş. Bunu düşünmeye başlamış. Güvenlik adına, varolan demokrasinin yaltakçısı, **"Sen bizi sevmiyorsun"** demiş. Demokrasinin -başı öfkelenip onun başına çarptığında ise, **"Evet, bencil olmalıyız"** demiş. Ama, artık genç olmuş çocuk da, gelip aynı başa çarptığında yine **"Sen bizi sevmiyorsun"** demiş; üstelik onları dikenli dili, tokatlayıcı bakışlarıyla aşağılıyormuş da!

Artık doktor olacak genç, annesini, babasını sevmiyormuş. İşte bu sevgi olmadığından, aslında, insanları da sevmiyormuş. Ahval bu ise: Ya hasta insanları nasıl iyileştirecekmiş?

Sevgiden ne anladıklarını ben anlayamıyorum ama, kendimce onları seviyorum. □

ÜŞENMEYİP YAZANLAR

YİNE SPOR ÜSTÜNE

SPORUN YAPILIŞ BİÇİMİ

5. sayıdaki sporla ilgili yazıma tek tepki 7. sayıda Tanıl Bora'-dan geldi. Oysa yerleşik düşünceye ''aykırı'' olması nedeniyle daha çok tepki bekliyordum. Yazının okunmamış, anlaşılmamış-anlatılamamış, ciddiye alınmamış olması mümkün. Ya da iyimser bir bakışla, ''aykırı'' düşüncelerin genel bir kabul gördüğünü sanabiliriz! Tüm bunları gözönüne alarak Tanıl'a önce teşekkür edip, sonra da uyarıeleştirisine yanıt vermek istiyorum.

Tanıl şöyle demiş:

''Olimpiyatlar sporun en dev bürokrasisi. Kurallar, dereceler, teknikler yarışıyor. Bunun nedeni de, **Gençlik ve Toplum**'un 5. sayısında **Murat Paker**'in dediği gibi, 'sporu yenme-yenilme ve reklam aracı olarak kullanma' değil yalnızca. Sporun tarih içerisinde 'sağlık' işlevinin başta olduğu söylenemez. Oyun oynama/eğlenme'nin tarihi gelişim iiçinde spor, bu bağlamdaki faaliyetlerden kopuk olmadan, (bu anlamda 'zevk için') varolmuş. Zevkleri meslek ve mal haline getirme yönündeki kapitalist toplumun mantığı, sağlığımız kadar, zevk ve eğlence anlayışımızı da elimizden alıyor. Kurallara, dereceler, sağlayacağı kalp hacmi hesaplarına karşı direnmek için, 'sağlıklı yaşam...' kadar, 'zevk için ve kafamıza göre spor' da diyebilmeli...''

Yazımda sporun ''oyun oynama/eğlenme'' işlevi üzerinde pek durmadığımı kabul ediyorum. Tamam, ''zevk için ve kafamıza göre spor'' da diyebilmeliyiz. Ama bu aşamada kalamayız, bir adım daha atalım: ''Zevkimiz ve kafamız'' neye göre belirleniyor? Yoksa o ''kapitalist toplumun mantığı'' buraya da bulaşıyor mu? ''Kurallar, dereceler'' bir yana, sporların yapılış biçimi, egemen yarışma-rekabet anlayışı (yalnızca sonuçta değil, etkinlikte bulunurkenki rekabet -omuz omuza mücadele gibi), kapitalizmin, hatta tüm sınıflı toplumların genel mantığıyla uyum içerisinde değil mi?- ''Sınıflı toplumlarda sınıflar birbirleriyle mücadele etmek, yarışmak durumundadırlar'' anlamında. Bence bu noktayı kesinlikle gözden kaçırmamamız gerek. ''Kapitalist toplumun mantığı'' yalnızca ''sporun uzmanlaşmasını, bürokratikleşmesini, kuralları, kurumları, zevkleri meslek ve mal haline getirmeyi'' içermiyor. **Sporun yapılış biçimi**, çok önemli bir yer tutuyor burada. Bu son noktayı görmeden, diğerlerini eleştirip reddetmek, **'ilerleme'**dir. Oysa **'kopma', sporun yapılış biçiminde olabilir ancak.**

Murat PAKER

DERGİ VAZİYETLERİ

NE İŞ YAPIYORSUNUZ (SON)

Gençliğin homojen bir kitle olmadığı doğru ama bu adı kendinize mal etmeniz yanlış. Hangi statüye göre kimin gençliğisiniz, açıklayın.

7. sayınızda dış kapağa sadece GENÇLİK yazdınız, toplumdan soyutlanmaya mı çalışıyorsunuz, bu kadar mı uymaca akıllısınız.

Allah'ın Bayburt'unu Boyabat'ına karıştırırken (sayı 7, sayfa 44-45) taşralı Şükrü kardeşimden ayıp olmadı mı ve bu hatanız 'kendisi gibi olmak, başka şeylere kafa yormak' ilkenize ters düşmedi mi?

Siz eskitüfekler, rock müziği köşk pastanesinde pasta kırıntıları arasında kaybettiniz, ve ardınızdan gelenleri Tunalıhilmi'-de eyleşen, ensesi kalın babalı bebelerde arıyorsunuz. Rastgele.

Harbiliğe gelince:

Harbilik size ulaşan yazıları övgü de olsa sövgü de olsa eşit statüde (sizin deyiminizle) kabul etmenizdir. Birinin İzmirli oluşuyla yetinip, bir diğerinin anasını bellemek için adresini istemek değildir.

Soyadımı ve adresimi yazamıyorum, aslında bu da harbilik değildir. Hepsi bu.

Erol-ANTEP

GENÇLİK VE TOPLUM'UN NOTU:

SAĞIRLAR DİYALOGU

biz a'yız
sizle diyaloga geldik
biz doğruyuz elbet ama
sizle diyaloga geldik
T.Günersel (Diyalog)

7. sayıda sadece GENÇLİK yazmadık. Yalnızca montaj esnasında ''ve Toplum'' ibaresi düştü. Kimsenin ''İzmirli'' oluşuyla yetinmiyoruz, ama adını açıklamayan ya da adının yayınlanmasını istemeyenler için ne yapılabilir? ''Anasını bellemek için adres istemeye'' gelince... Bu her şeyden önce bize karşı önyargını, sonra da sendeki paranoya filan gibi şeyleri gösteriyor olsa gerek.

Selamlar, sevgiler...

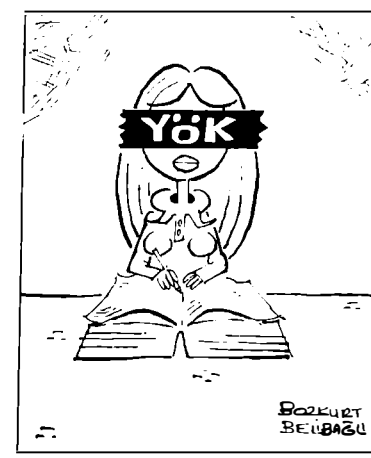

DOKTORUNUZ DİYOR Kİ

SİZİ TIBBEN İLACA MAHKÛM EDİYORUM!

Gördük ki göbekli, kravatlı, 32 düğmeli uzun kollu beyaz gömlek kuşanmış doktor gitmiş yerine "kafa doktor" gelmiş. Hoşgelmiş dedik ve kendisine kulak verdik.

Köşenin "ciddi bir tıp köşesi" olmasına pek sevindik ve biz de ciddi ciddi düşünmeye karar verdik. Üstelik, mesele fevkalâde ciddi; çünkü "ana temamız gençleri ilgilendiren sağlık sorunları". Kapsamının kimilerince belirsiz olduğuna sonuna kadar katılıyoruz. Ama, "kireçlenme", örneğin, yalnızca çevrelerindeki kişiler onları ilgilendirdiği sürece "gençleri ilgilendiren bir sağlık sorunu" olmasından öte, bugün, "modern epidemiler" sınıflandırmasına da bilfiil giren ve neredeyse beşikteki bebeği de tehdidi altına alan bir uygarlık hastalığıdır. Ve ekliyoruz: "Sağlık" kapsamı belirli/belirsiz bir kavramdır. Yani, artık, o kadar belirlenmiştir ki insanın ister istemez düşünesi geliyor: Acaba aslında, belirsiz mi? Çünkü "sağlık" kavramının meşru olan kapsamı, çeşitli biçimlerde ve bir tür tehditlerle benimsetilmeye uğraşılıyor: **"Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur"**; o halde **zorla** spor yapınız, ama bu spor da olsa **uzmanlaşmamış** kişinin eline düşmeyiniz; kısacası "adam gibi" spor yapınız. Falan. Bu, bir örnekti. Aslında, derdimiz öyle büyük ki daha bir dolu örneği, üşenmeden sıralayabiliriz; hem de hepsini bir başka yazının konusu yapabiliriz. İsterseniz. Ama "sağlıklı olmak"a ilişkin, ülkemizde pek duyulmamış bir yazarın **(André Gorze/Michel Bosquet** - ikisi aynı adamdır) **Ekoloji ve Politika** adlı kitabının **"Tıp, Sağlık ve Toplum"** başlıklı bölümündeki bir deyişini aktarmadan da edemeyeceğiz: **"Sağlıklı olmak, hastalığı, ergenlikte, yaşlanmada, değişimde ve ölüm korkusunda olduğu gibi karşılayabilmektir."** Ve bugün, **"sağlık, uzmanlaşmış bakıma, ilaçların had safhada tüketimine ve her bir organın, her bir biyolojik olayın, her yaşın, her hastalığın ve can çekişmenin kendisinin bile bir uzmanı olmasına bağlıdır."** Sadece hastalandığımızda değil, doğduğumuz andan itibaren **tıbbın denetimi** altına giriyoruz. Bir uzmanın "mutlak" önerilerine "mutlak" bir biçimde uymakla, resmen, yükümlü kılınıyoruz. Ve neredeyse, bir bilirkişiye sormadan bir bardak su dahi içmekten korkuyoruz. Basit bir soğuk algınlığında, ilkin, basit bir hastalıktan (rahatsızlıktan) önce, şifa bulamadığımızı varsayıp cenaze törenimizi düşlüyor ve ateşimizin biraz daha yükselmesine neden oluyoruz. Bütün bu korkuları yaşamamak için de **üşütme** riskinin olduğu her durumda bir hap yutuyoruz. Sonra da kolayca hastalandığımızda, bu kadar özene rağmen nasıl olup da vücut direncimizin bu kadar düşük olduğuna şaşıyoruz.

Dedik ya, daha anlatacak çok şeyimiz var. İsterseniz. Biz gençlerin sağlık köşesinde, "inşallah!" kaybolacak olan keyfiliğin, yalnızca başlıklarla sınırlı kalmaması dileğimiz.

Azıcık da tababet

"Siz kimsiniz?" diyenlere: Biz, öyle "biz" değiliz. Bir yerlerde tesadüfen biraraya gelmiş birkaç kişiyiz. Sağlık Köşesi'ni okuduk ve bunları düşündük. Ben de "kişisel favorim"den daha önemli gördüğüm bir mevzuyu bahis konusu etmeden önce bu üç beş lâkırdıyı aktardım size. Bundan sonrası, benim **pek kişisel** kanaatimdir. Lâf arasında: bu "kişisellik" de bir tür "taraflılık"mış gibi geliyor bana.

Gelelim sadede: "Doktorunuz Diyor(muş) ki" köşesinin doğum kontrol yöntemlerinden "gençlere 'gidecek' olanlar"ını açıklayıp tanıtan ilk çalışmasına ilişkin diyeceklerim var, zavallı bir doktor adayı olarak, bu bir. İkincisi: şiddetli "Cinsellik, içinde rahatça dolanılabilecek kocaman bir ülkedir" görüşünü savunuyorum, bir kadın olarak.

Köşeyi hazırlayan doktor, belki de "kafa" bir doktor. Ve belli ki cinselliği, yalnızca fizyolojik bir olay/ihtiyaç olmaktan **biraz farklı** olarak politik bir sorun olarak da ele alıyor. Ancak, politik sorunları, üretimci anlayıştan çok farklı düşünmüyor gibi geldi bana. Zira her "anlık duygulanım" ve "küçücük etkilenimler" kısa sürede tensel temas biçimine dönüşse de katıksız bir penis-vajen ilişkisiyle sonuçlanmayabilir. Bu temaslar, adlarını burada anmak "ayıp" olacak birçok biçimlerde, "iş bitirici" olmadan da sonuçlanabilir. Oysa, "erkekle kadının birlikte kullandıkları bir örgürlük"ün YAN ETKİLERİ'nden korunmak gibi bir konudan söz ederken, olayı gebelik gibi bir sorun etrafında ele almak, bana sınırlandırıcı/belirleyici bir tavır/yaklaşım gibi geliyor. Cinsel özgür(süz)lük meselesinin asıl sorunu, "ya çocukumuz olursa?" olursadan fazla/farklı bir şey olarak **nasıl bir cinsellik**'de odaklaşsa gerek. Yani, sorun, ille de "üretim 'le bitecek olan bir ilişki ve kaza eseri üretmekten ve bunun yan mı yan etkilerinden korunmak değil.

Kaldı ki, doğum kontrol haplarının yan etkileri ve kullanılmaması zorunlu olan haller bir-iki kalemle sıralanabilecek kadar az değil. Bir kere, bunlar, hormon ilaçlarıdır ve vücudun hormon dengesine müdahale edip olmadık dertler açabilirler insanın başına. Hiç de sırası değilken vücudun muhtelif yerlerinde kanamalar olabilir, karaciğer ve kalp hastalıkları ortaya çıkabilir, romatizmal hastalıklara pekâlâ zeminler hazırlayabilir, saçlar dökülebilir, yüz çiçek bozuğu hale gelebilir, orada burada ve özellikle genital organlarda mantarlar peydahlanabilir -ki bu bol miktarda görülüyor-, kocaman bir şişko ya da eti kemiğine yapışmış "zarif" bir baayan haline gelinebilir ve hatta vücutta yaygın olarak sinir uçlarında kolay kolay iyileşmeyen bozukluklarla yatağa -üstelik nöroloji kliniklerinde- düşülebilir. Ayrıca, çok da sık saptandığı üzere, insanda sevişmek için zerre kadar istek ve güç kalmayabilir.

Şimdi, bu **"DKH"**lar, vücudumuzun bilumum organlarına bu kadar müdahale ederken -nâm-ı diğer homeostasisi allak bullak ederken- kalkıp da her "plandışı, hazırlıksız", "anlık duygulanım" ve "küçücük etkilenim"li anlarda "Hadi sevişelim!" diyebilmenin ne anlamı kalıyor?

KÜÇÜK İLANLAR

Dergimizdeki Atari yazısını okuduktan sonra hediye edilme yoluyla elimize geçen Atari'mi satmaya karar verdim. Beni Gençlik ve Toplum'un Ankara bürosundan arayın!

HERKES TİYATROCU OLABİLİR, ÇÜNKÜ ÇAN VAR!

ÇAN'DAN GENÇLİĞE ÇAĞRI!

''Tiyatro kollektif bir üretimdir'' diye düşünen tüm genç arkadaşlara sesleniyoruz. Gelin, birlikte üretelim tiyatromuzu! Başvuru tarihi: 15.10.84-3.11.84 Meneviş Sok. No: 3/B A.Ayrancı

Fischer 7500 model ithal malı video. (Hiç kullanılmamış). Fiyatı: 300 bin TL
Müracaat: 38 32 05 (Ankara)

Pink Floyd dinleyebilen, canı sıkılan, mektupla da arkadaş olunabileceğine inanan, 20 +, bayanla yazışmak istiyorum. Adresim: Mustafa Can, Yeşilyurt Sokak 55/4
Aşağı Ayrancı/ANKARA

GİTARSEVENLER!

Herhalde bilmezsiniz, eskiden **Gitarseverler Derneği** vardı. Benzeri bir şey kurmak istiyoruz. Biraraya gelip bilgi ve kaynaklarımızı bütünleştirmek istiyorsanız yeni kurmak istediğimiz gitar kulübüne üye olabilirsiniz. Amacımız biraraya gelerek nota, plak ve bilgi alışverişinde bulunmak, gitar sevgisini yaygınlaştırmaktır. Konuyla ilgilenenler aşağıdaki adrese başvurabilirler:
Sarper Aydemir
Güvenlik cad. 87/4
Kavaklıdere/ANKARA
Tel: 26 93 00

MARMARİS'TE...
Üniversiteli gençlerin çadırlarını alıp gelebileceği bir yer açtık. Müziğinden günlük yaşantısına kadar 'değişik' bir yer olsun istiyoruz. Tatili bizim yanımızda geçirin. Uğraştığınız işleri, beraber paylaşalım. Gitarınızı, amatör çalışmalarınızı yanınızda getirmeyi unutmayın. Birlikte çalar dinleriz, birlikte sergileriz...

Dost Cafe Camping
Kemeraltı Mah. Uzunyalı Sok.
MARMARİS

Sony 313 müzik seti, 6 parça, 1978 model.
Müracaat: 38 32 05 (Ankara)

TARIK GÜNERSEL'den
Hikâyeler / tablolar
BİR GEÇİŞ TOPLUMUNDA
şiirler / tablolar
OTMOPOLİ'DE AKŞAM
Şiirler
PLANLAR KALINTI OLDUĞU ZAMAN

Divanyolu, Klodfarer Cad. 25/9
P.K. 327 Sirkeci/Istanbul

YAŞANTI
sanat kitapları

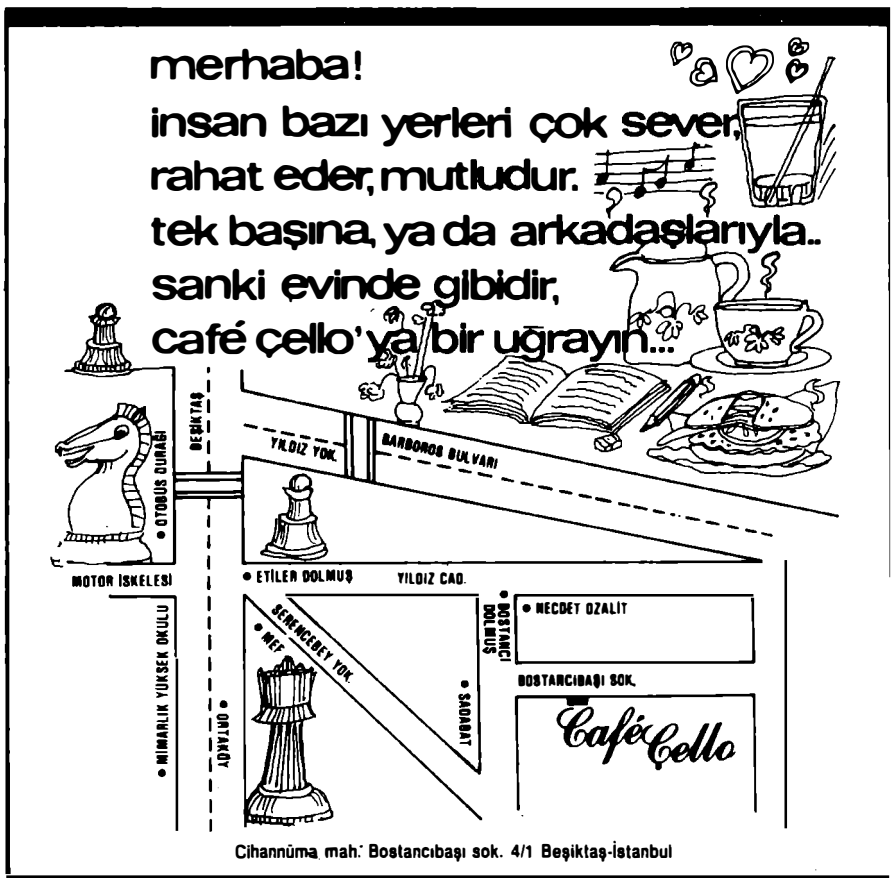

tişim Yayınları İletişim Yayınları İletişim Yay

ZORAKİ DİPLOMAT
Türk toplumunun son yüzyılda geçirdiği tarihsel aşamaları yaşayan, siyasal dönüşümlerin yakın tanığı bir yazarın gözlem ve izlenimleri.

YABAN/(...) Enkaz altında kalmış bir halkın münzevi arayıcısı, bu Yaban'ın ta kendisidir.
(Völkische Beobachter)

YABAN 18.BASKI

ZORAKİ DİPLOMAT ÇIKTI

İLETİŞİM YAYINLARI/PERKA A.Ş.
Klodfarer Cad. İletişim Han Cağaloğlu/İSTANBUL Tel:520 14 53/54/55

Türkiye Genel Dağıtımı:
YA-DA A.Ş. Doktor Şevki Bey Sok.
Cağaloğlu/İSTANBUL Tel:520 14 72

VİDEOSİNEMA her okuruna bir sinema bileti ve bir gecelik ücretsiz video kaseti veriyor!..

VİDEOSİNEMA

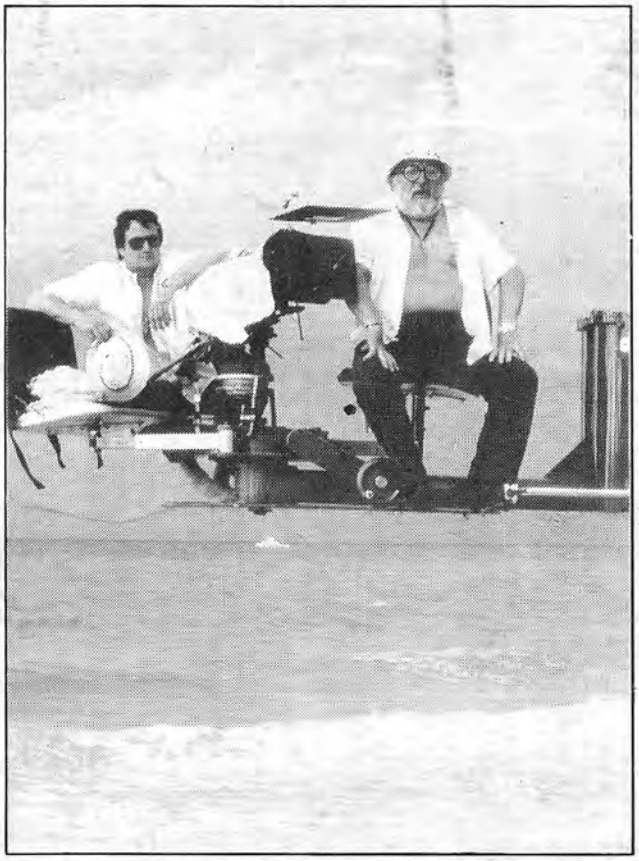

Bir Zamanlar Amerika

Bekçi Murtaza

Namuslu

Antalya'84
Locarno'84
Venedik'84

Fellini/Güney/Rohmer/Welles

4. sayısı çıktı...

İLETİŞİM YAYINLARI/PERKA A.Ş.
Klodfarer Cad. İletişim Han
Cağaloğlu Tel: 520 14 53/54/55